

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND
Karistusõiguse osakond

Jonatan Saarepuu

**KÜBEROPERATSIOONI VÕIMALIK KARISTATAVUS ROOMA STATUUDI
JÄRGI**

Magistritöö

Juhendaja

MA Mario Truu

Tartu

2025

SISUKORD

SISSEJUHATUS.....	4
1. Mõisted. Küberoperatsioon, -rünnak, -luure, -kuritegu ja -sõda	7
2. Genotsiid.....	12
2.1. Objektiivse koosseisu tunnused.....	12
2.2. Küberoperatsiooni võimalik käsitus koosseisupärase teona Rooma statuudi art 6 tähenduses	14
2.3. Küberoperatsioon kui genotsiidile õhutamine	17
2.4. Vahekokkuvõte	18
3. Inimsusevastane kuritegu	21
3.1. Objektiivse koosseisu tunnused.....	22
3.1.1. Tsiviilelanikkonnastane rünnak	22
3.1.2. Osana massiliselt või süstemaatilise rünnakust	24
3.2. Küberoperatsioon kui inimsusevastane kuritegu Rooma statuudi art 7 lg 1 p-de a)–k) tähenduses	26
3.3. Vahekokkuvõte	29
4. Sõjakuritegu.....	31
4.1. Objektiivse koosseisu tunnused.....	33
4.1.1. Küberoperatsioon kui võimalik rahvusvahelise ja mitte-rahvusvahelise relvastatud konflikti osa ja selle algataja.....	33
4.1.1.1. Rahvusvaheline ja mitte-rahvusvaheline relvastatud konflikt.....	33
4.1.1.2. Küberoperatsiooni võimalik käsitus relvastatud jõuna.....	35

4.1.2.	Küberoperatsioon kui rünnak	37
4.1.2.1.	Eristamis põhimõte	41
4.1.2.2.	Proportsionaalsuspõhimõte.....	42
4.2.	Vahekokkuvõte	43
5.	Agressioonikuritegu.....	46
5.1.	Objektiivse koosseisu tunnused.....	47
5.1.1.	Küberoperatsioon kui agressiooniakt, mis on ÜRO põhikirjaga ilmses vastuolus 47	
5.1.1.1.	Rooma statuudi art 8 bis lg 2 – ammendav või avatud loetelu agressiooniaktidest?	47
5.1.1.2.	Küberoperatsioon kui ÜRO põhikirja ilmne rikkumine	48
5.1.2.	Agressioonikuriteo subjekt	50
5.2.	Vahekokkuvõte	52
	KOKKUVÕTE	55
	CRIMINAL RESPONSIBILITY FOR CYBER OPERATIONS UNDER THE ROME STATUTE	58
	KASUTATUD KIRJANDUS.....	64
	KASUTATUD ÕIGUSAKTID	70
	KASUTATUD KOHTUPRAKTIKA.....	71

SISSEJUHATUS

12. detsembril 2023 korraldati küberrünnak Ukraina suurima mobiilsidevõrgu operaatori Kyivstar vastu, mille tõttu oli takistatud ohusireenide töö ja inimesed ei saanud SMS-ohuteavitust Venemaa korraldatud peatselt linna tabava õhurünnaku eest. See on pelgalt üks näide Ukraina-Venemaa sõjaga kaasas käinud küberoperatsioonidest, kuid lisaks sellele on olnud ka teisi, mis on häirinud näiteks pääste- ja hädaabiteenuste ning energia- ja kommunaalteenuste osutamist. Eelnev ilmestab, kuidas kaasaegne sõjategevus ei piirdu üksnes n-ö traditsiooniliste sõjapidamisviiside ja -vahenditega, vaid kandub üle ka küberruumi.¹ Tähelepanuväärselt pole taoliste küberrünnakute toimepanemine piirdunud üksnes osana sõjategevusest, vaid neid on toime pandud ka rahuajal. Olgu selle näiteks 2010. aastal avastatud Stuxneti ussviirus, mille eesmärk oli varjatult mõjutada Iraani Natanzi uraani rikastamistehase tööd,² kiirendades selle tsentrifuugide tööd seni kuni need lakkasid töötamast. Samal ajal jäi kogu tegevus tuumarajatise haldajale varjatuks, sest pahavara suutis oma jälgi varjata. Tsentrifuugide hävitamine kahjustas aga oluliselt Iraani püüdlusi tuumaenergia valdkonnas ja hävitas nende mitmeaastase töö.³ Seega oli Stuxneti põhjustatud tagajärg sisuliselt võrdväärne teise suveräänse riigi n-ö traditsiooniliste relvadega pommitamisega, olles ühtlasi potentsiaalselt käsitletav agressioonikuriteona.⁴ Samas pole vaja küberrünnakute kahjulikku mõju otsida kaugelt. Kuigi Eesti vastu 2007. aastal suunatud teenustökestusrünnakud piirdusid peamiselt veebilehtede kättesaamatuks muutmisega, põhjustati kolme nädala jooksul Eestile varalist kahju ühtekokku ligi 750 miljoni euro väärtuses.⁵

Eelneva põhjal on küberrünnaku põhjustatav tagajärg võrreldav n-ö tavapärase relvade tekitatuga – see võib kahjustada riigi esmatähtsa taristu tööd või kahjustada vara, rikkuda inimõigusi või päädida suisa inimkaotustega⁶ ja seda kõike ilma et põhjustataks kahju väljaspool küberruumi.⁷ Arvestades küberrünnakute võimalikku laastavat mõju ja tehnoloogia

---

¹ Verbruggen, Y. Cyberattack as war crimes. – International Bar Association 2024. – <https://www.ibanet.org/Cyberattacks-as-war-crimes> (14.02.2025).

² Miller, K. L. The Kampala Compromise and Cyberattacks: Can There Be an International Crime of Cyber-Aggression. – Southern California Interdisciplinary Law Journal 2014/23, No 2, lk 222.

³ Cammack, C. The Stuxnet and Potential Prosecution by the International Criminal Court Under the Newly Defined Crime of Aggression. – Tulane Journal of International and Comparative Law 2011/20, No 1, lk 317.

⁴ Samas, lk 323.

⁵ McDougal, T. Establishing Russia's Responsibility for Cyber-Crime Based on Its Hacker Culture. – Birmingham Young University International Law & Management Review 2015/11, No 2, lk 61.

⁶ Nevara, L. International Legal Responsibility for Cyberattacks during Armed Conflict through the Prism of International Humanitarian Law. – Law of Ukraine: Legal Journal 2024/2024, No. 3, lk 44.

⁷ Roscini, M. Cyber operations as a use of force. – Tsagourias, N., Buchan, R. (koost). Research Handbook on International Law and Cyberspace. Cheltenham: Edward Elgar Publishing 2015, lk 240.

kiiret arengut kõikides eluvaldkondades, on ilmne, et need muutuvad osaks rahvusvaheliste kuritegude toimepanemisel.⁸ Liiasi on seda peetud isegi viiendaks võimalikuks sõjatandriks maa, mere, õhu ja kosmose kõrval.⁹ Ka Rahvusvahelise Kriminaalkohtu prokurör Karim Khan on nentunud, et küberrünnakud võivad olla käsitletavad genotsiidi, inimsusevastase kuriteo, sõjakuriteo ja agressioonikuriteona ning seda olenemata asjaolust, et Rooma statuut otsesõnu küberoperatsioone ei nimeta.¹⁰ Ometi pole eelnimetatud seisukoht vastuoludeta, sest kuigi võimalikud rahvusvahelised õigusaktid säärase tegude reguleerimiseks on olemas, on vaieldav, kas küberrünnakud langevad rahvusvahelise õiguse,¹¹ sh Rooma statuudi, reguleerimisesemesse.¹²

Rahvusvahelise Kriminaalkohtu Rooma statuudi¹³ (edaspidi Rooma statuut) preambuli järgi on selle eesmärk välistada statuudis nimetatud kuritegude toimepanijate pääsemine kriminaalvastutusest, aidates seeläbi üksiti kaasa selliste kuritegude ärahoidmisele. Ülaltoodust tõukub küsimus, kas küberoperatsiooni toimepanemine võib olla karistatav Rooma statuudi järgi. Nimelt on eelöeldu põhjal vaieldav, kas rahvusvaheline õigus, sh Rooma statuut, on piisavalt paindlik reguleerimaks küberoperatsioonide toimepanemist. Samas ei saa autori arvates pidada Rooma statuudi preambuliga kooskõlaliseks järeldust, mille järgi pääseb isik kriminaalvastutusest üksnes põhjusel, et pani teo toime küberrünnakuga, ehkki toimepandud tegu on iseloomult ja tõsiduselt võrreldav statuudis nimetatud kuriteoga. Näitlikustamaks küberoperatsioonide võrreldavust muude kuritegudega, olgu siinkohal taas viidatud Stuxnetile, mille mõju Iraani tuumarajatistele on võrreldud n-ö traditsioonilise pommitamisega, kujutades endast seetõttu agressioonikuritegu Rooma statuudi mõttes. See on aga vaid üks näide sellest, et küberoperatsiooniga on võimalik põhjustada võrreldavat kahju muude kuriteo täideviimise vormidega. Gloria Kõgel on 2022. a magistritöös uurinud Rahvusvahelise Kriminaalkohtu jurisdiktsiooni küberruumis. Küll aga pole töös komplekselt hinnatud küberoperatsiooni võimalikku karistatavust Rooma statuudi järgi, sest töö keskendus jurisdiktsioonile üldiselt ja nagu ka G. Kõgel ise mainib, põhineb küberkuritegude käsitus Rahvusvahelise Kriminaalkohtu jurisdiktsiooni kuuluvate kuritegudena peamiselt ühel allikal ja agressioonikuriteo uurimine jäi

---

⁸ Permanent Mission of the Principality of Liechtenstein to the United Nations (koost). The Council of Advisers' Report on the Application of the Rome Statute of the International Criminal Court to Cyberwarfare. 2021. – <https://www.ila-americanbranch.org/wp-content/uploads/2022/10/The-Council-of-Advisers-Report-on-the-Application-of-the-Rome-Statute-of-the-International-Criminal-Court-to-Cyberwarfare.pdf> (06.02.2025), lk 22.

⁹ Beatty, G. War Crimes in Cyberspace: Prosecuting Disruptive Cyber Operations under Article 8 of the Rome Statute. – *Military Law and the Law of War Review* 2020/58, No 2, lk 211.

¹⁰ Verbruggen (viide 1).

¹¹ Jarose, J. Reconsidering the Definition of 'Attack' and 'Damage' in Cyber Operations during Armed Conflict: Emerging Subsequent State Practice. – *Adelaide Law Review* 2023/44, No. 2, lk 321.

¹² Verbruggen (viide 1).

¹³ Rahvusvahelise Kriminaalkohtu Rooma statuut. – RT II 2002, 2, 5.

töö käsitlusest suuresti välja.¹⁴ Eelneva põhjal ongi magistritöö eesmärk tuvastada, kas ja missugustel tingimustel võib küberrünnak olla käsitatav kuriteona Rooma statuudi mõttes. Magistritöö eesmärgist lähtuvalt on püstitatud järgmised uurimisküsimused:

- 1) Kas küberoperatsioon võib täita genotsiidi, inimsusevastase kuriteo, sõjakuriteo või agressioonikuriteo koosseisu Rooma statuudi mõttes?
- 2) Missugustele tingimustele peab küberoperatsioon Rooma statuudis sätestatud kuriteokoosseisude täitmiseks vastama?

Uurimisküsimustest lähtub ka töö struktuur. Magistritöö sissejuhatavas esimeses peatükis antakse ülevaade teemakohastest mõistetest. Teises peatükis käsitletakse genotsiidi koosseisutunnuseid ja sellele õhutamist ning sellest lähtuvalt asjaolu, kas ja missugustel tingimustel võib küberoperatsioon endast eelnevat kujutada. Magistritöö kolmandas peatükis uuritakse inimsusevastase kuriteo tunnuseid ja selle põhjal selgitatakse välja, missugustele tingimustele peab küberoperatsioon nende täitmiseks vastama. Neljandas peatükis käsitletakse sõjakuriteo koosseisutunnuseid ja tuvastatakse, millistele tingimustele vastav küberrünnak võib olla karistatav selle järgi. Viimaks hinnatakse töö viiendas peatükis Rahvusvahelise Kriminaalkohtu jurisdiktsiooni kõige hiljem lisandunud agressioonikuriteo koosseisutunnuseid ja sellest lähtuvalt järeldatakse, kas ja millistel tingimustel võib küberoperatsioon olla käsitletav agressioonikuriteona.

Töö peamised allikad on võõrkeelne kirjandus, rahvusvaheliste kohtute praktika ja Rooma statuut. Kuna viimati nimetatut ei maini otsesõnu küberoperatsioone kui võimalikku kuriteo toimepanemise viisi, uuris autor statuudi kuritegude koosseise, rahvusvaheliste kohtute, sh Rahvusvahelise Kriminaalkohtu praktikat ja asjakohast õiguskirjandust, selgitamaks välja vastavate koosseisude tunnused. Seega kasutati õigusdogmaatika, kohtupraktika ja kirjanduse analüüsimisel magistritöös analüütilist uurimismeetodit. Küberrünnaku iseloomu ja eripärasid arvestades analüüsis ja võrdles autor selle võimalikku käsitlust kuriteo toimepanemise vahendina teiste n-õ traditsiooniliste vormide kõrval. Selle põhjal lõi autor süsteemi iga kuriteo lõikes, tuues välja, missugustele tingimustele peab vaadeldav küberoperatsioon vastama, et selle toimepanemine võiks kaasa tuua täideviija vastutuse Rooma statuudi järgi.

Märksõnad: rahvusvaheline kriminaalõigus, rahvusvahelised kuriteod, kübersõda, küberkuriteod.

---

¹⁴ Kõgel, G. Rahvusvahelise Kriminaalkohtu jurisdiktsioon küberruumis. Magistritöö. Juhendaja Andres Parmas. Tallinn: Tartu Ülikool 2022, lk 32 ja 38.

1. Mõisted. Küberoperatsioon, -rünnak, -luure, -kuritegu ja -sõda

Küberoperatsioon on üldmõiste, mis hõlmab küberruumis ettevõetavaid tegevusi nii kaitses kui pealetungil, mille toimepanijateks on reeglina riigid. Seega tuleb küberoperatsioonina mõista küberrünnakut (ka küberrünne) ja -luuret. Ründetegevuses toimepandava küberoperatsiooni eesmärk on häirida, hävitada või kahjustada teise poole arvutisüsteeme või -võrke, varastada või manipuleerida arvutiandmetega.¹⁵ Küberruumiga seondub veel ka küberkuritegu ja -sõda. Kõiki neid on sõltuvalt allikast mitmeti sisustatud, kuid kuna nende määratlused erinevad üksteisest märkimisväärselt, pole rahvusvahelises õiguses kinnistunud neile kindlat vastet. Selgusetust põhjustab ka asjaolu, et mõisteid kasutatakse samatähenduslikena, eristamata nende sisu.¹⁶ Seetõttu on oluline täpselt määratleda, missugune küberruumis ettevõetav tegevus võib üldse tõstatada küsimuse selle võimalikust karistatavusest Rooma statuudi järgi.

Küberrünnaku mõiste sisustamisel on võetud aluseks erinevaid lähtepunkte, mistõttu erineb ka nende sisu omavahel märkimisväärselt. Esiteks on küberrünnet sisustatud läbi selle toimepanija, piiritledes küberrünnaku üksnes riigi tegevusega küberruumis ja jättes niisiis selle määratlusest välja kõikvõimalike teiste isikute toimepandud teod. Sellest lähtudes on küberrünnet varem defineeritud kui riigi tegevust, mille eesmärk on tungida teise riigi arvutitesse või arvutivõrkudesse nende töö häirimiseks või kahjustamiseks. Teise tunnustust leidnud lähenemise puhul on loobutud küll rünnaku toimepanija nimetamisest, kuid mõistele seatakse piirid küberrünnakuga taotletava eesmärgi läbi. Nii sisustab USA Küberväejuhatuse küberrünnet kui arvuti, arvutisüsteemi või -võrgu kaudu toimepandud vaenulikku tegu, mille eesmärk on häirida või hävitada vastaspoole esmatähtsad kübersüsteemid või -võimekus.¹⁷

Ületamaks eelkirjeldatud puudusi, on küberrünnakut sisustatud kui igasugust tegevust küberruumis, mis on suunatud arvutivõrgu funktsioonide kahjustamisele poliitilisel või riigi julgeolekualasel eesmärgil. Sellena tuleb mõista igasuguseid tegevusi ründe- ja kaitsetegevuses eeldusel, et need on toime pandud arvutisüsteemi või -võrgustiku töö häirimiseks.¹⁸ „Tallinna käsiraamat 2.0“¹⁹ mõistab küberrünnakuna aga mis tahes tegevust küberruumis kaitses- või

¹⁵ Cyber operations. – NordVPN. – <https://nordvpn.com/cybersecurity/glossary/cyber-operations/> (28.01.2025).

¹⁶ Hathaway, O. A. jt. The Law of Cyber-Attack – California Law Review 2012/100, No 4, lk 822.

¹⁷ Samas, lk 823–826.

¹⁸ Samas, lk 826

¹⁹ „Tallinna Käsiraamat 2.0“ on rahvusvahelise õiguse ekspertide koostatud käsiraamatu jätk selle esimesele väljaandele, milles analüüsitakse kübersõja ja rahuajal toimepandud küberoperatsioonide võimalikku reguleerimist rahvusvahelise õigusega. Vt Schmitt, M. N. Tallinn Manual 2.0 on the International Law Applicable to Cyber Operations. 2. vlj. Cambridge: Cambridge University Press 2017, lk 1 ja 3.

ründetegevuses, mis tõenäoliselt põhjustab tervise kahjustuse või inimese surma või vara kahjustamise või hävimise.²⁰ Eelnevast nähtuvalt lahknevad mõistete määratlused teineteisest mõnevõrra, kuid siiski eeldavad mõlemad küberruumis ettevõetavat tegevust, mistõttu on välistatud tegevusetuse (nt passiivne kaitsetegevus) käsitlemine küberründena.²¹ Lisaks peab taoline tegevus olema suunatud arvutivõrgu ehk omavahel teabe jagamise eesmärgil ühendatud kahe või enama andmetöötlusseadme²² või arvutisüsteemi, s.o töökorras arvuti vastu.²³

Arvestades ülaltoodut, võib küberrünnakud jaotada kaheks – süntaktiline ja semantiline rünnak. Süntaktilise rünnaku korral kasutab ründaja üldjuhul viirus-tüüpi arvutitarkvara arvutisüsteemi või -võrgu töö häirimiseks või kahjustamiseks.²⁴ Selline rünnak on näiteks teenustökestusrünne (inglise keeles *Denial of Service*, lühend DoS), mis häirib teenuse kättesaadavust. DoS-rünne avaldub arvutisüsteemile arvukate päringute tegemises, mis põhjustab süsteemi ülekoormuse, või häirib muul viisil arvuti tavapärasest tööd.²⁵ Kuigi teenustökestusrünnakuga on üldjuhul seostatav üksnes väheoluline kahju, pole välistatud ka raskete tagajärgede saabumine. Näiteks kuigi Eestit 2007. aastal tabanud DoS-rünnakud põhjustasid üldjuhul mitteolulist kahju, polnud siiski selle tõttu Häirekeskus mitme tunni vältel kättesaadav. Seega põhjustati taoliste rünnakutega vähemalt potentsiaalne oht inimeste tervisele ja elule, sest abivajaduse ilmnemisel puudus inimestel võimalus saada Häirekeskusega ühendust ja abi kutsuda.²⁶

Semantiline rünnak seevastu on keerukam, eeldades arvutisüsteemi haldajale märkamatuult valeandmete sisestamist. Viimasele luuakse läbi valeteadete petlik ettekujutus justkui süsteem töötaks korrapäraselt, kuigi tegelikult on selle tavapärase töö häiritud või lakanud sootuks. Näiteks 2007. aastal Iisraeli korraldatud küberrünnakuga Süüria vastu, millega tehti kahjutuks Süüria õhutorjesüsteemid, edastades neile süsteemi haldaja teadmata valeteavet, õnnestus Iisraeli hävituslennukitel märkamatuult siseneda Süüria õhuruumi ja pommitada sihtmärke.²⁷

Eelnevale lisaks on võimalik ka küberrünnaku toimepanemine, mis ühildab endas eelmainitute tunnuseid. Sellist süntaktilise ja semantilise rünnaku kombinatsiooni ilmestab näiteks Stuxneti

---

²⁰ Schmitt (viide 19), lk 415.

²¹ Hathaway, O. A. jt (viide 16), lk 826

²² Mohanakrishnan, R. What Is a Computer Network? Definition, Objectives, Components, Types, and Best Practices. – Spiceworks 08.12.2021. – <https://www.spiceworks.com/tech/networking/articles/what-is-a-computer-network/> (13.01.2025).

²³ Dictionary. – Cambridge University Press & Assessment 2025. – <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/computer-system> (13.01.2025).

²⁴ Hathaway, O. A. jt (viide 16), lk 828.

²⁵ Teenustökestusründe ennetus. – Riigi Infosüsteemi Amet 20.09.2023. – <https://www.ria.ee/kuberturbenuuanded/nouuanded-asutusele-ja-ettevottele/teenusetokestusrunde-ennetus> (20.12.2024).

²⁶ Hathaway, O. A. jt (viide 16), lk 837.

²⁷ Samas, lk 838.

ussviirus.²⁸ Tegemist oli pahavaraga, mis levis peamiselt läbi mä lupulcade²⁹ ja polnud pärast selle vallapäästmist enam viimase loojatele kontrollitav. Stuxneti sihtmärgiks oli Iraani Natanzi tuumarajatise arvutivõrgustik, mis on muust küberruumist ära lõigatud (inglise keeles *air-gapped network*). Rünna korraldamise eesmärk oli häirida Iraani püüdlusi uraani rikastamisel ja tuumaenergia arendamisel. Stuxneti semantiline iseloom väljendus selles, et see edastas tuumarajatise töö kohta selle haldajale petlikku teavet, justkui töötaks rajatis korrapäraselt. Tegelikuses aga varjati seeläbi Stuxneti süntaktilise iseloomu avaldumist.³⁰ Nimelt sekkus ussviirus tuumarajatise tsentrifuugide töösse, pannes nad pikaks ajaks liiga kiiresti pöörlema, mille tõttu polnud uraani rikastamine enam võimalik ja tsentrifuugid hävinesid.³¹ Taolise tegevuse tulemusel hävitati Iraani mitmeaastane töö tuumaenergia valdkonnas,³² mistõttu on Stuxneti põhjustatud kahju võrreldud n-ö traditsioonilise pommitamisega.³³

Pidades silmas, et küberrünnak peab häirima arvutisüsteemi või -võrgu tööd, ei saa selleks pidada küberluuret, mis sedavõrd tõsist mõju süsteemi või võrgustiku tööle ei avalda,³⁴ vaid piirdub luureandmete kogumisega.³⁵ Seda järeldust ei muuda ka tõik, et ka küberluure eeldab arvutisüsteemi sissepääsemist ehk sellele kohaldatud turvameetmetest läbitungimist või nende kahjutuks tegemist.³⁶ Kuna küberluure on pelgalt üks tavalise luuretegevuse avaldumisvorm, kohaldatakse sellele samu siseriiklikke ja rahvusvahelise õiguse põhimõtteid, mida tavapärasele luurelegi.³⁷ Seega võib rahvusvaheline üldsus pidada küberluuret küll taunimisväärseks,³⁸ kuid see pole rahvusvahelise humanitaarõigusega keelatud ega too kaasa üksikisiku võimalikku kriminaalvastutust rahvusvahelisel tasandil.³⁹ Eelnevast johtub, et küberrünnak peab olema enamasti, kui lihtsalt arvutivõrgustiku töö jälgimine või seal olevate andmete talletamine – ründaja tegevus arvutisüsteemi või -võrgustiku töö mõjutamisel peab olema oluline ehk häirima või kahjustama seda või lisama sinna väär, soovimatut või eksitavat teavet.⁴⁰ Juhul, kui

---

²⁸ Samas, lk 839.

²⁹ Cammack (viide 3), lk 316.

³⁰ Hathaway, O. A. jt (viide 16), lk 839

³¹ Buchan, R., Tsagourias, N. Autonomous Cyber Weapons and Command Responsibility. – International Law Studies Series 2020/96, lk 647–648.

³² Cammack (viide 3), lk 317.

³³ Samas, lk 323.

³⁴ Hathaway, O. A. jt (viide 16), lk 829–830.

³⁵ Weissbrodt, D. Cyber-Conflict, Cyber-Crime, and Cyber-Espionage. – Minnesota Journal of International Law 2013/22, No 2, lk 354.

³⁶ Hathaway, O. A. jt (viide 16), lk 830.

³⁷ Weissbrodt (viide 35), lk 371.

³⁸ Danca, D. The Applicability of International Law to Cyber Attacks. – International Conference Education and Creativity for a Knowledge-Based Society 2013, lk 37.

³⁹ Chaumette, A.-L. International Criminal Responsibility of Individuals in Case of Cyberattacks. – International Criminal Law Review 2018/18, No 1, lk 3.

⁴⁰ Hathaway, O. A. jt (viide 16), lk 830.

küberluure käigus hakatakse lisaks andmete jäädvustamisele võtma ette ka muid tegevusi, väljub see luuretegevuse piiridest ja võib olla jõu kasutamine või sootuks relvastatud rünnak.⁴¹

Nagu eelnevalt öeldud, on küberrünnaku objektiks arvutisüsteem või -võrgustik, mida tuleb tehnoloogia ja digilahenduste laialdast kasutust arvestades mõista laialt. Seega on küberründe objektiks eeskätt arvutisüsteemid ja -võrgustikud, kuid ka muud omavahel sidekanalite kaudu ühendatud seadmed, sh muust küberruumist ja internetist eraldatud võrgustikud. Nii on tänapäeval paljude esmatähtsate ülesannete (nt veetorustiku, valgusfooride ja liftide töö) täitmine usaldatud arvutisüsteemidele. Selline suundumus on aga kasvutrendis ja tulevikus toetuvad riigid tõenäoliselt veelgi suuremal määral ülesannete täitmisel tehnoloogiale.⁴² Eelneva tõttu on küberrünnete haavatavamad just arenenud ühiskonnad, mille toimimine sõltub olulisel määral arvutivõrkude korrapärasest tööst. Seevastu arengumaadele, kus infotehnoloogia pole laialdast kasutust leidnud, ei kujuta küberrünnakud niivõrd suurt ohtu.⁴³

Lõppeks on küberrünnaku defineerimisel peetud oluliseks selle toimepanemise eesmärki ehk tegutsemist poliitilisel või riigi julgeolekut puudutaval ajendil. Taoline küberründe eesmärk eristab seda küberkuriteost,⁴⁴ mille korral on täideviija tegu piiritletud reeglina varalise või muu isikliku kasuga.⁴⁵ Vahetegu on oluline, sest küberruumis toime pandud tegu, millel puudub poliitiline eesmärk või mis pole toime pandud seoses riigi julgeolekuga, ei riku rahvusvahelist õigust sedavõrd tõsiselt, et seda tuleks käsitada rahvusvahelisele üldsusele huvipakkuva küberrünnakuna.⁴⁶ Oluline on aga märkida, et „Tallinna käsiraamat 2.0“ ei seo küberrünnakut konkreetse eesmärgiga, vaid sätestab, et vaadeldav tegu peab pädima inimese tervise kahjustamise või surmaga või vara kahjustamise või hävitamisega.⁴⁷ Seega peab käsiraamatu järgi küberrünnaku kahjulik tagajärg avalduma väljaspool küberruumi, kahjustades inimesi või vara,⁴⁸ olles niisiis võrdväärne kineetilise rünnaku tekitatud kahjuga.⁴⁹ Autori arvates – ja nagu tööst järgnevalt nähtub – on „Tallinna käsiraamatu 2.0“ määratlus liiga kitsas ja kohustab põhjendamatu tuvastama küberrünnakute puhul samaväärset tagajärge konventsionaalsete relvadega. Arvestades, et küberründe tagajärg võib olla võrdväärne kineetilise rünnaku

---

⁴¹ Weissbrodt (viide 35), lk 372.

⁴² Hathaway, O. A. jt (viide 16), lk 830.

⁴³ Cohen, A. Cyberterrorism: Are We Legally Ready. – Journal of International Business and Law 2010/9, No 1, lk 8.

⁴⁴ Hathaway, O. A. jt (viide 16), lk 830.

⁴⁵ Chaumette (viide 39), lk 3.

⁴⁶ Hathaway, O. A. jt (viide 16), lk 831–832.

⁴⁷ Schmitt (viide 19), lk 415.

⁴⁸ Matos, L. B. Cyberattacks as Crimes Against Humanity and International Responsibility of States 2021, lk 5.

⁴⁹ Chaumette (viide 39), lk 2.

tekitatuga, ilma et see peaks kaasa tooma kehalist kahju,⁵⁰ tuleb selles osas autori meelest käsiraamatu määratlusest hälbida. Samas tuleb märkida, et kui küberrünnak põhjustab n-ö tavapärase relvadega võrdväärse kahju, räägib see üha enam vajaduse järele reguleerida küberoperatsioone rahvusvahelise õigusega, sh Rooma statuudiga.

Küberkuriteona tuleb mõista aga iga ebaseaduslikku tegu, mis on toime pandud arvuti kaudu. Küberrünnakust eristab seda asjaolu, et see ei pea olema korraldatud arvutisüsteemi või -võrgu töö häirimiseks või katkestamiseks ega olema ajendatud poliitilisest või riigi julgeolekualasest eesmärgist. Vastupidi, küberkuriteod pannakse reeglina toime isiklikest kaalutlustest kantuna. Küberrünnaku ja -kuriteo vahetegu seisneb veel selleski, et viimase toimepanijaks on üldjuhul üksikisik, mitte riik.⁵¹ Kübersõda seevastu hõlmab endas alati küberrünnakute toimepanemist, kuid iga küberrünne pole käsitletav kübersõjana. Selle puhul tuleb täiendavalt tuvastada, et toimepandud küberrünnak kujutab endast sõjalise jõu kasutamist või see on toime pandud osana juba olemasolevast rahvusvahelisest või mitte-rahvusvahelisest relvastatud konfliktist.⁵²

Eelneva põhjal keskendub magistritöö ründetegevuses toimepandud küberoperatsioonidele (küberrünnakutele), mille puhul uuritakse nende võimalikku karistatavust Rooma statuudi järgi ja selgitatakse välja, missugustele tingimustele peab taoline küberrünne vastama koosseisude täitmiseks. Nii on eeltoodud näidete põhjal ilmne, et küberrünnakud võivad põhjustada võrdväärset kahju n-ö traditsiooniliste relvadega. Näiteks on peetud Stuxneti põhjustatud kahju samaväärseks tavalise pommitamisega.⁵³ Kuna küberoperatsioonidega on võimalik taolisi tagajärgi põhjustada nii sõja- kui rahuajal,⁵⁴ võivad tehnoloogia arenedes sellised rünnakud kujutada uusi viise Rooma statuudi kuritegude toimepanemiseks.⁵⁵ Magistritöö määratlusest jäävad välja küberluure ja -kuritegu, sest viimased pole rahvusvahelise õigusega keelatud ega ole niivõrd tõsised, et pälviks rahvusvahelise üldsuse tähelepanu. Seetõttu ei saa tõusetuda küsimust ka nende karistatavusest Rooma statuudi järgi. Viimaks ei hõlma magistritöö ka kübersõda, sest ehkki see võib autori meelest seostuda sõja- ja agressioonikuriteoga, uurib töö konkreetse küberoperatsiooni karistatavust.

---

⁵⁰ Roscini (viide 7), lk 240.

⁵¹ Hathaway, O. A. jt (viide 16), lk 834.

⁵² Samas, lk 836–837.

⁵³ Cammack (viide 3), lk 323.

⁵⁴ Permanent Mission of the Principality of Liechtenstein (viide 8), lk 1.

⁵⁵ Samas, lk 22.

2. Genotsiid

2.1. Objektiivse koosseisu tunnused

Genotsiid tähendab Rooma statuudi art 6 järgi ühe sättes loetletud teo toimepanemist religioosse, etnilise, rahvusliku või rassilise grupi osaliseks või täielikuks hävitamiseks. Norm pärineb genotsiidi vältimise ja karistamise konventsioonist, mistõttu säilisid sätte ülevõtmisel Rooma statuuti ka selle sõnastusest tulenevad puudused.⁵⁶ Genotsiidi keskseks tunnuseks, mis eristab seda teistest Rooma statuudis nimetatud kuritegudest, on selle subjektiivne külg, sest lisaks n-ö tavapärasele voluntatiivsele ja intellektuaalsele elemendile tuleb genotsiidi puhul täiendavalt tuvastada eriline tahtlus (ladina keeles *dolus specialis*),⁵⁷ mis tähendab kuriteo toimepanemist religioosse, etnilise, rahvusliku või rassilise grupi osaliseks või täielikuks hävitamiseks.⁵⁸ Jäeb täideviijal erilise tahtluse olemasolu tuvastamata, ei saa teda vastutusele võtta genotsiidi järgi. Kui aga teo toimepanijal on tuvastatud *dolus specialis*, võib piisata genotsiidi lõpuleviimisest juba sellest, kui Rooma statuudi art-s 6 nimetatud tegu pannakse toime kaitstud grupi ühe või mõne liikme vastu.⁵⁹ Erilise tahtluse jaatamiseks ei pea tuvastama otseselt sellele viitavaid asjaolusid, vaid selle olemasolu võib tuletada kuriteo toimepanemise asjaoludest. Grupi hävitamine tähendab aga üksnes selle bioloogilist või füüsilist hävitamist, mistõttu ei ole genotsiidina mõistetav kaitstud grupi rahvuslik, religioosne, kultuuriline või keeleline hävitamine,⁶⁰ s.o tegu, mis ei päädi otseselt kaitstud grupi arvukuse vähenemisega.

Genotsiidi koosseisupärane objekt on kaitstud grupp kui selline, mitte selle üksikliikmed, keda käsitletakse kuriteo teiseste objektidena, kelle staatus on tingitud nende kuulumisest inimrühma, mille vastu on kuritegu toime pandud. Sealjuures on sättes loetletud alused kaitstud gruppidest ammendav, mistõttu ei saa genotsiidi toime panna mis tahes muudel tunnustel (nt sotsiaalsetel või poliitilisel) moodustatud grupi vastu.⁶¹ Kuritegu peab olema toime pandud piisavalt suure arvu inimeste suhtes, mis mõjutab kaitstud grupi püsijäämist tervikuna, mille hindamisel lähtutakse nii kvantitatiivsest kui kvalitatiivsest kriteeriumist. Kvantitatiivse kriteeriumi puhul võetakse arvesse teo objektiks langenud isikute arvu võrrelduna kaitstud

---

⁵⁶ Jeet, C. Definitions and Elements of Crimes in the Rome Statute: Some Critical Reflections: ISIL Yearbook of International Humanitarian and Refugee Law 2006/6, lk 173–174.

⁵⁷ Trahan, J. The Criminalization of Cyber-Operations under the Rome Statute. – Journal of International Criminal Justice 2021/19, No 5, lk 1158.

⁵⁸ Permanent Mission of the Principality of Liechtenstein (viide 8), lk 73.

⁵⁹ Jeet (viide 56), lk 175.

⁶⁰ Permanent Mission of the Principality of Liechtenstein (viide 8), lk 73.

⁶¹ Jeet (viide 56), lk 174.

grupi liikmete koguarvuga. Viimasena nimetatud kriteeriumi puhul seevastu hinnatakse kuriteo objektiks olevate üksikliikmete olulisust ja vajalikkust grupi püsijäämiseks.⁶²

Lõppeks peab vaadeldav tegu olema toime pandud kaitstud grupi vastu muu sarnase või ilmse käitumismustri raames, mille eesmärk on grupp täielikult või osaliselt hävitada. Seega tuleb reeglina tuvastada, et teo täideviija tegutses poliitilise või muu ühise eesmärgi alusel. Siiski pole välistatud, et ka üksiktegu võib olla sedavõrd tõsine ja ulatuslik, et täidab eelnimetatud kriteeriumi. Lävendi eesmärk on välistada genotsiidi trivialiseerimine ja juhuslike vihakuritegude mõistmine genotsiidina.⁶³ Samuti peab sellisest teost lähtuv oht olema konkreetne ja reaalne, sest koosseisu täitmiseks ei piisa pelgalt hüpoteetilise ohu loomisest grupi või selle osa püsijäämisele.⁶⁴

Arvestades ülal märgitud, on õiguskirjanduses jäänud eriarvamusele, kas küberoperatsioon võib täita genotsiidi objektiivse koosseisu või mitte. Kui ühelt poolt on leitud, et küberrünnak võib kujutada endast genotsiidi,⁶⁵ on teisalt tõdetud, et küberoperatsioon ise pole käsitletav genotsiidina,⁶⁶ sest seda pole võimalik suunata konkreetselt ühegi kaitstud grupi vastu. Nimelt on küberrünnakud oma loomult vahettegematud, s.o need pole võimelised eristama inimeste vahel sõltuvalt nende kuulumisest mingisse gruppi.⁶⁷ Selle asemel on leitud, et küberoperatsioon võiks olla genotsiidile eelnev tegu, millega tehakse kindlaks isikud, keda seob ühine religioon, etniline päritolu, rahvus või rass. Olles tuvastanud gruppi kuuluvad inimesed, on võimalik hiljem selle teabe põhjal panna toime genotsiid.⁶⁸ Näiteks on võimalik küberoperatsiooniga pääseda ligi rahvaloenduse käigus kogutud andmetele, et teha kindlaks inimeste nimed ja nende rahvus või rass. Teinud sellise teabe kindlaks, on võimalik selle põhjal panna toime genotsiid.⁶⁹ Eelnevale vaatamata puudub aga genotsiidile õhutamist puudutavalt vaidlus, sest muu hulgas isegi kriitikud on leidnud, et küberoperatsiooniga on võimalik õhutamistegu toime panna.⁷⁰

---

⁶² Permanent Mission of the Principality of Liechtenstein (viide 8), lk 74–75.

⁶³ Samas, lk 75.

⁶⁴ ICC-02/05-01/09, *The Prosecutor v. Omar Hassan Ahmad al Bashir* (“*Omar al Bashir*”), p 124.

⁶⁵ Nt Roscini, M. Gravity in the Statute of the International Criminal Court and Cyber Conduct That Constitutes, Instigates or Facilitates International Crimes. *Criminal Law Forum* 2019/30, No 3, lk 250; Trahan (viide 57), lk 1158–1160; Permanent Mission of the Principality of Liechtenstein (viide 8), lk 88–89.

⁶⁶ Nt Chaumette (viide 39), lk 9; Greco, G. Cyber-Attacks as Aggression Crimes in Cyberspace in the Context of International Criminal Law. *European Journal of Political Science Studies* 2020/4, No 1, lk 43.

⁶⁷ Chaumette (viide 39), lk 9.

⁶⁸ Schmitt (viide 19), lk 66.

⁶⁹ Roscini (vide 65), lk 251.

⁷⁰ Nt Greco (viide 66), lk 43; Chaumette (viide 39), lk 9; Permanent Mission of the Principality of Liechtenstein (viide 8), lk 86; Roscini (viide 65), lk 251.

2.2. Küberoperatsiooni võimalik käsitlus koosseisupärase teona Rooma statuudi art 6 tähenduses

Vastanduvale seisukohale vaatamata on õiguskirjanduses tõdetud, et küberoperatsioon võib täita genotsiidi kuriteokoosseisu ja olla seega karistatav Rooma statuudi järgi.⁷¹ Esmalt tähendab genotsiid Rooma statuudi art 6 p a) järgi kaitstud grupi liikmete tapmist. Seda puudutavalt on leitud, et ka küberoperatsioon võib koosseisu täita eeldusel, et teo toimepanijal oli eriline tahtlus hävitada täielikult või osaliselt kaitstud gruppi.⁷² Nagu eelnevalt öeldud, peab kuritegu olema toime pandud kaitstud grupi vastu muu sarnase või ilmse käitumismustri raames, s.o käitumise, millega taotletakse grupi hävitamist, või olema ise võimeline sellist tagajärge põhjustama. Pidades silmas, et sellest ei nähtu tingimusi teo toimepanemise viisile, võib koosseisu täita mis tahes teoga, sh küberrünnakuga. Nii on peetud võimalikuks genotsiidi toimepanemist küberoperatsiooniga juhul, kui sellega rünnatakse tuumajaama arvutivõrgustikku ja lülitatakse välja selle jahutussüsteemid. Taoline tegevus võib häirida tuumajaama tööd sedavõrd tõsiselt, et põhjustab tuumaõnnetuse ja radioaktiivse kiirguse vallapäsemise, mis võib mõjutada rajatise vahetus läheduses elavate inimeste tervist sedavõrd oluliselt, et päädib nende hukkamisega.⁷³ Eelneva järelduse näitlikustamiseks võib tuua ka olukorra, kus küberründega häiritakse lennujuhtimise tööd, põhjustades lennuõnnetuse. Eeldusel, et lennuki pardal olid kaitstud gruppi kuuluvad inimesed, kes hukuvad õnnetuse tagajärjel, ja teo täideviijal oli eriline tahtlus, täidab see genotsiidi kuriteokoosseisu.⁷⁴

Genotsiid võib tähendada Rooma statuudi art 6 p b) järgi ka grupi liikmetele raskete tervisekahjustuste tekitamist või vaimsete kannatuste põhjustamist. Tegemist on suvalise teokirjeldusega koosseisuga, mistõttu on võimalik seda toime panna mis tahes käitumisaktiga. Tervisekahjustusena tuleb mõista inimese tervise tõsist kahjustamist, sh kehaliste moonutuste tekitamist või muid raskeid siseorganite või meelte kahjustamisi, kusjuures nimetatud tervisekahjustus peab avaldama pikaajalist ja tõsist ebasoodsat mõju inimese elukvaliteedile.⁷⁵ Kohtupraktika järgi tuleb pidada raskete tervisekahjustuste tekitamiseks või vaimsete kannatuste põhjustamiseks nii füüsilist kui ka vaimset piinamist, tagakiusamist ja ebainimlikku või alandavat kohtlemist. Samas pole tegemist ammendava loeteluga, võimaldades kohtutel

⁷¹ Nt Roscini (viide 65), lk 250; Trahan (viide 57), lk 1158-1160; Permanent Mission of the Principality of Liechtenstein (viide 8), lk 88-89.

⁷² Permanent Mission of the Principality of Liechtenstein (viide 8), lk 77.

⁷³ Trahan (viide 57), lk 1160.

⁷⁴ Permanent Mission of the Principality of Liechtenstein (viide 8), lk 77-78.

⁷⁵ Samas, lk 78.

tuvastada sellena ka muid tegusid.⁷⁶ Arvestades, et eeltoodud näidete põhjal võib küberrünnak kujutada endast genotsiidi kaitstud grupi liikmete tapmisena, võib küberrünne tähendada seda enam genotsiidi juhul, kui sellega tekitatakse grupi liikmetele raskeid tervisekahjustusi.⁷⁷

Vaidlusi on aga põhjustanud küsimus sellest, kas küberoperatsioon, mis tekitab grupi liikmetele üksnes raskeid vaimseid kannatusi, võib täita genotsiidi koosseisu. Nimelt puudub selgus raskete vaimsete kannatuste täpse sisu osas, sest selle kohta puudub Rahvusvahelise Kriminaalkohtu praktika ja muus kohtupraktikas on mõistet määratletud juhtumipõhiselt. Sellele vaatamata on leitud, et vaimne kannatus ei pea ilmnema füüsiliselt,⁷⁸ samuti ei pea see olema püsiv või parandamatu. Samas ei saa raske vaimse üleelamisena mõista väheolulist või lühiajalist inimese vaimse tervise mõjutamist – seda tuleb eristada tegevusest, mis piirneb ainult emotsionaalse või psühholoogiline mõjutamise või inimväärlikust alandava kohtlemisega, kuid mis ei tekita kannatanule püsivaid kahjustusi.⁷⁹ Nii on ka kohtupraktikas leitud, et üksnes ärevuse põhjustamine pole käsitatav kannatanule raskete vaimsete kannatuste põhjustamisena.⁸⁰ Küll aga on kohtud selleks pidanud isikute kinnipidamist ja nende eraldamist lähedastest, mis põhjustas kannatanutes hirmu lähedaste ja iseenda heaolu ning turvalisuse pärast, sest kogetust taastumine võttis kaua aega või oli see sootuks välistatud.⁸¹

Arvestades ülal märgitud, on peetud võimalikuks põhjustada küberoperatsiooniga raskeid vaimseid kannatusi. Ühe sellise näitena võib tuua inimeste järjepidevat jälgimist tehnoloogia ja digilahenduste abil. Nii on leitud, et korrariikumiste ärahoidmise ettekäändel kaitstud grupi liikmete telefonidesse ja sotsiaalmeedia kontodele juurdepääsu hankimine võimaldab jälgida isikute suhtlust ja liikumist reaajas. Selline järjepidev jälgimine võib aga põhjustada jälgimisele allutatud isikutes kestvat ja tõsist hirmu ning ärevust nii iseenda kui oma lähedaste turvalisuse ja heaolu pärast, mis võib pikemas perspektiivis avaldada tõsist ja pikaajalist negatiivset mõju inimese elukvaliteedile. Kuigi see kinnitab, et küberrünnak võib tekitada raskeid vaimseid kannatusi, jääb ainult sellest genotsiidi objektiivse koosseisu täitmiseks vajaka. Nagu öeldud, eeldab genotsiid kaitstud grupi bioloogilist või füüsilist hävitamist, kuid pelk vaimsete kannatuste põhjustamine seda ei ole. Seega tuleb raskeid vaimseid kannatusi põhjustanud küberoperatsiooni puhul genotsiidi jaatamiseks täiendavalt tuvastada teo

---

⁷⁶ ICTR-96-4-T, *The Prosecutor versus Jean-Paul Akayesu*, p 504.

⁷⁷ Permanent Mission of the Principality of Liechtenstein (viide 8), lk 78–79.

⁷⁸ Samas, lk 79–80.

⁷⁹ IT-98-33-T, *The Prosecutor v. Radislav Krstić*, p 510.

⁸⁰ Permanent Mission of the Principality of Liechtenstein (viide 8), lk 80.

⁸¹ IT-02-60-T, *The Prosecutor v. Vidoje Blagojević and Dragan Jokić*, p 647.

toimepanemine muu taolise tegevuse käigus, mille eesmärk on kaitstud grupp osaliselt või täielikult hävitada füüsiliselt või bioloogiliselt.⁸²

Rooma statuudi art 6 p c) järgi tuleb genotsiidina mõista ka kaitstud grupi liikmete elukvaliteedi tahtlikku halvendamist, kui sellise tegevuse eesmärk on grupp täielikult või osaliselt hävitada. Sellega peetakse silmas selliste hävitusmeetmete võtmist, mis ei päädi küll otseselt grupi hävitamisega, kuid mis on kaudselt sellele siiski suunatud.⁸³ Elukvaliteedi halvendamine tähendab kaitstud grupi liikmete ellujäämiseks hädavajalike vahendite (nt tervishoiuteenused, toit ja vesi) äravõtmist või inimeste sunniviisilist ümberasustamist.⁸⁴ Ka küberoperatsiooniga on võimalik luua tingimused, milles kaitstud gruppi kuuluvatel inimestel pole juurdepääsu vahenditele, mis on vajalikud nende ellujäämiseks. Näiteks on võimalik küberrünnakuga tungida võrguettevõtja arvutivõrgustikesse ja lülitada välja elektrivõrgustiku töö mingis piirkonnas, jättes piirkonna elanikud ilma elektrienergiast. Arvestades, et elekter on tänapäeval hädavajalik ressurss ja eeldusel, et selline rünnak pannakse toime külmal aastaajal, on võimalik küberoperatsiooniga luua elutingimused, milles inimestel pole ligipääsu eluks hädavajalikule, mis võib lõppeda taoliste tingimuste kestmisel mõjutatud isikute hukkamisega. Lisaks on võimalik piirata küberrünnakuga ka tervishoiuteenustele juurdepääsu. Kuigi eelnimetatud küberoperatsioonide otsene tagajärg pole grupi liikmete tapmine, on tegemist eluks vajalike vahendite ja teenuste äravõtmisega, mis võib lõppeda kaitstud grupi liikmete surmaga.⁸⁵

Lisaks võib genotsiid tähendada ka laste sünni takistavate sunnimeetmete rakendamist grupis (Rooma statuudi art 6 p d)). Taoliste meetmete all tuleb mõista selliste abinõude kasutuselevõttu, mis hoiavad otseselt ära uued sündimised kaitstud grupis, sh steriliseerimine, suguelundite mutilatsioon, abiellumise keelamine ja abordile sundimine.⁸⁶ Kuigi on ilmne, et küberoperatsiooni otsene tagajärg ei saa olla ükski eelnimetatutest, on sellele vaatamata tõdetud, et see võib olla küberrünnaku kaudne tagajärg. Selle näitena saab tuua olukorra, kus küberründega tungitakse tervishoiusüsteemi arvutivõrgustikku ja muudetakse kaitstud gruppi kuuluvate rasedate naiste meditsiiniaidmeid viisil, et neist nähtub loote väärareng ja seda isegi juhul, kui loode on tegelikkuses terve. Teise võimalusena on nähtud küberoperatsiooniga propaganda levitamist avalikkuses veenmaks või lausa hirmutamaks grupi liikmeid hoiduma rasedumisest. Kui selliste tegude tõttu kasvab grupi liikmete seas abortide arvukus või väheneb

---

⁸² Permanent Mission of the Principality of Liechtenstein (viide 8), lk 80–83.

⁸³ ICTR-96-4-T (viide 76), p 505.

⁸⁴ Elements of Crimes. International Criminal Court. The Hague: International Criminal Court 2011. – <https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/Publications/Elements-of-Crimes.pdf>, lk 3 (16.03.2025).

⁸⁵ Permanent Mission of the Principality of Liechtenstein (viide 8), lk 83–84.

⁸⁶ ICTR-96-4-T (viide 76), p 507.

rasestumine ja see on vaadeldava küberrünnakuga põhjuslikus seoses, on sellised küberoperatsioonid käsitletavad genotsiidina Rooma statuudi art 6 p d) tähenduses.⁸⁷

Viimaks tähendab genotsiid Rooma statuudi art 6 p e) järgi kaitstud grupi laste sunniviisilist üleviimist teise gruppi. Sunniviisilisus ei tähenda üksnes füüsilise jõu kasutamist, vaid sellena tuleb mõista muu hulgas ka ähvardamist või mis tahes muul viisil sundimist. Nii võib sunnile allutatud isiku käitumine olla ajendatud näiteks psühholoogilisest rõhumisest, hirmust või kartusest võimu kuritarvitamise ees.⁸⁸ Sellega seoses on asunud seisukohale, et ka küberoperatsiooniga on võimalik täita Rooma statuudi art 6 p e) koosseisu. Näiteks on võimalik survepõhine grupi liikmeid psühholoogiliselt, avaldades järjepidevalt ähvardava sisuga teavet internetis või rakendades meetmeid, millega jälgitakse kaitstud grupi liikmete tegevusi veebis. See võib lõppastmes avaldada grupi liikmetele sedavõrd tugevat psühholoogilist mõju, et nad on valmis oma lastest loobuma ja andma nad üle teisele inimgrupile.⁸⁹

2.3. Küberoperatsioon kui genotsiidile õhutamine

Rooma statuudi art 25 lg 3 p e) järgi on karistatav teiste isikute genotsiidi toimepanemisele õhutamine. Õhutamistegu peab olema otsene, mis tähendab, et sellega kutsutakse konkreetselt üles toime panema genotsiidi, s.o hävitama täielikult või osaliselt kaitstud gruppi,⁹⁰ kusjuures õhutava sõnumi sisu peab olema piisavalt määratletud tegu toime panema just kindlal tunnusel põhineva grupi vastu. Sellest tõukub vajadus tuvastada sellise sõnumi täpne sisu ja mõte, sest läbi eufemismide ja muu ebamäärase keelekasutuse on võimalik varjata teiste isikute üleskutsumist genotsiidile.⁹¹ Samuti peab õhutamine olema avalik ehk see peab olema suunatud avalikkusele üldiselt, mitte suletud isikute ringile, ja infokanal, milles genotsiidile üleskutsuv sõnum avalikustatakse, peab olema üldsusele vabalt juurdepääsetav.⁹² Kohtupraktikas on seni selliste teabekanalitena tunnustatud näiteks raadiot⁹³ ja ajakirjandust.⁹⁴

---

⁸⁷ Permanent Mission of the Principality of Liechtenstein (viide 8), lk 85.

⁸⁸ Elements of Crimes (viide 84), lk 3.

⁸⁹ Permanent Mission of the Principality of Liechtenstein (viide 8), lk 85.

⁹⁰ Katz, E. Liar's War: Protecting Civilians from Disinformation during Armed Conflict. International Review of the Red Cross 2020/102, No 914, lk 672.

⁹¹ Permanent Mission of the Principality of Liechtenstein (viide 8), lk 86.

⁹² Chaumette (viide 39), lk 33.

⁹³ ICTR-96-4-T (viide 76), p 556.

⁹⁴ ICTR-99-52-T, *The Prosecutor v. Ferdinand Nahimana, Jean Bosco Barayagwiza, Hassan Ngeze*, p 1028–1030, 1037–1038.

Genotsiidile õhutamist tuleb eristada vihakõnest ja muust teost, millega küll kutsutakse üles vägivallale ja mis võib olla diskrimineeriv ning inimõigusi rikkuv, kuid pole siiski käsitletav genotsiidina põhjusel, et selle toimepanijal puudus eriline tahtlus.⁹⁵ Nii tuleb subjektiivse küljena tuvastada genotsiidile õhutajal kahekordne tahtlus ehk tahtlus nii õhutamistee toimepanemise osas kui ka *dolus specialis*.⁹⁶ Oluline on märkida sedagi, et vastutus genotsiidile õhutamise eest pole sõltuvuses põhiteo ehk genotsiidi toimepanemisest, vaid selle koosseis on täidetud juba õhutamistee lõpuleviimisega.⁹⁷

Eelneva põhjal on leitud, et ka näiteks sotsiaalmeedia vahendusel on võimalik küberoperatsioonidega inimesi otseselt ja avalikult õhutada genotsiidile. Nii on võimalik laiaulatusliku infooperatsiooniga levitada valetavat kaitstud grupi kohta, millega ühtlasi õhutatakse avalikkust toime panema genotsiidi nimetatud grupi vastu.⁹⁸ Selle näiteks võib tuua Myanmaris ja Bangladeshis aset leidnud võimaliku genotsiidile õhutamise Facebooki postituste kaudu,⁹⁹ mille osas andis Rahvusvaheline Kriminaalkohus 14. novembril 2019 uurimisloa kohtu jurisdiktsiooni kuuluvate kuritegude toimepanemise tuvastamiseks nimetatud riikide territooriumil.¹⁰⁰ Kaasuse raames on ilmsiks tulnud teave, mille järgi tegid Myanmaris relvajõudude liikmed oma Facebooki kontodelt valetavat ja vihakõne sisaldavaid postitusi, milles kutsuti üles genotsiidile rohingja rahvusest elanike vastu. Postitusi on peetud potentsiaalseteks õhutamistegudeks, sest tuvastatud on viiteid nende põhjuslikule seosele rohingjate tapmisega, mis lõppes inimajaloo ühe suurima masspõgenemisega.¹⁰¹

2.4. Vahekokkuvõte

Autori meelest tuleb küberoperatsiooni mõista kui ühte võimalikku genotsiidi toimepanemise ja sellele õhutamise viisi. Seega on küberrünnaku toimepanemine karistatav genotsiidina, kui see kujutab endast Rooma statuudi art-s 6 nimetatud teo toimepanemist kaitstud grupi vastu selle osaliseks või täielikuks hävitamiseks füüsiliselt või bioloogiliselt eeldusel, et täideviijal

---

⁹⁵ Permanent Mission of the Principality of Liechtenstein (viide 8), lk 86–87.

⁹⁶ Vagias, M. The Territorial Jurisdiction of the ICC for Core Crimes Committed through the Internet. – Journal of Conflict and Security Law 2016/21, No 3, lk 535–536.

⁹⁷ Ambos, K. General Principles of Criminal Law in the Rome Statute. – Criminal Law Forum 1999/10, No 1, lk 14.

⁹⁸ Permanent Mission of the Principality of Liechtenstein (viide 8), lk 87–88.

⁹⁹ Zarmisky, S. Is International Criminal Law Ready to Accommodate Online Harm? Challenges and Opportunities. – Journal of International Criminal Justice 2024/22, No 1, lk 174–175.

¹⁰⁰ Information for victims. Bangladesh/Myanmar. – International Criminal Court. – <https://www.icc-cpi.int/victims/bangladesh-myanmar> (13.04.2025).

¹⁰¹ Zarmisky (viide 99), lk 174–175.

on lisaks n-ö tavalisele tahtlusele sedastatav ka eriline tahtlus. Esmalt toetab autori hinnangul sellist järeldust asjaolu, et Rooma statuudi art 6 on suvalise teokirjeldusega koosseis, mistõttu võib genotsiidi koosseisu täita iga teoga. Seetõttu puudub alus kohelda küberrünnakut erinevalt muudest täideviimise vormidest või välistada see eos võimaliku koosseisupärase teona. Teiseks on selline järeldus kooskõlas ka Rooma statuudi preambuliga, mille järgi ei tohi genotsiidi toimepanija jääda karistusetu, vältides seeläbi ühtlasi taoliste kuritegude toimepanemist. Autori arvates ei teeniks seda eesmärki seisukoht, mille järgi Rooma statuudi art-s 6 nimetatud teo kaitstud grupi vastu toime pannud isik pääseb kriminaalvastutusest pelgalt põhjusel, et pani teo toime n-ö traditsiooniliste täideviimise vormide asemel küberoperatsiooniga.

Autor ei soostu ka vastaspoole seisukohaga, mille järgi pole küberoperatsiooni võimalik suunata ühegi konkreetse grupi vastu, mis üksiti välistab selle mõistmise genotsiidina. Vastupidi, autori arvates on võimalik rünnaku toimepanemise eel valida sobiv sihtmärk, mille ründamisel on võimalik toime panna genotsiidi koosseisu täitev tegu kaitstud grupi vastu selle osaliseks või täielikuks hävitamiseks. Seeläbi on teo täideviijal võimalik veenduda teo objektis, välistamaks kaitstud gruppi mittekuuluvate isikute mõjutamist. Tulles tagasi näite juurde, milles küberrünnakuga rünnatakse tuumajaama, on autori meelest rünnaku korraldajal võimalik valida ründamiseks selline rajatis, mille vahetus läheduses elavad peamiselt kaitstud gruppi kuuluvad inimesed, kes rünnaku tagajärjel hukuvad. Peaks aga selline rünnak mõjutama osaliselt ka kaitstud gruppi mittekuuluvaid isikuid, ei välista seegi autori hinnangul täideviija vastutust genotsiidi eest kui toimepanija tegutses kantuna erilisest tahtlusest. Lõppeks välistaks vastaspoole seisukoht autori arvates genotsiidi toimepanemise ka keemia-, radioloogiliste ja bioloogiliste relvadega, kuna ka need pole iseseisvalt suutelised eristama isikute vahel sõltuvalt nende kuuluvusest mingisse gruppi. Seda aga ei saa pidada kooskõlaliseks Rooma statuudi preambuliga. Eelneva põhjal võib küberrünnak olla autori meelest käsitletav genotsiidina eeskätt Rooma statuudi art 6 p-de a)–c) tähenduses, sest just nende osas on eeltoodud näidete põhjal põhjuslik seos vaadeldava küberoperatsiooni ja tagajärje vahel kõige selgem.

Siiski ei eita autor küberrünnaku mõistmist genotsiidina ka Rooma statuudi art 6 p-de d) ja e) tähenduses kui laste sündi takistavate sunnimeetmete rakendamine ja laste teise gruppi sunniviisiline üleviimine, kuid möönab, et nende osas võib põhjusliku seose tuvastamine küberoperatsiooni ja nõutava tagajärje vahel olla keeruline, kui mitte võimatu. Nimelt on autori meelest raske tuvastada, missugustel kaalutlustel otsustasid grupi üksikliikmed piirata laste sündi või anda laps üle teise gruppi. Isegi juhul, kui eelnevat taotleva küberrünnaku toimepanemine leiab kinnitust, ei saa see olla ühelgi juhul küberoperatsiooni otsene tagajärg, vaid kaudne. Seega jääb küberrünnaku eripärasid arvestades lõplik otsus – olgu see siis

vatatahtlik või mõjutatud – selle üle, kas hoiduda rasestumisest, teha abort või anda laps üle teise gruppi, üksikliikme enda teha. Seega võib küberoperatsiooni puhul osutada keeruliseks tõendada, missugust rolli või mõju see omas genotsiidi toimepanemisel Rooma statuudi art 6 p-de d) ja e) mõttes, mis omakorda võib välistada sellise küberrünnaku mõistmise genotsiidina.

Nagu öeldud, on küberoperatsioon karistatav genotsiidina, kui see kujutab endast kaitstud grupi vastu Rooma statuudi art-s 6 sätestatud teo toimepanemist. Arvestades, et tegemist on suvalise teokirjeldusega koosseisudega, puudub alus, mis vääraks küberrünnaku mõistmise koosseisupärase teona. Siiski peab selline küberrünne olema toime pandud kaitstud grupi füüsiliseks või bioloogiliseks hävitamiseks, sest pelgalt vaimsete kannatuste põhjustamine pole piisav. Autori meelest on küberrünnaku võimalikul käsitlemisel genotsiidina põhiohk objektiivse koosseisu tasandil põhjuslikul seosel vaadeldava küberoperatsiooni ja tagajärje vahel. Kui muude koosseisutunnuste täitmine ei tarvitse olla niivõrd problemaatiline, võib kausaalahel jääda teatud juhtudel ebamääraseks või suisa puudulikuks, mis välistab küberoperatsiooni käsitamise koosseisupärase teona Rooma statuudi mõttes. Tuvastanud aga objektiivse koosseisu, tuleb genotsiidi puhul subjektiivse koosseisuna tuvastada kahekordne tahtlus, s.o n-ö tavalisele teotahtlusele ka tahtlus osaliselt või täielikult hävitada kaitstud grupp.

Genotsiidile õhutamist puudutavalt märgib autor, et küberoperatsiooni võimaliku karistatavuse osas Rooma statuudi art 25 lg 3 p e) järgi puudub sisuline vaidlus: kui see kutsub otseselt ja avalikult üles genotsiidile, kätkeb see endas õhutamistegu. Pidades silmas, et kohtupraktikas on peetud genotsiidile õhutamiseks raadio ja ajakirjanduse vahendusel inimeste avalikku ja otsest üleskutsumist genotsiidile, puudub autori meelest kahtlus, et küberoperatsiooniga oleks võimalik teha sama. Nii nagu raadio ja ajakirjandus, on ka internet massiteabevahend, kuid lisaks sellele võimaldab see oluliselt lihtsamat ja tõhusamat teabevahetust. Arvestades, et näiteks Euroopa Liidus on internetile ligipääs vähemalt 91% elanikest¹⁰² ja maailmas tervikuna umbes 70% elanikkonnast,¹⁰³ on veebi teel kahtlemata võimalik õhutada genotsiidile määratlemata hulka isikuid eeldusel, et õhutava sisuga sõnum avaldatakse kõigile juurdepääsetaval veebilehel. Lõppeks pooldab eelnevat seisukohta ka tõik, et Rahvusvaheline Kriminaalkohus andis uurimisloa Bangladeshi ja Myanmaris kaasuses, sest nimetatud asjas on viiteid just sotsiaalmeedia vahendusel toime pandud võimalikule õhutamisteole.

---

¹⁰² Access to internet in urban and rural areas in 2023. – Eurostat 2024. – <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20241122-1> (09.02.2025).

¹⁰³ Johnson, H. About 2.5 billion people lack internet access: How connectivity can unlock their potential. – World Economic Forum 25.09.2024. – <https://www.weforum.org/stories/2024/09/2-5-billion-people-lack-internet-access-how-connectivity-can-unlock-their-potential/> (09.02.2025).

3. Inimsusevastane kuritegu

Rooma statuudi art 7 lg-s 1 sisaldub loetelu tegudest, mille toimepanemine teadlikult osana massiliselt või süstemaatilise rünnakust tsiviilelanikkonna vastu kujutab endast inimsusevastast kuritegu. Arvestades *nullum crimen sine lege*-põhimõtet, ei tohi kuritegude kohaldamisala analoogia korras laiendada ja neid tuleb tõlgendada kitsalt (Rooma statuudi art 22 lg 2). Seetõttu tuleb pidada eelnevat loetelu tsiviilelanikkonnast tegudest ammendavaks.¹⁰⁴ Sealjuures tuleneb Rooma statuudi art 7 lg 1 ja lg 2 p a) koosmõjust, et tsiviilelanikkonna vastu suunatud rünnak hõlmab endas mitme tsiviilelanikkonnast teo, s.o lõikes 1 loetletud teo toimepanemist ning see peab toimuma riigi või korraldava üksuse teadmisel või toetamisel. Seetõttu tuleb inimsusevastase kuriteo puhul esmalt tuvastada rünnaku toimepanemine tsiviilelanikkonna vastu, kusjuures see peab olema ajendatud riigi või korraldava üksuse poliitilisest eesmärgist. Seejärel tuleb tuvastada, et tsiviilelanikkonnast tegu on toime pandud osana massiliselt või süstemaatilise rünnakust tsiviilelanikkonna vastu ehk tsiviilelanikkonnast rünnak ja üksiktegu peavad olema omavahel põhjuslikus seoses. Lõppeks tuleb subjektiivse küljena tuvastada, et inimsusevastase kuriteo täideviija teadis massilisest või süstemaatilise rünnakust tsiviilelanikkonna vastu.¹⁰⁵

Erinevalt sõjakuriteost võib inimsusevastane kuritegu olla toime pandud nii rahu- kui ka sõjaajal,¹⁰⁶ sest selle tuumaks on teo toimepanemine tsiviilelanikkonna vastu, kuid see ei pea ilmtingimata leidma aset relvastatud konfliktis ajal.¹⁰⁷ Teisalt eristab inimsusevastast kuritegu genotsiidist aga tõik, et see ei pea olema toime pandud kaitstud grupi vastu.¹⁰⁸ Siiski tuleb tuvastada tsiviilelanikkonnast tegude omavaheline seos, sest nad peavad moodustama tsiviilelanikkonna vastu suunatud tegude jada ehk rünnaku. See välistab üksikute või juhuslike tegude käsitlemise inimsusevastase kuriteona.¹⁰⁹

---

¹⁰⁴ Permanent Mission of the Principality of Liechtenstein (viide 8), lk 51–52.

¹⁰⁵ Samas, lk 52–53.

¹⁰⁶ Velencei, D. V. Recognising Cyber Blockades as Crimes Against Humanity: Can International Law Keep Up? – International Conference on Cyber Warfare and Security 2024/19, No 1, lk 418.

¹⁰⁷ Trahan (viide 57), lk 1156.

¹⁰⁸ Velencei (viide 106), lk 418.

¹⁰⁹ Permanent Mission of the Principality of Liechtenstein (viide 8), lk 53.

3.1. Objektiivse koosseisu tunnused

3.1.1. Tsiiviilelanikkonnastane rünnak

Inimsusevastase kuriteo tähenduses on koosseisupärane tegu tsiiviilelanikkonna vastu suunatud Rooma statuudi art 7 lg-s 1 nimetatud tegu, kusjuures see ei pea olema toime pandud kogu riigi või mingi piirkonna kõigi tsiiviilelanike vastu, vaid piisav on selle toimepanemine olulise osa tsiiviilisikute suhtes. Seega ei saa ühe või paari inimese vastu toimepandud tegu pidada inimsusevastaseks kuriteoks. Tähelepanuväärselt ei selgu Rooma statuudist tsiiviilelanikkonna mõiste definitsiooni, mistõttu on Rahvusvaheline Kriminaalkohus praktikas sisustanud seda vastavalt rahvusvahelisele humanitaarõigusele, mille järgi tuleb tsiiviilelanikkonnana mõista kõiki isikuid, sõltumata nende eripäradest, kes pole relvajõudude liikmed või võitlejad. Isiku tsiiviilstaatust tuleb alati eeldada, mistõttu kahtluse esinemisel isiku kuuluvuse üle ja tõendite puudumisel, mis kinnitaks tema kuulumist relvajõududesse, tuleb teda pidada tsiiviilisikuks.¹¹⁰

Eeldusel, et Rooma statuudi art 7 lg-s 1 nimetatud tsiiviilelanikkonna vastu suunatud tegu on pandud toime osana tsiiviilelanikkonnastasest rünnakust, on tegemist inimsusevastase kuriteoga. Samas esineb lahkarvamusi tsiiviilelanikkonnastaselt teolt nõutava tagajärje osas, s.o selles, kas selline tegu peab tingimata mõjutama tsiiviilelanikke füüsiliselt või võib see piirduda üksnes psühholoogilise või muu mõjutamisega, mis ei avalda inimesele kehalist mõju. Ka Rooma statuut ei anna küsimusele ammendavat vastust, sest sellest ei nähtu, kuidas tsiiviilelanikkonna vastu suunatud vägivald peab avalduma. Lähtudes käsitlusest, mille järgi peab tsiiviilelanikkonnastane vägivald olema füüsilise jõu kasutamine, piirab see oluliselt – kuid ei välista – küberrünnakute käsitlemist inimsusevastase teona. Küll aga on oluline märkida, et mitte kõik Rooma statuudi art 7 lg-s 1 loetletud teod (nt tagakiusamine, piinamine, apartheid ja muu ebainimlik tegu) ei eelda kohustuslikult füüsilise vägivalda kasutamist tsiiviilisikute vastu.¹¹¹ Näiteks tuleb piinamise ja muu ebainimliku teona mõista mitte üksnes kannatanu füüsilist mõjutamist, vaid ka raskete vaimsete kannatuste põhjustamist.¹¹² Eelneva valguses võib asuda seisukohale, et tsiiviilelanikkonnastane tegu ei pea tingimata mõjutama tsiiviilisikuid kehaliselt, vaid see võib piirduda ka vaimsete kannatuste põhjustamisega.¹¹³

---

¹¹⁰ Samas, lk 54–55.

¹¹¹ Samas, lk 55.

¹¹² Elements of Crimes (viide 84), lk 7 ja 12.

¹¹³ Permanent Mission of the Principality of Liechtenstein (viide 8), lk 55.

Tsiviilelanikkonnastane rünnak peab olema toime pandud riigi või korraldava üksuse teadmisel rünnaku korraldamisest või nende toetamisest (Rooma statuudi art 7 lg 2 p a)). Seda puudutavalt märgib autor, et Rooma statuudi eestikeelne tekst erineb mõnevõrra statuudi autentsete tekstide sõnastusest. Nimelt seovad inglisis-¹¹⁴ ja prantsuskeelsed tekstid¹¹⁵ kui autentsete tekstid Rooma statuudi art 128 tähenduses tsiviilelanikkonnastase rünnaku toimepanemise riigi või korraldava üksuse eesmärgiga, sätestades, et rünnak peab olema toime pandud vastavalt sellisele poliitilisele eesmärgile või tegutsemisjuhisele või eelneva edendamiseks. See tähendab, et rünnakut peab kavandama, korraldama või vähemalt taluma riik või seda korraldava üksus.¹¹⁶ Seega tuleb tuvastada seos rünnaku ja riigi või korraldava üksuse vahel,¹¹⁷ kusjuures nimetatud eesmärk või suunis ei pea tulema keskvalitsuselt¹¹⁸ ega olema riigi või korraldava üksuse poolt sõnaselgelt avaldatud, vaid selle olemasolu saab järeldada ka näiteks ettevalmistavatest või korralduslikest tegudest. Samuti võib eesmärk kinnistuda alles pärast rünnaku toimepanemist.¹¹⁹ Põhimõtteliselt osutabki asjaolu, et rünnak on toime pandud riigi või korraldava üksuse poliitilisest eesmärgist kantuna või selle edendamiseks täiendavalt tsiviilelanikkonnastaste tegude toimepanemise süstemaatilisusele.¹²⁰ Selle kokkuvõtteks märgib autor, et kuigi Rooma statuudi eestikeelne ja autentsete tekstid pole omavahel otseses vastuolus, tuleb vahetegu siiski ületada autentsete tekstidega kooskõlalise tõlgendamise teel. Seetõttu ei piisa sellest, et riik või korraldava üksus teadis või toetas sellise teo toimepanemist, vaid tuvastada tuleb tsiviilelanikkonna vastu suunatud rünnaku ja selle osana tsiviilelanikkonnastaste tegude toimepanemine just vastavalt riigi või korraldava üksuse poliitilisele eesmärgile või juhisele või selle edendamiseks.

Niisiis pole pelgalt isiklikel motiividel või kaalutlustel tegutsemine piisav, mistõttu on välistatud juhuslike üksiktegude käsitlemine osana tsiviilelanikkonnastast rünnakust ja ühtlasi ka inimsusevastase kuriteona. Seda põhjusel, et inimsusevastaste kuritegudena tuleb mõista üksnes selliseid tegusid, mis on toime pandud ajendatuna riigi või korraldava üksuse eesmärgist ja järjepidevalt, s.o süstemaatilise rünnakuna tsiviilelanikkonna vastu, mis riivab

---

¹¹⁴ Rome Statute of the International Criminal Court. – International Criminal Court 2021. – <https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/2024-05/Rome-Statute-eng.pdf> (18.01.2025).

¹¹⁵ Statut de Rome de la Cour pénale internationale. – Cour Pénale Internationale 2021. – <https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/NR/rdonlyres/ADD16852-AEE9-4757-ABE7-9CDC7CF02886/283948/RomeStatuteFra1.pdf> (18.01.2025).

¹¹⁶ Ambos, K. International criminal responsibility in cyberspace. – Tsagourias, N., Buchan R. (koost). Research Handbook on International Law and Cyberspace. Cheltenham: Edward Elgar Publishing 2015, lk 142.

¹¹⁷ Chaumette (viide 39), lk 21.

¹¹⁸ Chesterman, S. An Altogether Different Order: Defining the Elements of Crimes against Humanity. – Duke Journal of Comparative & International Law 2000/10, No 2, lk 316.

¹¹⁹ ICC-01/04-01/07, *The Prosecutor v. Germain Katanga*, p 1109–1110.

¹²⁰ Ambos (viide 116), lk 142.

rahvusvahelise kogukonna õiglustunnet sedavõrd tõsiselt, et õigustab sekkumist rahvusvahelisel tasandil.¹²¹ Kuigi ühelt poolt on jäänud selgusetuks, milles täpselt peab riigi või korraldava üksuse eesmärk või selle edendamise seisnema,¹²² on tõdetud, et selle täitmiseks piisab juba sellest, kui riik või korraldav üksus julgustab või innustab toime panema tsiviilelanikkonnast tegusid.¹²³ Samuti pole välistatud, et riigi või korraldava üksuse tegevusetuks jäämine toetab tsiviilelanikkonna vastu suunatud tegude toimepanemist.¹²⁴

Ehkki tsiviilelanikkonnast tegude ja riigi või korraldava üksuse tegutsemisjuhise või eesmärgi vahel peab olema seos, ei pea teo vahetu täideviija panema tegu toime just selle ajal; oluline on vaid see, et toimepandav tegu ise oleks hõlmatud nimetatud eesmärgi või juhisega, samuti peab teo vahetu täideviija olema sellest teadlik. Eelneva näiteks on peetud olukorda, kus riik või korraldav üksus tellib häkkeritelt tsiviilelanikkonnast teona käsitatava küberoperatsiooni toimepanemise. Sellisel juhul ei tarvitse häkkerid tegutseda riigi või korraldava üksuse eesmärgist lähtuvalt, vaid hoopis ajendatuna soovist täita oma kohustust viimase ees ehk täita n-ö lepingut, olles siiski teadlik sellise poliitilise eesmärgi olemasolust.¹²⁵

Viimaks, kui riigi tähendus on iseenesest mõistetav, sest see ei hälbi tavaarusaamast,¹²⁶ siis korraldava üksusena tuleb mõista organisatsiooni või rühmitust, millel on kontroll kindlaksmääratud territooriumi üle, võime panna toime Rooma statuudi art 7 lg-s 1 nimetatud tegusid osana massiliselt või süstemaatilisest rünnakust tsiviilelanikkonna vastu¹²⁷ ja mis on piisavalt organiseeritud, s.o sellisel üksusel peab olema sisemine töökorraldus ja käsuliin.¹²⁸ Eelneva põhjal ei saa omavahel nõrgalt seotud häkkerite rühmitust pidada korraldavaks üksuseks Rooma statuudi tähenduses.¹²⁹

3.1.2. Osana massiliselt või süstemaatilisest rünnakust

Rooma statuudi art 7 lg 1 järgi peavad sättes loetletud teod olema toime pandud osana massiliselt või süstemaatilisest rünnakust tsiviilelanikkonna vastu. Massilise või süstemaatilise ei tule mõista mitte konkreetseid tsiviilelanikkonnast tegusid, vaid

¹²¹ Chesterman (viide 118), lk 316–317.

¹²² Permanent Mission of the Principality of Liechtenstein (viide 8), lk 59.

¹²³ Elements of Crimes (viide 84), lk 5.

¹²⁴ Permanent Mission of the Principality of Liechtenstein (viide 8), lk 59.

¹²⁵ Samas, lk 60.

¹²⁶ Samas, lk 56.

¹²⁷ ICC-02/11-01/11, *The Prosecutor v. Laurent Gbagbo*, p 217.

¹²⁸ Permanent Mission of the Principality of Liechtenstein (viide 8), lk 58.

¹²⁹ Ambos (viide 116), lk 142.

rünnakut kui sellist.¹³⁰ Tegemist on alternatiivse koosseisuga, mistõttu piisab objektiivse koosseisu täitmiseks vähemalt ühe esinemisest.¹³¹ Massiline osutab rünnaku laiaulatuslikkusele ja selle sihtmärkide suurele arvukusele,¹³² mille hindamisel võetakse kohtupraktikas arvesse selle geograafilist ulatust, ajalist kestust ja kannatanute arvu.¹³³ Kuna küberrünnakutel puudub side kindla territooriumiga ja seetõttu ka geograafiline ulatus,¹³⁴ tuleb küberrünnaku massilisuse hindamisel hõlbida kohtupraktikast.¹³⁵ Nii on pakutud välja, et selle asemel, et hinnata küberoperatsiooni geograafilist ulatust, saab arvesse võtta sellise rünnaku objektiks oleva tsiviiltaristu või serverite arvu ning tagajärjena põhjustatud kahju iseloomu ja raskust.¹³⁶

Süstemaatilisus tähendab tsiviilelanikkonnast tegude organiseeritud toimepanemist, mistõttu on välistatud juhuslike ja üksikute tegude käsitlemine inimsusevastase kuriteona.¹³⁷ Rünnaku süstemaatilisus avaldub eeskätt sarnases käitumismustris ehk omavahel sarnaste vägivallategude korduvas ja järjepidevas toimepanemises, mis välistab selliste tegude juhuslikkuse.¹³⁸ Kohtupraktika järgi saab rünnaku süstemaatilisust tuvastada muu hulgas sarnaste viiside ja võtete kasutamisest. Nii on Rahvusvaheline Kriminaalkohus tuletanud rünnaku süstemaatilisuse sellest, et kuriteo toimepanijad kasutasid erinevate vägivallategude toimepanemisel pidevalt samu võtteid: nad ründasid kannatanuid üheaegselt mitmest küljest, kasutades seejuures teo toimepanemisel samu relvi ja viise kannatanute tagaajamisel ning nende kodude rüüstamisel ja süütamisel.¹³⁹ Lõppeks viitab toimepandud tegude süstemaatilisusele juba seegi, kui need on toime pandud riigi või korraldava üksuse eesmärkidele vastavalt või nende edendamiseks.¹⁴⁰ Pidades silmas, et eelnevast ei tulene midagi, mis seda vääraks, võivad ka küberrünnakud olla toime pandud süstemaatiliselt tsiviilelanikkonna vastu, kusjuures nende toimepanemine võib suisa täiendavalt osutada süstemaatilisusele, sest küberoperatsioonid eeldavad sarnaste võtete ja meetmete korduvat rakendamist.¹⁴¹ Näiteks avaldub sarnane käitumismuster selles, et küberründe toimepanija üritab järjepidevalt pahavaraga nakatada sihtmärgiks olevaid arvutivõrke või -süsteeme, saates neile regulaarselt viiruseid.¹⁴²

---

¹³⁰ Permanent Mission of the Principality of Liechtenstein (viide 8), lk 62.

¹³¹ Chesterman (viide 118), lk 312.

¹³² ICC-01/05-01/08, *The Prosecutor v. Jean-Pierre Bemba Gombo*, p 163.

¹³³ Chaumette (viide 39), lk 21.

¹³⁴ Samas, lk 4.

¹³⁵ Ophardt, J. A. Cyber Warfare and the Crime of Aggression: The Need for Individual Accountability on Tomorrow's Battlefield. – Duke Law & Technology Review 2010–2011/9, No 3, lk 11.

¹³⁶ Permanent Mission of the Principality of Liechtenstein (viide 8), lk 61.

¹³⁷ Samas.

¹³⁸ Chaumette (viide 39), lk 21.

¹³⁹ ICC-01/04-02/06, *The Prosecutor v. Bosco Ntaganda*, p 31.

¹⁴⁰ Ambos (viide 116), lk 142.

¹⁴¹ Permanent Mission of the Principality of Liechtenstein (viide 8), lk 61–62.

¹⁴² Chaumette (viide 39), lk 21.

Viimaks peavad Rooma statuudi art 7 lg-s 1 nimetatud tsiviilelanikkonnast teod olema toime pandud osana massiliselt või süstemaatilisest rünnakust tsiviilelanikkonna vastu. Seega tuleb tuvastada põhjuslik seos üksikte ja tsiviilelanikkonna vastu suunatud rünnaku vahel.¹⁴³ Kausaalhela tuvastamisel saab lähtuda muu hulgas tsiviilelanikkonna vastu suunatud tegude iseloomust, nende toimepanemise eesmärgist ja kaasnenud tagajärgedest.¹⁴⁴ Jäeb põhjuslik seos kõnealuse teo ja tsiviilelanikkonnast rünnaku vahel tuvastamata, ei saa mis tahes tegu, sh küberoperatsiooni, käsitada inimsusevastase kuriteona Rooma statuudi tähenduses.¹⁴⁵

3.2. Küberoperatsioon kui inimsusevastane kuritegu Rooma statuudi art 7 lg 1 p-de a)–k) tähenduses

Inimsusevastase kuriteo koosseisu täitmiseks peab küberrünnak lisaks eelmärgitud tingimustele tähendama ka vähemalt ühte Rooma statuudi art 7 lg-s 1 nimetatud tsiviilelanikkonnast tegu.¹⁴⁶ Selles osas puudub õiguskirjanduses aga üksmeel.¹⁴⁷ Ühelt poolt on leitud, et kuna Rooma statuudi art 22 lg 2 järgi tuleb statuudis sätestatud kuritegusid tõlgendada kitsalt, eeldavad kõik Rooma statuudi art 7 lg-s 1 loetletud teod miinimumina otsest kehalise puutumatus vastast rünnakut. Seega ei saa küberrünnak olla koosseisupärane tegu inimsusevastase kuriteo tähenduses, sest selle otsene tagajärg ei saa eelnev olla.¹⁴⁸ Oluline on seegi, et küberoperatsioonid päädivad reeglina vaid varalise kahjuga, mistõttu ei saa tegemist olla koosseisupäraste tegudega isegi juhul, kui kõik muud Rooma statuudi art 7 lg 1 koosseisutunnused on täidetud, sest varavastane kuritegu ei riku inimväärikust. Nii näiteks ei saa WannaCry lunavaraviirust, mis ründas valitsusasutusi ja rohkem kui 200 000 organisatsiooni enam kui 150 riigis, pidada inimsusevastaseks kuriteoks.¹⁴⁹ Sama kehtib ka küberrünnaku kohta, mis häirib riigi finantsasutuste tööd või lülitab välja elektrivõrgustiku.¹⁵⁰

Teisalt on leitud, et küberoperatsioon võib siiski täita mitme Rooma statuudi art 7 lg-s 1 nimetatud tsiviilelanikkonnast teo koosseisu.¹⁵¹ Eeskätt võib see olla käsitletav

---

¹⁴³ Permanent Mission of the Principality of Liechtenstein (viide 8), lk 62.

¹⁴⁴ ICC-01/05-01/08 (viide 132), p 165.

¹⁴⁵ Permanent Mission of the Principality of Liechtenstein (viide 8), lk 62–63.

¹⁴⁶ Samas, lk 64.

¹⁴⁷ Nt Stevens, S. R. Internet War Crimes Tribunals and Security in an Interconnected World. – Transnational Law & Contemporary Problems 2009/18, No 3, lk 681; Ambos (viide 116), lk 141–142; Chaumette (viide 39), lk 20–22; Trahan (viide 57), lk 1156–1158; Permanent Mission of the Principality of Liechtenstein (viide 8), lk 68–70.

¹⁴⁸ Stevens (viide 147), lk 681.

¹⁴⁹ Chaumette (viide 39), lk 20.

¹⁵⁰ Stevens (viide 147), lk 681.

¹⁵¹ Nt Trahan (viide 57), lk 1156–1158; Permanent Mission of the Principality of Liechtenstein (viide 8), lk 68.

inimsusevastase kuriteona Rooma statuudi art 7 lg 1 p-de f), h), j) ja k) tähenduses, s.o piinamise, tagakiusamise, apartheidi ja muu ebainimliku teona, sest kõnealused koosseisud ei eelda tingimata füüsilise vägivalda kasutamist tsiviilelanikkonna vastu.¹⁵² Olgu eelneva näiteks siis piinamine või muu ebainimlik tegu, millena ei tule mõista mitte ainult tsiviilisikute kehalist mõjutamist, vaid ka vaimsete kannatuste põhjustamist.¹⁵³ Ometi pole välistatud, et küberoperatsiooniga võiks toime panna ka vägivalda eeldavaid tegusid (nt mõrv ja hävitamine),¹⁵⁴ mille puhul tuleb lisaks koosseisupärasele tagajärjele tuvastada subjektiivse küljena täideviija tahtlus just küberrünnakuga taolist tagajärge põhjustada.¹⁵⁵ Nii on juba varem viidatud hüpoteetilisele olukorrale, kus küberrünnakuga rünnatakse tuumajaama (vt pkt 2.2.) ja lülitatakse välja selle jahutussüsteemid, mis häirib tuumarajatise tööd sedavõrd oluliselt, et selle tulemusena vabaneb radioaktiivne kiirgus, mis põhjustab tuumajaama läheduses elavate inimeste hukkamise.¹⁵⁶ Küberoperatsioon on käsitletav mõrva või hävitamisena ka siis, kui sellega rünnatakse suurlinna vahetus läheduses asuva veetammi arvutivõrgustikku ja avatakse tammi paisuväravad, mille tõttu ujutatakse üle allavoolu jääv linn, põhjustades suuri inimkaotusi.¹⁵⁷ Samuti on võimalik küberrünnakuga piirata teatud piirkonna elanike juurdepääsu eluks vajalikele vahenditele, mis võib selliste olude kestmisel lõppeda masstapmise ehk hävitamisena Rooma statuudi art 7 lg 1 p b) tähenduses. Seda näiteks juhul, kui küberrünnakuga katkestatakse elektrivõrgustiku töö külmal aastaajal või häiritakse tervishoiuasutuste tööd niivõrd ulatuslikult (nt kustutades isikute terviseandmed), et arstiabi osutamine muutub keeruliseks või on sootuks võimatu.¹⁵⁸

Arvestades, et piinamisena Rooma statuudi art 7 lg 1 p f) mõttes tuleb mõista ka vaimsete kannatuste põhjustamist,¹⁵⁹ on seda koosseisu võimalik täita ka küberoperatsiooniga. Nimelt on ÜRO piinamise ja muu julma kohtlemise eriraportöör tõdenud, et kübervahenditega on võimalik põhjustada inimestele raskeid vaimseid üleelamisi, ilma et see peaks kuidagi mõjutama nende kehalist heaolu. Vaimse tervise mõjutamine võib avalduda näiteks inimeste jälgimises, ahistamises ja hirmutamises küberoperatsioonidega, aga ka teabe sulustamises, omastamises või sellega manipuleerimises. Selline tegevus võib tekitada kannatanutes ärevust, põhjustada depressiooni või muid vaimse tervise häireid ja äärmisel juhul päädida isegi

---

¹⁵² Permanent Mission of the Principality of Liechtenstein (viide 8), lk 64.

¹⁵³ Elements of Crimes (viide 84), lk 7 ja 12.

¹⁵⁴ Permanent Mission of the Principality of Liechtenstein (viide 8), lk 65.

¹⁵⁵ Chaumette (viide 39), lk 22.

¹⁵⁶ Permanent Mission of the Principality of Liechtenstein (viide 8), lk 65.

¹⁵⁷ Trahan (viide 57), lk 1157.

¹⁵⁸ Permanent Mission of the Principality of Liechtenstein (viide 8), lk 65.

¹⁵⁹ Elements of Crimes (viide 84), lk 7.

enesetapumõtete tekitamisega. Seega tuleb sellist küberrünnakut tõlgendada kui piinamist Rooma statuudi art 7 lg 1 p f) tähenduses.¹⁶⁰

Rooma statuudi art 7 lg 1 p h) järgi on tsiviilelanikkonnast tegu ka identifitseeritava ühisuse või grupi tagakiusamine sättes loetletud alustel (nt rahvuslikud, religioossed, poliitilised jne). Seda puudutavalt tuleb tõdeda, et küberrünnak võib olla samuti taolise teo toimepanemise vahendiks, mida kinnitab asjaolu, et Hiina Rahvavabariigi tegevust selle Xinjiaangi Uiguuri autonoomses piirkonnas on peetud Rooma statuudi art 7 lg 1 p-le h) vastavaks. Nimelt on Hiina võtnud kasutusele tehnoloogia uiguuri vähemusrahvusesse kuuluvate inimeste¹⁶¹ – uiguurid on peamiselt islamiusku rahvas, kellest enamik elab Xinjiaangi piirkonnas loode Hiinas –¹⁶² jälgimiseks. Uiguuride üle järelevalve teostamiseks on Hiina seadnud Xinjiaangi piirkonnas üles kontrollpunktid, kus uiguuridel tuleb esitada oma telefonid nende kontrollimiseks, mille eesmärk on tuvastada poliitiliselt või religiooselt ebasobivat sisu. Kuid lisaks sellele on uiguure ka kinni peetud sotsiaalmeediaplatformidel poliitiliste ja religioosete süütegude toimepanemise eest. Samuti on Hiina ametivõimud võtnud kasutusele arvutiprogrammid, mis jälgivad veebis uiguuride vahelist suhtlust võimudele ebasobiva ehk religioosse sisuga sõnumite leidmiseks, ja näotuvastusprogrammid, mille abil jälgitakse uiguuride liikumisi reaalses maailmas. Pidades silmas, et selline uiguuride tagakiusamine toimub poliitilistel ja religioossetel alustel, näitlikustab see küberoperatsiooniga inimsusevastase kuriteo toimepanemist.¹⁶³

Viimaks võib Rooma statuudi art 7 lg 1 p k) järgi olla inimsusevastane kuritegu ka muu eelnevatega sarnane ebainimlik tegu, millega tahtlikult tekitatakse raskeid kehalisi või vaimseid tervisekahjustusi või põhjustatakse suuri kannatusi. Selle koosseisu eesmärk on hõlmata kõik muud ebainimlikud teod, mis ei lange Rooma statuudi art 7 lg 1 p-de a)–j) kohaldamisalasse, kuid on oma tõsiduse poolest siiski eelnevatega võrreldavad. Lisaks sellele, et taolised teod peavad sarnanema teiste inimsusevastaste tegudega, peavad need olema ilmses vastuolus ka rahvusvahelise tavaõiguse ja inimõigustega.¹⁶⁴ Arvestades, et tegemist on suvalise teokirjeldusega koosseisuga ja puuduvad muud piiravad tingimused, võib ka küberrünnak olla käsitletav sellise teona, kui see põhjustab koosseisupärase tagajärje.¹⁶⁵ Nii võib küberrünnak, millega takistatakse teatud geograafilise piirkonna elanike suhtlust muu maailmaga ja piiratakse

---

¹⁶⁰ Permanent Mission of the Principality of Liechtenstein (viide 8), lk 65–66.

¹⁶¹ Samas, lk 67.

¹⁶² Who are the Uyghurs and why is China being accused of genocide? – BBC News 24.05.2022. – <https://www.bbc.com/news/world-asia-china-22278037> (19.01.2025).

¹⁶³ Permanent Mission of the Principality of Liechtenstein (viide 8), lk 67–68.

¹⁶⁴ ICC-01/04-01/07, *The Prosecutor v. Germain Katanga and Mathieu Ngudjolo Chui*, p 448 ja 450.

¹⁶⁵ Permanent Mission of the Principality of Liechtenstein (viide 8), lk 68.

juurdepääsu teabele (nt uudistele), põhjustada sellest mõjutatud inimestele vaimseid kannatusi. Eeldusel, et selline küberblokaad on pikaajaline, võib kestev eraldatus muust maailmast põhjustada kannatanutes stressi ja viia ärevuse tekkeni, olles seega käsitletav muu ebainimliku teona Rooma statuudi tähenduses,¹⁶⁶ kui mitte piinamisena.

3.3. Vahekokkuvõte

Selleks, et küberoperatsioon oleks käsitletav inimsusevastase kuriteona, peab see kujutama endast tsiviilelanikkonna vastu toime pandud tegu osana massiliselt või süstemaatilist tsiviilelanikkonnast rünnakust, mis on ajendatud riigi või korraldava üksuse eesmärgist; on selliseid tegusid mitu, tuleb seda pidada rünnakuks. Autori arvates pole vahet, kas sellise rünnaku moodustavad vaid küberründed või on nad toime pandud koos muude tegudega, sest Rooma statuudist ei nähtu selle kohta lisatingimusi. Peaks aga küberoperatsioon olema toime pandud muul ajendil kui riigi või korraldava üksuse poliitiline eesmärk, pole tegemist koosseisupärase teoga. Autor märgib, et selline tegu ei pruugi olla käsitletav ka küberrünnakuna, sest viimane eeldab tegutsemist poliitilisel või riigi julgeolekualasel eesmärgil, mistõttu tuleb muudel – reeglina isiklikel – kaalutlustel küberruumis toime pandud tegusid pidada küberkuritegudeks (vt ptk 1.).

Esmalt peab küberoperatsioon olema toime pandud osana massiliselt või süstemaatilist tsiviilelanikkonnast rünnakust. Nagu eelnevalt öeldud, ei pruugi küberrünnakud hästi sobituda kohtupraktikas tunnustatud rünnaku massilisusele viitavate asjaoludega, kuid see pole autori meelest alus välistamiseks küberründe mõistmist sellena. Ehkki *déterritorialisation*-põhimõtte järgi tuleb küberruumi mõista kui kehatut keskkonda, millel puudub side geograafilise territooriumiga,¹⁶⁷ mistõttu on välistatud küberoperatsiooni geograafilise ulatuse hindamine, on see kõigest üks tegur, mida rünnaku massilisuse puhul arvestada. Selle alternatiivina on käidud välja teisi viise, kuidas siiski hinnata rünnaku ulatuslikkust, tehes seda näiteks läbi sihtmärgiks oleva taristu. Süstemaatilise puhul seevastu tuleb tuvastada sarnaste käitumisaktide järjepidev kordumine ehk käitumismuster. Kuna sellele pole seatud lisatingimusi, puudub autori arvates vaidlus küberrünnaku võimaliku käsitlemise üle osana süstemaatilist rünnakust.

---

¹⁶⁶ Velencei (viide 106), lk 418.

¹⁶⁷ Chaumette (viide 39), lk 4

Teiseks peab küberoperatsioon olema käsitletav tsiviilelanikkonna vastu suunatud teona Rooma statuudi art 7 lg 1 mõttes. Küberoperatsiooni sellena mõistmist ei väära autori arvates ka kohustus tõlgendada kuritegusid kitsalt (Rooma statuudi art 22 lg 2). Nimelt on lõikes 1 loetletud tsiviilelanikkonnast teod suvalise teokirjeldusega koosseisud, mistõttu võib koosseisupärase teona mõista ka küberoperatsiooni. Teiseks ei eelda kõik nimekirjas märgitud teod tingimata füüsilise vägivalda kasutamist tsiviilisikute vastu, mistõttu ei osutu probleemiks ka tõik, et küberrünnaku otsene tagajärg ei saa olla tsiviilisikute mõrv või hävitamine (Rooma statuudi art 7 lg 1 p-d a) ja b)). Kuigi autor mõõnab, et eelnimetatu saab olla vaid küberründe kaudne tagajärg, ei välista seegi küberrünnaku mõistmist koosseisupärase teona Rooma statuudi tähenduses. Nimelt on *conditio sine qua non*-põhimõtet rakendades põhjuslik seos eeltoodud näidete põhjal küberoperatsiooni ja tagajärje vahel tuvastatav. Lõppeks oleks vastupidine järeldus vastuolus ka Rooma statuudi preambuliga, mille järgi ei tohi statuudis nimetatud kuritegude toimepanemine jääda karistusest. Sellest tõukub autori meelest kohustus tõlgendada kuriteokoosseise kaasaja probleemidega ajakohaselt, sest ülaltoodud näidete põhjal on selge, et ka küberrünnak võib päädida tsiviilisikute mõrva ja hävitamisega. Seega ei saa pidada preambuliga kooskõlaliseks järeldust, mille järgi välistavad uued kuriteo toimepanemise vahendid ja viisid täideviija kriminaalvastutuse inimsusevastase kuriteo järgi.

Siiski ei kehti järeldus, mille järgi võib küberrünnak olla inimsusevastane kuritegu, autori meelest üheväärselt kõikide loetelus sisalduvate tsiviilelanikkonnast tegude kohta. Nii on autori arvates vähetõenäoline, et küberoperatsioon võiks olla koosseisupärane tegu Rooma statuudi art 7 lg 1 p-de c)–e), g) ja i) tähenduses, s.o orjastamine, sunnitud väljasaatmine või ümberasustamine, vabaduse võtmine, vägistamine jt raske seksuaalse vägivalda vorm või sunnitud kadunuks jäämine, sest eelnev ei saa olla ühelgi juhul küberrünnaku vahetu tagajärg, vaid üksnes kaudne. Kuigi autor ei välista kategooriliselt küberründe mõistmist inimsusevastase kuriteona eelnimetatud punktide mõttes, on raske ette kujutada küberrünnakut, mis oleks sellega mõistlikus põhjuslikus seoses. Seega, nagu eelnevalt öeldud, võib küberoperatsiooni pidada inimsusevastaseks kuriteoks Rooma statuudi art 7 lg 1 p-de a) ja b), aga ka p-de f), h), j) ja k) tähenduses. Viimati märgitute kohustuslikuks eelduseks pole füüsilist vägivalda kätkeva teo toimepanemine tsiviilisikute vastu, mistõttu on küberrünnak autori hinnangul mõistetav inimsusevastase kuriteona eeskätt just nende tähenduses. Seda järeldust kinnitab kahetsusväärset ka asjaolu, et Hiina uiguuride vastane tegevus, mis on toimunud suures osas just küberruumis, on ilmne näide inimsusevastase kuriteo tunnustele vastavast teost.

4. Sõjakuritegu

Rahvusvahelise Kriminaalkohtu jurisdiktsiooni kuuluvad sõjakuriteod ja seda eeskätt juhul, kui need on toime pandud asjakohase tegevuse või plaani osana või selliste kuritegude laiaulatusliku toimepanemise käigus (Rooma statuudi art 8 lg 1). Sõjakuritegu peab olema toime pandud rahvusvahelise või mitte-rahvusvahelise relvastatud konflikti osana või olema ise niivõrd tõsine, et langeb rahvusvahelise humanitaarõiguse kohaldamisalasse ja on seega relvakonflikti algatajaks.¹⁶⁸ Kuna Rooma statuut relvakonflikti mõisteid ei määratle, tuleb nende sisustamisel lähtuda rahvusvahelisest humanitaarõigusest.¹⁶⁹ Selle järgi esineb relvastatud konflikt, kui vähemalt kahe riigi või riigi ja organiseeritud relvastatud rühmituse või selliste rühmituste vahel leiab aset pikaajaline relvastatud vägivald mõne riigi territooriumil.¹⁷⁰ Relvastatud vägivallana tuleb mõista vaenutegevust, mis eeldab sõjapidamisviiside ja -vahendite kasutamist ning mingil tasemel vägivalda esinemist.¹⁷¹

Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni põhikirja¹⁷² (edaspidi ÜRO põhikiri) art 2 lg 4 järgi peavad kõik ÜRO liikmed hoiduma oma rahvusvahelistes suhetes jõu tarvitamisest või sellega ähvardamisest nii iga riigi poliitilise sõltumatuse ja territoriaalse puutumatus vastu kui ka mõnel muul viisil, mis pole kooskõlas ÜRO eesmärkidega. Niisiis pole keelatud ühegi konkreetse relva kasutamine, vaid üldiselt jõu kasutamine sõltumata selle toimepanemise viisist. Sellest johtuvalt puudub loetelu ka keelatud ja lubatud relvadest. Ometi ei saa sellest järeldada, et relva kasutamine on lubatav põhjusel, et see leiutati pärast enamiku rahvusvahelise humanitaarõiguse sätete või põhimõtete kinnistumist. Nimelt kehtib jõu kasutamise keeld ühtmoodi kõikide relvade suhtes sõltumata nende loomise ajast, sest vastupidine järeldus oleks vastuolus rahvusvahelise humanitaarõiguse aluspõhimõtetega. Näiteks on Rahvusvaheline Kohus leidnud, et tuumarelvade kasutamine on keelatud hoolimata sellest, et need leiutati pärast vastavat keeldu puudutavate sätete vastuvõtmist.¹⁷³

Kohaldades eelnevat analoogia korras ka küberoperatsioonidele, saab asuda seisukohale, et ÜRO põhikirja art 2 lg-st 4 tulenev jõu tarvitamise või sellega ähvardamise keeld hõlmab ka

---

¹⁶⁸ Beatty (viide 9), lk 221.

¹⁶⁹ Permanent Mission of the Principality of Liechtenstein (viide 8), lk 26.

¹⁷⁰ IT-94-1-AR72. *The Prosecutor v. Duško Tadić aka Dule*, p 70.

¹⁷¹ Beatty (viide 9), lk 222.

¹⁷² Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni põhikiri. – RT II 1996, 24, 95.

¹⁷³ International Court of Justice Advisory Opinion of 8 July 1996. *Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons*. – <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/95/095-19960708-ADV-01-00-EN.pdf> (15.03.2025), p 39 ja 86.

küberoperatsioone olenemata sellest, et tegemist on võrdlemisi uute nähtustega ja ÜRO põhikirja autorid ei pidanud tol hetkel tõenäoliselt selliseid relvi silmas.¹⁷⁴ Sellele vaatamata on õiguskirjanduses jäädud lahkarvamusele, kas küberoperatsiooni korraldamine võib kujutada endast relvastatud jõu (ka sõjalise jõu) kasutamist ja olla seega relvakonflikti algatajaks. Esiteks on leitud, et üksnes küberrünnak, mis on suuteline põhjustama kineetilise relvaga võrdväärset tagajärge, kujutab endast relvastatud jõu kasutamist.¹⁷⁵ Seega seob see seisukoht sõjalise jõu kasutamise üksnes sellise kahjuga, mis avaldub väljaspool küberruumi.¹⁷⁶ Sellele vastukaaluks on siiski tõdetud sedagi, et küberrünnak võib täita sõjakuriteo koosseisu Rooma statuudi art 8 tähenduses, olles ühtlasi käsitletav relvastatud jõu kasutamisenä.¹⁷⁷ Nimelt väärneb sellele vastanduv seisukoht ajakohastamist, sest jätab põhjendamatu kõrva nende küberoperatsioonide käsitlemise sõjalise jõuna, mis küll ei tekita materiaalist kahju, s.o piirduvad kahjuga küberruumis, kuid mille põhjustatud tagajärg on sellegipoolest võrdväärne kineetilise relvaga.¹⁷⁸ Lõppeks on vaidlusi põhjustanud ka küberrünnaku võimalik karistatavus sõjakuriteona juhul, kui see on toime pandud juba olemasoleva relvakonflikti käigus. Kui ühelt poolt on tõdetud, et küberrünnet ei saa reeglina pidada rünnakuks rahvusvahelise humanitaarõiguse tähenduses,¹⁷⁹ leidub ka liberaalsemaid seisukohti.¹⁸⁰

---

¹⁷⁴ Permanent Mission of the Principality of Liechtenstein (viide 8), lk 27.

¹⁷⁵ Nt Arimatsu, L. Classifying cyber warfare. – Tsagourias, N., Buchan, R. (koost). Research Handbook on International Law and Cyberspace. Cheltenham: Edward Elgar Publishing 2015, lk 331–332; Ambos (viide 116), lk 123; Schmitt (viide 19), lk 383.

¹⁷⁶ Permanent Mission of the Principality of Liechtenstein (viide 8), lk 30.

¹⁷⁷ Nt Bannelier-Christakis, K. Is the principle of distinction still relevant in cyberwarfare? – Tsagourias, N., Buchan R. (koost). Research Handbook on International Law and Cyberspace. Cheltenham: Edward Elgar Publishing 2015, lk 351–353; Beatty (viide 9), lk 225; Trahan (viide 57), lk 1155–1156; Permanent Mission of the Principality of Liechtenstein (viide 8), lk 28.

¹⁷⁸ Beatty (viide 9), lk 225.

¹⁷⁹ Gill, T. D. International humanitarian law applied to cyber-warfare: Precautions, proportionality and the notion of 'attack' under the humanitarian law of armed conflict. – Tsagourias, N., Buchan, R. (koost). Research Handbook on International Law and Cyberspace. Cheltenham: Edward Elgar Publishing 2015, lk 375.

¹⁸⁰ Permanent Mission of the Principality of Liechtenstein (viide 8), lk 38–39.

4.1. Objektiivse koosseisu tunnused

4.1.1. Küberoperatsioon kui võimalik rahvusvahelise ja mitte-rahvusvahelise relvastatud konflikti osa ja selle algataja

4.1.1.1. Rahvusvaheline ja mitte-rahvusvaheline relvastatud konflikt

Relvastatud konflikt ehk pikaajaline relvastatud vägivald mõne riigi territooriumil võib aset leida nii riikide endi (rahvusvaheline relvastatud konflikt) kui ka riigi ja organiseeritud relvastatud rühmituse või selliste rühmituste vahel (mitte-rahvusvaheline relvastatud konflikt).¹⁸¹ Lisaks riikidevahelisele vaenutegevusele peetakse rahvusvaheliseks relvastatud konfliktiks ka vaenutegevust, kus üks pool on küll relvastatud rühmitus, kuid allub täielikult mõne riigi kontrollile. Kuigi esmapilgul võiks tegemist olla mitte-rahvusvahelise relvastatud konfliktiga, muudab teise riigi oluline sekkumine rühmituse tegevusse selle iseloomu rahvusvaheliseks.¹⁸² Sealjuures ei piisa pelgalt sõjalise või rahalise abi andmisest või võitlejate väljaõpetamisest, vaid lisaks eelnevale peab riigi sekkuv tegevus kätkema rühmituse ettevõetavate sõjaliste operatsioonide kavandamist, planeerimist ja kooskõlastamist.¹⁸³ Rühmituste kasutamine rünnakute toimepanemisel on oluline ka küberrünnakute kontekstis,¹⁸⁴ sest riigil on võimalik suunata oma kontrolli all olevat häkkerite rühmitust ründama teise riigi taristut, põhjustades viimasele olulist kahju. Kuna sellisel juhul on riigi osalus oluline, muudab see relvakonflikti iseloomu rahvusvaheliseks.¹⁸⁵ Lõppeks ei väära rahvusvahelise relvastatud konflikti esinemist ka asjaolu, et mõni vaenupool selle olemasolu ei tunnista, kui vaenutegevus vastab eelnimetatud tunnustele.¹⁸⁶

Mitte-rahvusvahelise relvastatud konflikti olemasoluks tuleb tuvastada vaenutegevuse olemasolu riigi ja organiseeritud relvastatud rühmituse või kahe või enama sellise rühmituse vahel.¹⁸⁷ Nii nagu rahvusvahelist relvastatud konflikti, saab ka mitte-rahvusvahelist relvastatud konflikti algatada üksnes selline jõu kasutamine, mis ületab sellele seatud lävendi (vt täpsemalt ptk 4.1.1.2.), kuid sellele lisaks tuleb mitte-rahvusvahelise relvastatud konflikti puhul

---

¹⁸¹ IT-94-1-AR72 (viide 170), p 70.

¹⁸² Nt Schmitt (viide 19), lk 381; Permanent Mission of the Principality of Liechtenstein (viide 8), lk 31.

¹⁸³ IT-94-1-A, *The Prosecutor v. Duško Tadić*, p 137.

¹⁸⁴ Permanent Mission of the Principality of Liechtenstein (viide 8), lk 31.

¹⁸⁵ Schmitt (viide 19), lk 381.

¹⁸⁶ Samas, lk 384.

¹⁸⁷ Permanent Mission of the Principality of Liechtenstein (viide 8), lk 33.

täiendavalt tuvastada, et tegemist on pikaajalise vaenutegevusega.¹⁸⁸ See välistab väheoluliste siseriiklike vägivallategude (nt terroriakt ja rahutused) käsitlemise mitte-rahvusvahelise relvakonfliktina.¹⁸⁹ Sellise relvastatud konflikti tuvastamisel – ja ühtlasi eristamiseks seda muudest siseriiklikest vägivallategudest – saab arvestada muu hulgas kannatanute arvu, vägivalla kasutamise ajalist ja geograafilist ulatust, toimepandud rünnakute tõsidust ja sagedust ning asjaolu, kas vaadeldav olukord on pälvunud ÜRO Julgeolekunõukogu tähelepanu.¹⁹⁰

Nagu eelnevalt märgitud, peab mitte-rahvusvaheline relvastatud konflikt vähemalt üks pool olema mitte-riiklik relvastatud rühmitus,¹⁹¹ kusjuures relvastatuks tuleb pidada ka sellist rühmitust, mis kasutab tegude toimepanemisel küberrünnakuid.¹⁹² Nimetatud rühmitus peab olema organiseeritud,¹⁹³ mis tähendab väljakujunenud juhtimisstruktuuri¹⁹⁴ ehk sisemise hierarhia olemasolu ja liikmetevahelist rollijaotust¹⁹⁵ ning võimekust planeerida ja läbi viia sõjalisi operatsioone. Samuti peab selline rühmitus olema suuteline järgima ja rakendama rahvusvahelist humanitaarõigust. Siiski ei pea taoline rühmitus olema organiseeritud võrdväärselt riigi konventsionaalsete relvajõududega. Kohtupraktikas on rühmituse organiseerituse hindamisel lähtutud ka reeglite ja distsiplinaareeskirjade olemasolust, käskluste või juhiste andmisest alluvatele, võimekusest värvata uusi liikmeid jms.¹⁹⁶

Eelneva põhjal ei saa üksikisikuid pidada vaenupooleks relvastatud konflikti mõttes, kuid probleemne on ka peamiselt küberoperatsioonide toime paneva rühmituse käsitus sellena. Nimelt on sellised rühmitused reeglina veebipõhised, mistõttu ei puutu selle liikmed üksteisega silmast-silma kokku. Sellest johtub, et taolisel rühmitusel ei pruugi olla ülevaadet kõigist oma liikmetest, mis raskendab sisemise käsuliini tekkimist ja distsipliini kehtestamist.¹⁹⁷ Kuigi rühmituse internetipõhisus osutab küll organiseerituse puudumisele, ei piisa pelgalt sellest taolise järelduse tegemiseks.¹⁹⁸ Siiski on oluline märkida, et enamik häkkerite rühmitusi pole üldjuhul hierarhilised – neis on küll n-ö administraatorid, kes korraldavad rünnakuid ja annavad juhiseid üksikliikmetele rünnaku sihtmärkide kohta, kuid lõplik otsus saadud juhiste alusel

---

¹⁸⁸ Schmitt, M. N. *Cyber Operations and the Jus in Bello: Key Issues*. – Naval War College International Law Studies 2011/87, lk 106.

¹⁸⁹ Gabrielli, G. *Individual Criminal Responsibility of Non-State Actors Operating in Cyberspace for War Crimes Under the ICC Statute*. – EU and Comparative Law Issues and Challenges Series. Special Issue. *Law in the Age of Modern Technologies* 2023/7, lk 298.

¹⁹⁰ Permanent Mission of the Principality of Liechtenstein (viide 8), lk 33–34.

¹⁹¹ Samas, lk 35.

¹⁹² Schmitt (viide 19), lk 389.

¹⁹³ Permanent Mission of the Principality of Liechtenstein (viide 8), lk 35.

¹⁹⁴ Schmitt (viide 19), lk 389.

¹⁹⁵ Beatty (viide 9), lk 227.

¹⁹⁶ Schmitt (viide 19), lk 389–390.

¹⁹⁷ Permanent Mission of the Principality of Liechtenstein (viide 8), lk 35.

¹⁹⁸ Schmitt (viide 19), lk 390.

tegutsemise osas jääb iga üksikliikme enda teha.¹⁹⁹ Näiteks pole spontaanselt sama sihtmärki ründavad isikud²⁰⁰ ning häkkerid, kellel on mõne veebilehe kaudu juurdepääs pahavarale ja nimekirjale võimalikest sihtmärkidest, organiseeritud rühmitus.²⁰¹ Lisaks sellele, et veebipõhisel rühmitusel jääb reeglina vajaka organiseeritusest, ei seo selle liikmeid ka ühine ideoloogiline eesmärk, vaid nad tegutsevad enamasti ajendatuna isiklikest kaalutlustest. Nagu eelnevalt öeldud, tähendab rühmituse internetipõhisus üldjuhul ka puudulikku distsipliini, mistõttu on korralduste täitmine tagatud üksnes üleastujate grupist eemaldamisega.²⁰² Sellest tulenevalt on juhiste või korralduste tõhus andmine ja täitmine keeruline. Ülaltoodud arvestades on vähetõenäoline, et üksnes küberrünnakute toimepanemisele keskenduv relvastatud rühmitus võiks olla mitte-rahvusvahelise relvastatud konflikti pooleks.²⁰³

Lõppeks tuleb tuvastada ka vaadeldava teo toimepanemine osana relvastatud konfliktist, mis tähendab, et nimetatud tegu peab olema piisavalt seotud vaenutegevusega, kusjuures relvakonflikt peab oluliselt mõjutama teo toimepanija võimekust ja otsust panna tegu toime. Kuna rahvusvaheline humanitaarõigus hõlmab tervikuna vaenutegevuses osalevate riikide territooriumi, ei pea võimalik sõjakuritegu olema toime pandud tingimata mõne konkreetse lahingu käigus, vaid võib olla ka sellest eraldi. Sealjuures võib relvastatud konfliktiga põhjuslikus seoses olla ka neutraalsete riikide territooriumil toime pandud teod. Viimaks ei pea ka toimepanija tahtlus olema seotud relvakonflikti kui sellisega, vaid teotahtlus võib olla ajendatud ka muudest teguritest.²⁰⁴

4.1.1.2. Küberoperatsiooni võimalik käsitus relvastatud jõuna

Nagu eelnevalt öeldud, puudub õiguskirjanduses üksmeel selles, mis hetkest on saanud relvastatud konflikt alguse ehk kui tõsine peab olema jõu kasutamine ÜRO põhikirja art 2 lg 4 tähenduses, et see võiks päädida relvakonfliktiga. Ühelt poolt on leitud, et relvastatud konflikti tõendamiseks piisab juba sellest, kui kaks riiki kasutavad teineteise vastu relvastatud jõudu. Teisalt on aga leitud, et üksnes selle tõdemisest jääb vajaka, sest jõu kasutamine peab olema intensiivne ehk ületama teatud lävendi.²⁰⁵ Märkimisväärselt ei tulene siiski sellise lävendi nõue

---

¹⁹⁹ Beatty (viide 9), lk 228.

²⁰⁰ Ambos, K. Cyber-Attacks as International Crimes Under the Rome Statute of the International Criminal Court? – The ICC Forum 2022. – <https://iccforum.com/cyberwar> (26.01.2025).

²⁰¹ Schmitt (viide 19), lk 390–391.

²⁰² Beatty (viide 9), lk 228–229.

²⁰³ Nt Schmitt (viide 19), lk 390; Permanent Mission of the Principality of Liechtenstein (viide 8), lk 36

²⁰⁴ Permanent Mission of the Principality of Liechtenstein (viide 8), lk 36–37.

²⁰⁵ Samas, lk 32.

mitte positiivsest õigusest, vaid riikide praktikast.²⁰⁶ Kuigi nimetatud lähenemised võivad anda suuniseid praktikas relvakonflikti tuvastamisel, tuleb konsensuse puudumisel lõplik sellekohane otsus teha üksikjuhtumi asjaoludele tuginedes.²⁰⁷ Seega tõusetub ka küsimus sellest, kas küberoperatsioon võib olla relvastatud jõu kasutamine vaid siis, kui küberrünnak pannakse toime iseseisvalt, mitte osana juba olemasolevast relvastatud konfliktist. On see toime pandud relvakonflikti käigus või koos konventsionaalsete relvadega, tõendab relvakonflikti olemasolu piisavalt juba n-õ traditsiooniliste relvade kasutamine.²⁰⁸

Asjaolu, kas küberoperatsioon võib kujutada endast keelatud jõu kasutamist ÜRO põhikirja art 2 lg 4 tähenduses on vaieldav.²⁰⁹ Eelneva hindamiseks on võimalik arvestada mitut asjaolu: toimepanemise vahendit, põhjustatud tagajärge ja sihtmärki. Kui toimepanemise vahendist lähtumine on liiga kitsas, välistades eos küberoperatsioonide võimaliku käsitamise jõu kasutamisenä, sest see eeldab n-õ traditsiooniliste relvade kasutamist, siis sihtmärgile keskendumine viib määratluse liiga laiaks, kuna selle järgi oleks relvastatud jõu kasutamine igasugune riigi esmatahtsa taristu ründamine.²¹⁰ Seega tuleb lähtuda põhjustatud tagajärjest, mis iseenesest ei välista ka küberrünnakute mõistmist relvastatud jõu kasutamisenä, sest ka nende põhjustatud tagajärg võib olla vägivaldne ehk materiaalselt kahju põhjustav.²¹¹ Eelneva valguses ongi tõdetud, et relvastatud jõu kasutamine eeldab varalise või kehalise kahju põhjustamist, millest johtuvalt ei saa küberoperatsiooni, mis piirdub vaid väheolulise või väljaspool küberruumi mitteavalduva kahjuga, pidada relvastatud jõu kasutamiseks.²¹² Nii saab ainult küberrünnak, mis kahjustab inimest või vara²¹³ või mille tõttu tuleb välja vahetada mõni arvutisüsteemi füüsiline osis, olla relvastatud jõu kasutamine ÜRO põhikirja tähenduses.²¹⁴

Eelneva vastukaaluks on leitud, et selline lähenemine piirab oluliselt küberoperatsiooni mõistmist sõjalise jõuna, kohustades tuvastama kineetiliste relvadega võrdväärse tagajärje ehk teisisõnu peab rünnaku tekitatud kahju avalduma väljaspool küberruumi. See aga ei arvesta, et küberrünnakuga on võimalik tekitada samaväärset kahju, ilma et see peaks pädima varalise või kehalise kahjuga,²¹⁵ ega tänapäeva ühiskondade digitaliseeritust ja sõltuvust tehnoloogiast, mistõttu on riigid sellistele rünnakutele väga haavatavad. Nii võib küberoperatsioon, mis ei

---

²⁰⁶ Arimatsu (viide 175), lk 329.

²⁰⁷ Permanent Mission of the Principality of Liechtenstein (viide 8), lk 32.

²⁰⁸ Ambos (viide 116), lk 122.

²⁰⁹ Samas, lk 141.

²¹⁰ Roscini (viide 7), lk 236.

²¹¹ Ambos (viide 116), lk 122–123.

²¹² Beatty (viide 9), lk 223.

²¹³ Permanent Mission of the Principality of Liechtenstein (viide 8), lk 33.

²¹⁴ Ambos (viide 116), lk 122–123.

²¹⁵ Bannelier-Christakis (viide 177), lk 351–352.

põhjusta materiaalist kahju, kuid pärsib riigi esmatähtsa taristu tööd, olla samavõrd laastav, kui konventsionaalse relva kasutamine.²¹⁶ Liati viib lähenemine, mille järgi peab küberrünnaku põhjustatud tagajärg olema võrdväärne kineetilise relva tekitatuga ehk avalduma väljaspool küberruumi absurdete järeldusteni²¹⁷ – nii poleks küberoperatsioon, mis katkestab pikaajaliselt väärtpaberituru või elektrivõrgustiku töö relvastatud jõu kasutamine, samas kui ühe serveri füüsiline hävitamine seda teoreetiliselt oleks.²¹⁸

Eelneva põhjal tuleb küberrünnakut pidada sõjaliseks jõuks ka siis, kui see ei põhjusta kahju väljaspool küberruumi, kuid katkestab riigi esmatähtsa taristu töö, mille tõttu on hädavajalike teenuste osutamine pikaajaliselt häiritud.²¹⁹ Liati räägib selle kasuks ka riikide praktika. Nimelt pole Prantsusmaa ja Madalmaade Kuningriik välistanud küberrünnaku käsitlemist jõu kasutamisenä olenemata selle põhjustatud tagajärjest. Viimane on läinud sellest isegi kaugemale, leides, et kui küberoperatsioon takistab riigi või selle finantsasutuste tööd, on tegemist relvastatud jõu kasutamisega, mis õigustab riigi tegutsemist enesekaitstes.²²⁰ Lõppeks ei väära küberrünnaku käsitlemist relvastatud jõuna ka tõik, et kahju, mille tõttu tuleb seda pidada sõjaliseks jõuks, on üksnes selle kaudne ja mitte otsene tagajärg,²²¹ sest relvastatud jõuna tuleb mõista nii mingi tegevuse otsest kui ka kaudset tagajärge.²²² Kui küberoperatsioon aga eelnevat, s.o tervise kahjustamist või surma, vara kahjustamist või hävitamist või riigi esmatähtsa taristu töö häirimist ei põhjusta, pole tegemist küll jõu kasutamisega, kuid see võib rikkuda riikide kohustust hoiduda sekkumisest üksteise siseasjadesse eeldusel, et sellise tegevuse eesmärk oli teist riiki millekski sundida.²²³

4.1.2. Küberoperatsioon kui rünnak

Samuti on oluline määratleda, kas küberrünnak võib olla mõistetav rünnakuna, sest rahvusvahelise humanitaarõiguse põhimõtted – eristamis- ja proportsionaalsuspõhimõte – kohalduvad üksnes rünnakutele. Kuna Rooma statuudist ega selle „Kuritegude elementidest“²²⁴

---

²¹⁶ Beatty (viide 9), lk 225.

²¹⁷ Bannelier-Christakis (viide 177), lk 353.

²¹⁸ Roscini (viide 7), lk 247.

²¹⁹ Samas, lk 253–254.

²²⁰ Beatty (viide 9), lk 225.

²²¹ Arimatsu (viide 175), lk 332.

²²² International Court of Justice 27.06.1986. *Nicaragua v. United States of America*. – <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/70/070-19860627-JUD-01-00-EN.pdf> (15.03.2025), p 205.

²²³ Roscini (viide 7), lk 254.

²²⁴ „Kuritegude elemendid“ on osalisriikide assamblee poolt vastu võetud Rooma statuudi tõlgendused, mis aitavad Rahvusvahelisel Kriminaalkohtul tõlgendada ja kohaldada Rooma statuudi artikleid 6, 7 ja 8. Vt *Elements of Crimes* (viide 84), lk 1.

ei nähtu rünnaku mõiste sisu, on Rahvusvaheline Kriminaalkohus praktikas lähtunud Genfi konventsioonide lisaprotokollidest.²²⁵ 12. augusti 1949 Genfi konventsioonide 8. juuni 1977 (I) lisaprotokollis rahvusvaheliste relvakonfliktide ohvrite kaitse kohta²²⁶ (edaspidi I lisaprotokoll) art 49 lg 1 järgi tähendab rünnak vägivallategusid, mis on toime pandud vastaspoole vastu kas pealetungil või kaitstes. Nagu sissejuhatuses käesolevasse peatükki tõdetud, on õiguskirjanduses jäänud eriarvamusele ka selles, mis tingimustel võib küberoperatsiooni pidada rünnakuks.

I lisaprotokollis art 49 lg 1 järgi iseloomustab rünnakut niisiis vägivalda kasutamine, mistõttu on välistatud loomult mittevägivaldsete küberoperatsioonide (nt psühholoogiline mõjutustegevus, küberluure) käsitlemine rünnakuna.²²⁷ Vägivaldne ei pea aga olema mitte relv ise, vaid selle põhjustatud tagajärg. Nii peetakse radioloogiliste, bioloogiliste ja keemiarelvade kasutamist kahtlemata rünnakuks, kuigi nende kahjulik mõju ei tulene kineetilise jõu vabastamisest. Analoogia põhjal saab ka küberrünnakuid pidada vägivaldseks, kuigi nende põhjustatud kahju pole samuti seotud kineetilise jõu avaldumisega.²²⁸ Sellest tõukuvalt on leitud, et rünnakuna on mõistetav üksnes selline küberoperatsioon, mille tagajärg on inimese tervise kahjustamine või tapmine või vara kahjustamine või hävitamine.²²⁹ Eelneva loogilise jätkuna ei piisa sellest, kui küberrünnaku mõju piirdub üksnes küberruumiga ega avaldu sellest väljaspool.²³⁰ Seetõttu saab ka süsteemi tööd häirivat küberoperatsiooni pidada rünnakuks vaid siis, kui funktsiooni taastamine eeldab mõne füüsilise osise väljavahetamist või süsteemi riistvara või operatsioonisüsteemi uuesti seadistamist.²³¹ Märkimisväärselt on rünnakule kõrgema lävendi seadjad siiski pidanud rünnakuks ka küberrünnet, mille otsene tagajärg pole materiaalne kahju eeldusel, et kaudse tagajärjena tekkiv varaline või kehaline kahju on rünnakuga mõistlikult ettenähtavas põhjuslikus seoses.²³² Olgu selle näiteks küberoperatsioon, millega kustutatakse isikute terviseandmed või lülitatakse välja elektrivõrgustik, sest taoliste tegude lõplik tagajärg ei piirdu reeglina vaid küberruumiga, vaid kandub sellest lõppeks ka väljapoole.²³³

Eelnevale vastukaaluks on leitud, et taoline lähenemine on meelevaldne ega võta arvesse tehnoloogia arengut. Nimelt jääb arusaamatuks, millest tõukub sellise vaheteo alus, mille järgi on materiaalse kahju põhjustamine rünnak, samas kui mittemateriaalse kahju tekitamine seda

---

²²⁵ Permanent Mission of the Principality of Liechtenstein (viide 8), lk 37–38.

²²⁶ 12. augusti 1949 Genfi konventsioonide 8. juuni 1977 (I) lisaprotokoll rahvusvaheliste relvakonfliktide ohvrite kaitse kohta. – RT II, 18.07.1993, 21, 121.

²²⁷ Permanent Mission of the Principality of Liechtenstein (viide 8), lk 38.

²²⁸ Schmitt (viide 19), lk 415.

²²⁹ Permanent Mission of the Principality of Liechtenstein (viide 8), lk 38.

²³⁰ Gill (viide 179), lk 375.

²³¹ Gabrielli (viide 189), lk 305.

²³² Gill (viide 179), lk 374.

²³³ Schmitt (viide 19), lk 416.

pole. Kohaldades eelmises lõigus toodud põhimõtet, on arvutisüsteemi vastu suunatud küberoperatsioon rünnak, kui selle tõttu tuleb välja vahetada süsteemi füüsiline osis, mille ajakulu on üks tund. Seevastu küberrünnak, mille tagajärjel lakkab sama arvutisüsteem töötamast kaheks päevaks, kuid mis ei avaldu väljaspool küberruumi, pole rünnak. Ometi pole kahtlust, et neist viimati märgitu avaldab olulisemat mõju.²³⁴ Nii ongi küberründed loonud uue viisi rünnakute toimepanemiseks – selle asemel, et pommitada elektrijaama, on võimalik see küberoperatsiooniga välja lülitada ilma varalist kahju põhjustamata.²³⁵ Seega tuleb rünnakuna mõista ka küberrünnakut, mis kahjustab riigi esmatahtsa taristu tööd või õõnestab riigi sõjalist võimekust isegi juhul, kui see ei päädi materiaalse kahju tekitamisega.²³⁶

Nii sätestab ka I lisaprotokolli art 52 lg 2, et rünnata võib üksnes sõjalisi sihtmärke ehk objekte, mille täielik või osaline hõivamine, hävitamine või neutraliseerimine tähendab kindlat sõjalist edu. Seetõttu tuleb rünnakuna mõista ka sõjalise sihtmärgi neutraliseerimist, mistõttu ei eelda rünnak tingimata materiaalse kahju tekitamist, vaid ka objekti kasutamise vastaspoolele võimatuks muutmist ilma seda hävitamata.²³⁷ Liati pole vastaspoole lähenemine kooskõlas I lisaprotokolli preambuliga, mille järgi on selle eesmärk säästa relvakonflikti ohvreid. Seega viiks kineetilise rünnakuga võrdväärse kahju tuvastamise kohustus sisuliselt järelduseni, et küberruumis on kõik lubatud nii kaua, kuni selle mõju ei kandu sellest väljapoole. Selline järeldus oleks aga vastuolus humanitaarõiguse eesmärgi ja esemega.²³⁸ Oluline on seegi, et küberrünnakute kasutuselevõtt laiendab oluliselt potentsiaalsete sihtmärkide ringi, sest see pole enam piiratud vaid kehalise maailmaga. Näiteks Süüria küberväe rünnakuga Associated Pressi Twitteri konto vastu 2013. aastal tehti viimase nime alt postitus, mille sisuks oli Valges Majas toimunud plahvatus, mis vigastas ka USA presidenti. Postituse tagajärjel kukkusid kohe New Yorki börsi aktsiad, tekitades 136 miljardi dollari väärtuses kahju, kuid samas ei avaldanud selline rünnak mitte mingit mõju ühelegi kehalisele objektile.²³⁹ Sellest nähtub, et vastaspoole järeldus jätab olulise osa küberrünnakuid, mille sihtmärk on tsiviilisikud või -objektid, väljapoole rahvusvahelise humanitaarõiguse kohaldamisala.²⁴⁰

---

²³⁴ Lubell, N. Lawful Targets in Cyber Operations: Does the Principle of Distinction Apply. – Israel Yearbook of Human Rights 2013/43, lk 35.

²³⁵ Bannelier-Christakis (viide 177), lk 351.

²³⁶ Permanent Mission of the Principality of Liechtenstein (viide 8), lk 38.

²³⁷ Bannelier-Christakis (viide 177), lk 352.

²³⁸ Jarose (viide 11), lk 325.

²³⁹ Mačák, K. Military Objectives 2.0: The Case for Interpreting Computer Data as Objects under International Humanitarian Law. – Israel Law Review 2015/48, No 1, lk 78.

²⁴⁰ Bannelier-Christakis (viide 177), lk 352.

Eelnevast tõukub ka vaidlus arvutiandmete võimalikust käsitlemisest objekti ehk rünnaku sihtmärgina.²⁴¹ Selle vastased leiavad, et praegune arusaam rahvusvahelisest humanitaarõigusest ei võimalda kaitstud objekte mõista sedavõrd laialt, et see hõlmaks ka arvutiandmeid.²⁴² Need võivad küll olla väärtuslikud, kuid nende vastu suunatud rünnakud ei avaldu väljaspool küberruumi,²⁴³ sest arvutiandmetel puudub kehaline mõõde,²⁴⁴ jäädes seega rahvusvahelise humanitaarõiguse kohaldamisalalt välja.²⁴⁵ Siiski on peetud võimalikuks andmete vastu suunatud küberrünnaku käsitlemist rünnakuna siis, kui see väljendub lõppeks kuidagi väljaspool küberruumi.²⁴⁶ Sellist seisukohta toetab osaliselt ka riikide praktika, kuna näiteks Taani ei pea pelgalt andmeid võimalikuks rünnaku objektiks.²⁴⁷

Siiski on eelnevale vastukaaluks tõdetud, et arvutiandmed – kuigi kehatud esemed – peavad olema kaitstud rahvusvahelise humanitaarõigusega, kusjuures eeskätt tuleb kaitstud objekti staatus omistada just tsiviilandmetele (nt terviseandmed).²⁴⁸ Esmalt ei välista positiivne õigus sõnaselgelt arvutiandmete mõistmist kaitstud objektina.²⁴⁹ Vastaspoole sellekohane argument tugineb I lisaprotokolli kommentaaridel, mille järgi tuleb objektina mõista kehalist eset. Samas tuleb arvestada, et kommentaaride kirjutamise ajal puudus võimalus andmeid jäädavalt kustutada, ilma et see oleks pidanud mõjutama kuidagi andmekandjat, millel need asuvad – nii tuli toona andmete hävitamiseks hävitada andmekandjana kehaline ese (nt paber). Tänapäeval on aga võimalik kustutada väga suures koguses andmeid, ilma et see mõjutaks kuidagi andmekandjat, millele need on talletatud.²⁵⁰ Teiseks eirab selline lähenemine ka väärtust, mille üksikisikud ja riigid on arvutiandmetele omistanud – see on vastuolus riikide ja siseriiklike kohtute ning piirkondlike ja rahvusvaheliste organisatsioonide tõlgendustega.²⁵¹ Lõppeks on vastaspoole seisukoht ka ületamatuid vastuolusid täis, sest selle järgi oleks postisaadetiste süütamine rünnak, samas kui sama koguse või rohkemate e-kirjade hävitamine seda poleks.²⁵²

---

²⁴¹ Nt Lubell (viide 234), lk 36; Roscini (viide 7), lk 244; Mačák (viide 239), lk 80; Gill (viide 179), lk 376; Beatty (viide 9), lk 236.

²⁴² Beatty (viide 9), lk 235.

²⁴³ Roscini (viide 7), lk 244–245.

²⁴⁴ Gill (viide 179), lk 376.

²⁴⁵ Roscini (viide 7), lk 244–245.

²⁴⁶ McKenzie, S. Cyber Operations against Civilian Data. Revisiting War Crimes against Protected Objects and Property in the Rome Statute. – *Journal of International Criminal Justice* 2021/19, No 5, lk 1170.

²⁴⁷ Jarose (viide 11), lk 333.

²⁴⁸ Permanent Mission of the Principality of Liechtenstein (viide 8), lk 39.

²⁴⁹ Beatty (viide 9), lk 236.

²⁵⁰ Lubell (viide 234), lk 36.

²⁵¹ Beatty (viide 9), lk 236–237.

²⁵² Lubell (viide 234), lk 36.

4.1.2.1. Eristamispõhimõte

Nii nagu konventsionaalsete relvade puhul, reguleerib ka küberrelvade kasutamist eelkõige eristamis- ja proportsionaalsuspõhimõte,²⁵³ sest just nimetatud põhimõtete rikkumine võib tähendada sõjakuriteo toimepanemist.²⁵⁴ Eristamispõhimõte kohustab vahet tegema tsiviil- ja sõjalistel objektidel ning sellest lähtuvalt suunama rünnakud üksnes viimati nimetatute vastu (I lisaprotokolli art 48). Lisaks on keelatud valimatud rünnakud, mis pole suunatud või mida pole võimalik suunata kindla sõjalise sihtmärgi vastu või mille kasutamise tagajärgi ei saa piirata (I lisaprotokolli art 51 lg 4) ja rünnakud, mis välistavad tsiviilelanike juurdepääsu eluks vajalikele vahenditele (I lisaprotokolli art 54 lg 2). Arvestades eeltoodut, on eristamispõhimõttega kooskõlas näiteks sõjaväe lennuliikluse häirimine küberoperatsiooniga, kui selle tagajärjel kukub alla sõjaväelasi transportiv lennuk. Teisalt on põhimõtet rikutud, kui küberründe sihtmärgiks on tsiviilobjekt.²⁵⁵ Ka Eesti vastu 2007. aastal suunatud teenustõkestusrünnakud, millega ei tehtud vahet tsiviil- ega sõjalistel objektidel, vaid vahettegematult rünnati pankasid, lennuliiklusteenindust ja valitsusasutusi, eiras eristamispõhimõtet.²⁵⁶

Küberruumis on eristamispõhimõtte järgimise kitsaskohaks rünnakute suunamine üksnes sõjaliste sihtmärkide vastu ja n-ö kaheotstarbeliste objektide olemasolu. Nimelt on küberruumi eripärasid arvestades keeruline rünnakut suunata üksnes ühe sihtmärgi vastu. Nii hälbis ka Stuxneti ussviirus, mis pidi ründama ainult Iraani tuumarajatist, oma eesmärgist, kui kahjustas ka muid arvutivõrke ja -süsteeme, mis polnud selle sihtmärgiks.²⁵⁷ Seevastu kaheotstarbeline objekt teenib nii tsiviil- kui ka sõjalisi huve, kusjuures selle sõjalist otstarvet peetakse esmaseks tsiviilkasutuse ees. Sellest johtub, et tegemist on sõjalise sihtmärgiga, mille vastu võib suunata rünnakuid.²⁵⁸ Kuigi reeglina ei saa eristamispõhimõtte rikkumist ette heita kaheotstarbeliste objektide ründamisel, pole see siiski absoluutne. Vastupidisel järeldusel tuleks käsitada ka sotsiaalmeedia platvorme (nt X ja Facebook) ning suisa internetti tervikuna sõjalise sihtmärgina,²⁵⁹ sest koguni 95% relvajõudude sidepidamisest toimub tsiviilvõrgustikes.²⁶⁰ Sel

---

²⁵³ Lucas, G. *Ethics and Cyber Warfare: The Quest for Responsible Security in the Age of Digital Warfare*. New York: Oxford University Press 2017, lk 61.

²⁵⁴ Ambos (viide 116), lk 129–130.

²⁵⁵ Hathaway, O. A. jt (viide 16), lk 852.

²⁵⁶ Shackelford, S. J. *From Nuclear War to Net War: Analogizing Cyber Attacks in International Law*. – *Berkeley Journal of International Law* 2009/27, No 1, lk 242.

²⁵⁷ Permanent Mission of the Principality of Liechtenstein (viide 8), lk 41–43.

²⁵⁸ Ambos (viide 116), lk 131.

²⁵⁹ Permanent Mission of the Principality of Liechtenstein (viide 8), lk 41–42.

²⁶⁰ Hathaway, O. A. jt (viide 16), lk 852.

põhjused tuleb sõjalisi sihtmärke tõlgendada kitsalt ja kaheotstarbeliste objektide ründamisel suunata rünnak eeskätt objekti sõjalist huvi teeniva osa vastu, säästes selle tsiviilosa. Oli selline eristamine võimalik, kuid seda eirati, on eristamis põhimõtet rikutud.²⁶¹

4.1.2.2. Proportsionaalsuspõhimõte

Proportsionaalsuspõhimõte seab sõjapidamisvahenditele ja -viisidele piirid, keelates rünnakud, mis võivad põhjustada juhuslikult kahju tsiviilobjektidele või -isikutele või keskkonnale eeldusel, et see on ülemäärane võrreldes oodatava sõjalise tuluga (Rooma statuudi art 8 lg 2 p b) alapunkt (iv)). Seega pole keelatud sõjalise sihtmärgi ründamisel kõrvalise tsiviilkahju saabumine, vaid rünnakud, mille korral on selline kahju ülemäärane võrreldes rünnakuga taotletud sõjalise eduga.²⁶² Vältimaks juhuslikku kahju, tuleb toimepanijal enne rünnaku korraldamist temale teadaoleva teabe põhjal hinnata, kas rünnakuga võib kaasneda kõrvaline kahju. On vastus sellele jaatav, tuleb tuvastada, kas see oleks ülemäärane võrreldes saavutatava sõjalise eduga.²⁶³ Proportsionaalsuspõhimõtte rikkumise hindamisel arvestatakse ka rünnaku toimepanemise eel ja järel kasutusele võetud ettevaatusabinõusid, piiramaks juhusliku kahju põhjustamist, ning tsiviilisikute hoiatamist rünnakust,²⁶⁴ mis seondub ettevaatuspõhimõttega.²⁶⁵

Proportsionaalsuspõhimõte aitab oma puudustest hoolimata ületada eristamis põhimõtte puudujääke. Kui eristamis põhimõtte järgi on lubatud kaheotstarbeliste objektide ründamine, siis proportsionaalsuspõhimõte kohustab ründajat veenduma, et korraldatav rünnak poleks ülemäärane saavutatava sõjalise edu suhtes.²⁶⁶ Nimelt oleks üksnes eristamis põhimõtte kohaldamisel lubatud rünnata elektrivõrgustikku ja katkestada vooluühendus suurlinnale eeldusel, et võrgustikku on ühendatud ka mõni väheoluline sõjaline objekt. Ometi, kuna suurlinna elektrivoolu katkestamine päädiks olulise kahjuga tsiviilelanikele, poleks selline rünnak proportsionaalne, sest oodatav sõjaline edu ei kaaluks üles tsiviilelanikkonnale põhjustatud kahju.²⁶⁷ Tullis tagasi 2007. aastal Eestit tabanud küberrünnakute juurde, rikkusid need ka proportsionaalsuspõhimõtet, sest Eesti polnud kellegagi sõjajalal ja riigi vastu suunatud rünnakud olid täiesti valimatud.²⁶⁸ Samas võibki küberruumi eripärade tõttu olla

---

²⁶¹ Permanent Mission of the Principality of Liechtenstein (viide 8), lk 42 ja 44.

²⁶² Ambos (viide 116), lk 134.

²⁶³ Permanent Mission of the Principality of Liechtenstein (viide 8), lk 45.

²⁶⁴ Gill (viide 179), lk 377.

²⁶⁵ Ambos (viide 116), lk 136.

²⁶⁶ Permanent Mission of the Principality of Liechtenstein (viide 8), lk 45–46.

²⁶⁷ Ambos (viide 116), lk 134–135.

²⁶⁸ Shackelford (viide 256), lk 243.

proportsionaalsuspõhimõtte järgimine küberoperatsioonide korraldamisel raskendatud.²⁶⁹ Näiteks kui ründaja eesmärk on takistada küberrünnakuga teabevahetust, tekitab see eelkõige väheolulist ebamugavust tsiviilelanikele, kuid võib tingida ka haigla võimetuse edastada elutähtsat teavet, mis võib lõppeda abivajava inimese hukkamisega.²⁷⁰

4.2. Vahekokkuvõte

Autori meelest võib küberoperatsioon täita sõjakuriteo koosseisu, kui see on käsitletav relvastatud jõu kasutamisenä, olles seega rahvusvahelise või mitte-rahvusvahelise relvakonflikti algatajaks, või juhul, kui see on toime pandud juba olemasoleva relvastatud konflikti käigus. Samuti peab see olema mõistetav rünnakuna ja mõlemal juhul peab see olema käsitletav ka ühe Rooma statuudi art-s 8 nimetatud teona. Kui rahvusvahelise relvakonflikti puhul vastuolud puuduvad, eeldab mitte-rahvusvaheline relvastatud konflikt, et vähemalt üks pool on organiseeritud relvastatud rühmitus, milleks peetakse ka küberrünnakuid korraldavat rühmitust. Samas võib probleemkohaks osutada taolise rühmituse organiseeritus. Nii on leitud, et ainult küberründeid korraldavad rühmitused pole reeglina piisavalt organiseeritud käsitlemaks seda mitte-rahvusvahelise relvakonflikti poolena, kitsendades oluliselt küberoperatsiooni võimalikku karistatavust Rooma statuudi järgi. Samas rõhutab autor, et tegemist on üldistusega, mistõttu pole välistatud, et ka üksnes küberrünnakuid toimepanevas rühmitus on piisavalt organiseeritud, olles seega mitte-rahvusvahelise relvakonflikti pool.

On küberrünnak toime pandud eraldiseisvalt relvakonfliktist, tuleb hinnata, kas see võib olla relvastatud konflikti algatajaks. Nii on leitud, et kui relvastatud jõuks pidada üksnes kineetilise relvaga võrdväärse, s.o välismaailmas avalduva kahju tekitamist, on see piiratud, samas kui sellest hälbimisel ja mõistes sõjalise jõuna ka ainult küberruumi mõjutavat küberoperatsiooni, saab suurema tõenäosusega käsitleda küberrünnak relvastatud jõuna.²⁷¹ Selleks, et küberrünnak oleks käsitletav sõjalise jõuna, peab see autori arvates tekitama kas kineetiliste relvadega võrdväärset kahju või kahju küberruumis, mis avaldab olulist mõju riigi tavapärasele toimimisele (nt kahjustab esmatähtsa taristu tööd), olles seega võrreldav konventsionaalse relva põhjustatuga. Eelnevalt toodud näidete põhjal (nt elektrivõrgustiku töö või väärtpäberituru häirimine) on ilmne, et küberoperatsiooni kahjulik mõju ei eelda tingimata materiaalse kahju tekitamist selleks, et olla võrreldav kineetilise relva põhjustatuga. Kuigi seni pole ükski

---

²⁶⁹ Permanent Mission of the Principality of Liechtenstein (viide 8), lk 45.

²⁷⁰ Hathaway, O. A. jt (viide 16), lk 851.

²⁷¹ Beatty (viide 9), lk 224.

küberrynnak olnud sedavõrd tõsine, et oleks iseseisvalt algatanud relvakonflikti,²⁷² pole autori meelest see siiski välistatud. Arvestades tehnoloogia ja digilahenduste arengut ning riikide sõltuvust nendest,²⁷³ on selge, et riigid on haavatavad sellistele rünnakutele, kusjuures trendi jätkumisel süveneb oht tulevikus veelgi. Viimaks osutab ka riikide praktika sellele, et küberoperatsiooni tuleb mõista relvastatud jõuna sõltumata sellest, kas see avaldab mõju väljaspool küberruumi või mitte. Seega ei vasta vastaspoole seisukoht tehnoloogia arengule ega riikide vajadustele, mistõttu väärrib see ajakohastamist.

Autori arvates tuleb küberoperatsiooni mõista ka rünnakuna Rooma statuudi ja rahvusvahelise humanitaarõiguse mõttes. Osaliselt räägivad selle kasuks juba eelloetletud argumendid. Niisiis selleks, et küberrünne oleks mõistetav rünnakuna, peab see autori meelest põhjustama võrdväärset kahju kineetiliste relvadega, kusjuures selle mõju ei pea avalduma väljaspool küberruumi. Seda järeldust pooldab autori meelest ka Rooma statuudi preambul, mille järgi ei tohi sõjakuritegude toimepanijad jääda karistusetu, mis välistab olukorra tekkimise, kus tsiviilisikute või -objektide vastu suunatud rünnakute toimepanijad pääsevad kriminaalvastutusest põhjusel, et panid teo toime küberrünnakuga. Seega tuleb mõista rünnakuna ka küberoperatsiooni, mistõttu kohalduvad sellele rahvusvahelise humanitaarõiguse põhimõtted, sh eristamis- ja proportsionaalsuspõhimõte. Võttes arvesse, et küberründed avardavad võimalike rünnaku sihtmärkide ringi, võimaldades suunata rünnakuid ka arvutiandmete vastu, tuleb neidki pidada objektideks rahvusvahelise humanitaarõiguse tähenduses, omistades kaitstud objekti staatuse eeskätt tsiviilandmetele (nt terviseandmed). Seda põhjusel, et tänapäeval võivad andmed olla samaväärtuslikud kui kehalised esemed või andmekandjad, millele need on talletatud.²⁷⁴ Sellest tõukub autori hinnangul vajadus tõlgendada rahvusvahelist õigust ajakohaselt ja kaitsta tsiviilkasutuses olevaid arvutiandmeid, sest nende ründamine võib olla mõjult võrdväärne kehalise eseme ründamisega, kui mitte laastavam.

Juhul, kui küberoperatsioon vastab eelkirjeldatud tunnustele, võib see autori arvates olla karistatav sõjakuriteona Rooma statuudi järgi. Sealjuures on õiguskirjanduses leitud, et kõige tõenäolisemalt täidab see sõjakuriteo koosseisu Rooma statuudi art 8 lg 2 p b) alapunktide (i), (ii), (iv) ja (xxiv) ning p e) alapunktide (i) ja (iv) tähenduses.²⁷⁵ Kuigi Rooma statuudi art 8 lg

---

²⁷² Nt Gill (viide 179), lk 369; Schmitt (viide 19), lk 384.

²⁷³ Cohen (viide 43), lk 8.

²⁷⁴ Permanent Mission of the Principality of Liechtenstein (viide 8), lk 39.

²⁷⁵ Nt Sussman, R. H. The Reusable Bomb: Exploring How the Law of Armed Conflict Applies in Cyberspace. – Boston University Journal of Science and Technology Law 2017/23, No 2, lk 503–504; Trahan (viide 57), lk 1155; Fraser, A. M. Cybercrime from the Perspective of the Control over the Crime Theory in International Criminal Law: New Challenge, Established Solutions? – Jogi Tanulmányok 2024, lk 103–104; Zarnsky (viide 99), lk 182.

2 p b) alapunkti (xx) järgi on sõjakuritegu ka keelatud ehk ebaproportsionaalsete ja vahettegematute relvade kasutamine, mis võib olla asjakohane säte ka küberrünnakute mõttes, on viidatud säte õigustühine, sest keeld hõlmab vaid statuudi lisa märgitud relvasid; sellist lisa aga praegu pole.²⁷⁶ Liati on leitud, et taolist keeldu ei saaks tõlgendada sedavõrd laialt, et see kätkeks ka mittekehalisi relvi (nt programmikoodid).²⁷⁷ Siiski on Rahvusvaheline Kriminaalkohus eelneva lünga ületamiseks nentunud, et mitte-rahvusvahelises relvakonfliktis on valimatud rünnakud käsitletavad sõjakuriteona Rooma statuudi art 8 lg 2 p e) alapunkti (i) järgi kui tahtlikult tsiviilelanikkonna vastu suunatud rünnakud.²⁷⁸ Analoogia korras saab seda kohaldada ka rahvusvahelisele relvakonfliktile, sest tsiviilobjektide ründamine on keelatud ka Rooma statuudi art 8 lg 2 p b) alapunktiga (ii).²⁷⁹ Autori hinnangul tuleb analoogiat rakendada aga laiemalt, nähes ette taoliste tegude karistatavuse ka Rooma statuudi art 8 lg 2 p b) alapunkti (i) järgi juhul, kui need on toime pandud tsiviilisikute vastu.

Nagu eelnevalt öeldud, võib küberoperatsioon täita sõjakuriteo koosseisu Rooma statuudi art 8 lg 2 p b) alapunkti (iv) mõttes. Nii võivad Eesti ja Gruusia vastu vastavalt 2007. ja 2008. aastal suunatud küberrünnakud olla käsitletavad eelnevana, s.o proportsionaalsuspõhimõtte rikkumisena. Tegemist oli küberoperatsioonidega, millega rünnati täiesti valimatult riigis registreeritud veebilehtesid ja finantssektorit, olles seega ebaproportsionaalsed taotletava eesmärgi suhtes, milleks oli mõlema riigi nõrgestamine.²⁸⁰ Lõppeks on leitud sedagi, et Rooma statuudi art 8 lg 2 p b) alapunkt (xxiv) ja punkt e) alapunkt (ii) koosseis võib olla täidetud juhul, kui küberrünnakuga rünnatakse meditsiiniuasutust.²⁸¹ Autor nõustub eeltoodud järeldustega, kuid lisab, et haigla vastu küberoperatsiooni korraldamine võib olla täiendavalt karistatav ka Rooma statuudi art 8 lg 2 p b) alapunkt (ix) ja p e) alapunkt (iv) tähenduses. Kuna ülejäänud Rooma statuudi art-s 8 nimetatud sõjakuriteod ei seostu autori meelest piisavalt küberrünnetega, on küberoperatsiooni võimalik karistatavus mõne muu alapunkti alusel vähetõenäoline. Kokkuvõtlikult selgub eelnevast, et kui küberrünnak vastab eelloetletud tingimustele, võib selle toimepanemine olla karistatav sõjakuriteona Rooma statuudi art 8 lg 2 p b) alapunktide (i), (ii), (iv), (ix) ja (xxiv) ning p e) alapunktide (i), (ii) ja (iv) järgi.

---

²⁷⁶ Trahan (viide 57), lk 1156.

²⁷⁷ Sussman (viide 275), lk 502.

²⁷⁸ ICC-01/04-01/07, *The Prosecutor v. Germain Katanga*, p 802.

²⁷⁹ Permanent Mission of the Principality of Liechtenstein (viide 8), lk 43.

²⁸⁰ Sussman (viide 275), lk 503–504.

²⁸¹ Trahan (viide 57), lk 1155.

5. Agressioonikuritegu

Viimasena lisandus 17. juulil 2018 Rahvusvahelise Kriminaalkohtu jurisdiktsiooni agressioonikuritegu. Kuigi Rahvusvahelise Kriminaalkohtu Rooma statuut võeti vastu juba 20 aastat varem 17. juulil 1998, ei jõudnud osalisriigid toona agressioonikuriteo sisus ja kohtu jurisdiktsioonis kokkuleppele, mistõttu kohtu pädevus viibis. Kampala ülevaatekonverentsil 2010. aastal võeti aga vastu Rooma statuudi muudatused, millega lisati statuuti agressioonikuritegu puudutavad sätted²⁸² – Rahvusvahelise Kriminaalkohtu Rooma statuudi muudatuste²⁸³ art-d 8 *bis*, 15 *bis* ja 15 *ter*. Rooma statuudi art 8 *bis* lg 1 järgi tähendab agressioonikuritegu isiku poolt, kelle positsioon võimaldab tal tõhusalt kontrollida või suunata riigi sõjalist või poliitilist olukorda, agressiooniakti kavandamist, ettevalmistamist, algatamist või elluviimist eeldusel, et see kujutab oma iseloomult, raskuselt ja ulatusest ÜRO põhikirja ilmset rikkumist.

Arvestades agressioonikuriteo määratlust, on õiguskirjanduses jäänud lahkarvamusele, kas küberoperatsioon võib olla karistatav sellena Rooma statuudi järgi. Kui ühelt poolt on küsimusele vastatud jaatavalt,²⁸⁴ on teisalt leitud, et küberrünnak ei täidaks agressioonikuriteo tunnuseid.²⁸⁵ Seda põhjusel, et esiteks on küberoperatsioon üksnes erandlikel asjaoludel käsitletav agressiooniaktina. Teiseks ei kujuta küberrünnak endast pea kunagi ÜRO põhikirja ilmset rikkumist ja viimaks ei näe Rooma statuudi art 8 *bis* ette üksikisiku vastutust agressioonikuriteo toimepanemise eest, vaid vastutus on piiratud juhtpositsioonil olevate isikutega. See on aga oluline erisus, sest küberoperatsiooni toimepanijaks on reeglina just isikud, kel puudub seos riigiga – ammugi ei kuulu nad siis riigi juhtkonda.²⁸⁶

---

²⁸² Permanent Mission of the Principality of Liechtenstein (viide 8), lk 7–9.

²⁸³ Rahvusvahelise Kriminaalkohtu Rooma statuudi muudatused. – RT II, 12.02.2013, 2.

²⁸⁴ Nt Ophardt (viide 135), lk 26–27; Cammack (viide 3), lk 322–323; Miller (viide 2), lk 256; Trahan (viide 57), lk 1162; Permanent Mission of the Principality of Liechtenstein (viide 8), lk 22; Brown, G. D. Some Nondestructive State Cyber Operations Probably Constitute the Crime of Aggression Under the Rome Statute, but Attribution Difficulties and State Practice Make Effective Deterrence Unlikely. – ICC Forum 2022. – <https://iccforum.com/cyberwar> (07.02.2025).

²⁸⁵ Nt Dever, J., Dever, J. Cyberwarfare: Attribution, Preemption, and National Self Defense. – Journal of Law & Cyber Warfare 2013/2, No 1, lk 34–35; Ambos (viide 116), lk 137; Chaumette (viide 39), lk 9.

²⁸⁶ Ambos, K. Individual Criminal Responsibility for Cyber Aggression. – Journal of Conflict and Security Law 2016/21. No 3, lk 495–496.

5.1. Objektiivse koosseisu tunnused

5.1.1. Küberoperatsioon kui agressiooniakt, mis on ÜRO põhikirjaga ilmses vastuolus

5.1.1.1. Rooma statuudi art 8 *bis* lg 2 – ammendav või avatud loetelu agressiooniaktidest?

Agressiooniakt tähendab ühe riigi poolt sõjalise jõu kasutamist teise riigi poliitilise sõltumatuse, suveräänsuse või territoriaalse terviklikkuse vastu või mingil muul viisil, mis pole kooskõlas ÜRO põhikirjaga. Agressiooniaktiks tuleb pidada ÜRO Peaassamblee 14. detsembri 1974 resolutsioonis nr 3314 nimetatud tegusid (Rooma statuudi art 8 *bis* lg 2). Sealjuures kordab Peaassamblee resolutsiooni sõnastus enamikus ÜRO põhikirja art 2 lg-st 4 tulenevat jõu kasutamise keeldu, kuid lisab sellele loetelu agressiooniaktidest.²⁸⁷ Kuigi keelatud on igasuguse jõu kasutamine sõltumata relvadest, mida selle toimepanemisel kasutati,²⁸⁸ on Rahvusvahelisel Kriminaalkohtul jurisdiktsioon üksnes sõjalise jõu kasutamise üle. Tähelepanuväärselt ei lange käitumisakt aga kohtu pädevusse juhul, kui riik tegutseb enesekaitstes või ÜRO Julgeolekunõukogu loal.²⁸⁹

Kuna õiguskirjanduse järgi ei tarvitse küberoperatsioonid mugavalt sobituda Rooma statuudi art 8 *bis* lg 2 loetellu agressiooniaktidest, sest need eeldavad eelkõige väljaspool küberruumi avalduva kahju põhjustamist,²⁹⁰ on tõstatunud küsimus sellest, kas tegemist on ammendava või avatud nimekirjaga.²⁹¹ Esmalt on leitud, et arvestades Rooma statuudi art-test 22–24 tulenevaid õiguskindluse ja seaduse ettenähtavuse põhimõtteid, tuleb loetelu pidada suletuks, sest kuriteod peavad olema ühemõtteliselt ja selgelt kirja pandud, kusjuures kellegi kriminaalvastutust ei tohi luua tagantjärele. Lisaks, kui statuudi loojad oleks tahtnud jätta nimekirja lahtiseks, oleks nad teinud seda sõnaselgelt nii, nagu seda tehti Rooma statuudi art 7 lg 1 p-s k), millega keelustati muud ebainimlikud teod, mis pole hõlmatud sellele eelnevate punktidega, kuid on siiski nendega võrreldavad. Seda aga ei tehtud ja samuti jäeti Rooma statuudi sõnastusest välja ka ÜRO Peaassamblee resolutsiooni nr 3314 art 4, mis andis otsesõnu ÜRO Julgeolekunõukogule pädevuse tunnistada agressiooniaktiks ka loetelus nimetamata tegu.²⁹²

²⁸⁷ Permanent Mission of the Principality of Liechtenstein (viide 8), lk 7.

²⁸⁸ International Court of Justice (viide 173), p 39.

²⁸⁹ Permanent Mission of the Principality of Liechtenstein (viide 8), lk 5.

²⁹⁰ Brown (viide 284).

²⁹¹ Nt Ophardt (viide 135), lk 14–15; Ambos (viide 116), lk 139–140.

²⁹² Ambos (viide 116), lk 139–140.

Siiski pole eeltoodu õiguskirjanduses leidnud üksmeelt. Nii on sellele vastukaaluks tõdetud, et Rooma statuudi art 8 *bis* lg 2 loetelu agressiooniaktidest pole suletud,²⁹³ sest sätte sõnastusest ei tulene ühtki otsest viidet selle ammendavusele, võimaldades seda tõlgendada ka avatud loeteluna.²⁹⁴ Vastupidi, selle sõnakasutus „mis tahes alljärgnevad teod“ osutab, et välistatud pole ka tõlgendus, mille järgi on tegemist üksnes näitliku nimekirjaga võimalikest agressiooniaktidest.²⁹⁵ Järeldus, mille järgi pole tegemist suletud loeteluga, pole vastuolus ka Rooma statuudi art 22 lg-st 2 tuleneva nõudega tõlgendada kuritegusid rangelt ja analoogia kohaldamise keeluga, sest nimekirjas sisalduvaid agressiooniakte on võimalik tõlgendada ka viisil, mis hõlmaks küberoperatsioone, minemata seejuures vastuollu nimetatud põhimõtetega. Eelneva põhjal ja arvestades loetelus märgitud, võib küberrünnak kõige tõenäolisemalt kujutada endast agressiooniakti Rooma statuudi art 8 *bis* lg 2 p-de b)–d), f) ja g tähenduses, s.o pommitamisena, sadamate blokeerimisena, teise riigi relvajõudude ründamisena, oma territooriumi kasutada lubamisena agressiooniakti toimepanemisel ja relvastatud rühmituse teist riiki ründama saatmisena.²⁹⁶ Samas võimaldab avatud loetelu kohtul laiendada agressiooniaktide nimekirja, mõistes sellena ka teisi võrreldavaid käitumisakte.²⁹⁷

5.1.1.2. Küberoperatsioon kui ÜRO põhikirja ilmne rikkumine

Rooma statuudi art 8 *bis* lg-te 1 ja 2 järgi peab agressiooniakt ehk sõjalise jõu kasutamine oma iseloomu, raskuse ja ulatuse tõttu kujutama endast ÜRO põhikirja ilmset rikkumist, mille hindamisel tuleb arvestada kõiki kolme nimetatud asjaolu, kusjuures pelgalt ühe pinnalt pole võimalik rikkumise ilmsust tuvastada.²⁹⁸ Agressiooniakti ulatus viitab jõu kasutamisel tehtud ettevalmistustele ja vahenditele, mida selle toimepanemisel kasutati, samas kui raskus osutab agressiooniaktiga põhjustatud kahju tõsidusele. Iseloom on aga subjektiivne tunnus²⁹⁹ ja seondub jõu kasutamise õigusliku vaieldavuse ehk selle keelatusega,³⁰⁰ mida kohus hindab objektiivsetel alustel.³⁰¹ Taolise lävendi eesmärk on välistada õiguslikult ebaselgete olukordade

---

²⁹³ Nt Ophardt (viide 135), lk 14–15; Miller (viide 2), lk 231–232; Permanent Mission of the Principality of Liechtenstein (viide 8), lk 10.

²⁹⁴ Ophardt (viide 135), lk 14–15.

²⁹⁵ Samas, lk 17.

²⁹⁶ Permanent Mission of the Principality of Liechtenstein (viide 8), lk 10–11.

²⁹⁷ Miller (viide 2), lk 233.

²⁹⁸ Permanent Mission of the Principality of Liechtenstein to the United Nations. jt. Handbook: Ratification and Implementation of the Kampala Amendments on the Crime of Aggression to the Rome Statute of the ICC. 3. vlj. 2019, lk 12.

²⁹⁹ Miller (viide 2), lk 238.

³⁰⁰ Permanent Mission of the Principality of Liechtenstein (viide 8), lk 13.

³⁰¹ Miller (viide 2), lk 238.

(nt humanitaarne interventsioon) ja väiksemate vahejuhtumite (nt juhuslikud piirilähingud) käsitlemine agressioonikuriteona – need võivad küll olla agressiooniaktid, kuid mitte -kuriteod, mis tooks kaasa üksikisiku võimaliku kriminaalvastutuse.³⁰² Seda põhjusel, et ÜRO põhikirja ilmne rikkumine pole lihtsalt ebaseaduslik jõu kasutamine, vaid see peab olema midagi enam, s.o selle õigusvastasuse osas peab puuduma igasugune ebakindlus või kahtlus.³⁰³

Küberoperatsiooni puhul on vaieldav juba see, kas see võib olla jõu kasutamine ÜRO põhikirja art 2 lg 4 tähenduses (vt ptk 4.1.1.2.), saati siis selle ilmne rikkumine.³⁰⁴ Esmalt tähendab agressiooniakt nii Rooma statuudi kui ka ÜRO Peaassamblee resolutsiooni tähenduses sõjalise jõu kasutamist, kuid on vähetõenäoline, et küberrünnak võiks seda olla.³⁰⁵ Nii leiavad kriitikud, et küberoperatsioon võib olla relvastatud jõu kasutamine vaid siis, kui see põhjustab inimese tervise kahjustamise või surma või kahjustab või hävitab vara. Samas on isegi selle arvamuse pooldajad möönnud, et arenenud riigi esmatähtsa taristu või relvajõudude ründamine küberrünnakuga võib oma mõjult olla võrdväärne konventsionaalsete relvade kasutamisega, kui sellise rünnakuga lüüakse vastav süsteem rivist välja. Lõppeks pole vahet, kuidas kahju põhjustati – kas küberoperatsiooni või kineetilise relvaga. Seega saab ainult eelnimetatud juhtudel üldse tõusetuda küsimus küberrünnaku võimalikust käsitlusest ÜRO põhikirja ilmse rikkumisena.³⁰⁶ Sellele vaatamata on mõeldamatu, et ükski küberrünnak võiks olla sedavõrd tõsine ja ulatuslik, et see oleks ÜRO põhikirjaga ilmses vastuolus.³⁰⁷ Seda järeldust toetab ka asjaolu, et seni iseseisvalt toime pandud küberoperatsioonid on jäänud alla ÜRO põhikirja art 2 lg-st 4 tuleneva lävendi, mistõttu ei saa siis ammugi olla tegu põhikirja ilmse rikkumisega.³⁰⁸

Sellele vastanduvalt on leitud, et küberrünnak võib siiski olla mõistetav ÜRO põhikirja ilmse rikkumisena. Samas lahknevad selle seisukoha esindajate vaated taoliselt küberrünnakult nõutava kahju osas. Kui esmalt on leitud, et ÜRO põhikirja ilmne rikkumine on üksnes küberoperatsioon, mis kahjustab inimese tervist või põhjustab viimase surma, on teisalt peetud piisavaks ka ulatusliku varalise kahju tekitamist või süsteemi töö häirimist või katkestamist ja seda isegi juhul, kui see ei avaldu väljaspool küberruumi.³⁰⁹ Üksmeel on siiski aga selles, et pelgalt valimistesse sekkumist või majandusliku kahju põhjustamist ei saa pidada ÜRO

---

³⁰² Ambos (viide 116), lk 140–141.

³⁰³ Permanent Mission of the Principality of Liechtenstein (viide 8), lk 12.

³⁰⁴ Ambos (viide 116), lk 141.

³⁰⁵ Dever (viide 285), lk 34–35.

³⁰⁶ Ambos (viide 116), lk 139–141.

³⁰⁷ Chaumette (viide 39), lk 9.

³⁰⁸ Hathaway, O. A. To What Extent and Under What Conditions Might Cyber Operations or Cyberwarfare Constitute Crimes Specified in the Rome Statute?. – ICC Forum 2022. – <https://iccforum.com/cyberwar> (06.02.2025).

³⁰⁹ Permanent Mission of the Principality of Liechtenstein (viide 8), lk 14; Hathaway (viide 308).

põhikirjaga ilmses vastuolus olevaks.³¹⁰ Kuigi eelneva põhjal on ilmne, et küberoperatsiooni võimalik käsitus agressiooniakti ja ühtlasi ÜRO põhikirja ilmse rikkumisena on vastuoluline, tuleb tõsiseid küberrünnakuid selleks siiski pidada, sest nende korraldamine võib põhjustada võrdväärset kahju kineetiliste relvadega. Olgu selle näiteks Stuxneti ussviirus, millega rünnati Iraani tuumarajatisi.³¹¹ Arvestades, et Stuxnetiga muudeti tsentrifuugide tööd sedavõrd ulatuslikult, et need lakkasid lõppeks töötamast, millega üksiti hävitati Iraani mitmeaastane töö ja areng tuumaenergia valdkonnas,³¹² on see võrreldav olukorraga, kus nimetatud tuumajaama oleks pommitatud konventsionaalsete relvadega. Kuna taolist pommitamist oleks kahtlemata peetud ÜRO põhikirjaga ilmses vastuolus olevaks agressiooniaktiks, mis oleks kaasa toonud täideviija vastutuse agressioonikuriteo eest Rooma statuudi art 8 *bis* lg 2 p b) tähenduses, puudub põhjus ka Stuxneti ussviiruse kui küberoperatsiooni osas teha teistsuguseid järeldusi.³¹³

5.1.2. Agressioonikuriteo subjekt

Agressioonikuriteo n-ö *leadership*-klauslist lähtub selle erisubjekt, s.o isik, kes on positsioonil, mis võimaldab tal efektiivselt kontrollida või suunata riigi sõjalist või poliitilist olukorda (Rooma statuudi art 8 *bis* lg 1). Seega on vastutus agressioonikuriteo eest piiratud üksnes riigijuhiga,³¹⁴ kuid samas pole see piiritletud ainult ühe isikuga, vaid riigijuhina tuleb mõista laiemat isikute ringi, kes kuuluvad riigi võimuladvikusse. Seda põhjusel, et nii nagu Natsi-Saksamaa kuritegudes ei nähtud süüd ainuisikuliselt Adolf Hitleril, tuleb ka agressioonikuriteo toimepanemise eest võtta vastutusele kõik kõrgetel positsioonidel olevad isikud, kes aitasid tegu toime panna.³¹⁵ Samas ei piisa isiku vastutusele võtmiseks pelgalt tõigast, et ta on *de jure* juhtpositsioonil,³¹⁶ vaid tegemist peab olema *de facto* riigijuhiga – tema kontroll riigi tegevuse üle peab võimaldama tal kavandada, valmistada ette, algatada või panna toime agressiooniakti. Sel põhjusel on reeglina välistatud tseremoniaalsete riigipeade vastutus, kellel puudub tegelik võim, välja arvatud juhul, kui nad võtavad osa agressioonikuriteo toimepanemist.³¹⁷

Riigijuhina tuleb mõista eeskätt riigi poliitilisi ja sõjalisi juhte, kuid välistatud pole ka valitsusväliste isikute võimalik vastutus agressioonikuriteo eest, kui nende positsioon

---

³¹⁰ Permanent Mission of the Principality of Liechtenstein (viide 8), lk 14.

³¹¹ Cammack (viide 3), lk 322–323.

³¹² Samas, lk 317.

³¹³ Samas, lk 323.

³¹⁴ Permanent Mission of the Principality of Liechtenstein (viide 8), lk 16.

³¹⁵ Ambos (viide 286), lk 496.

³¹⁶ Permanent Mission of the Principality of Liechtenstein (viide 8), lk 16.

³¹⁷ Ambos (viide 286), lk 498.

võimaldas neil kontrollida või juhtida riigi poliitilist või sõjalist tegevust,³¹⁸ sest kriminaalvastutust ei loo mitte kuulumine riigi juhtkonda, vaid kontroll riigi tegevuse üle. Valitsusväliste isikutena on peetud võimalikuks näiteks majandus- või ärianduse valdkonnas juhtival kohal olevate isikute vastutust agressioonikuriteo eest eeldusel, et neil oli samaaegselt kontroll riigi tegevuse üle.³¹⁹ Taolisel positsioonil olevate isikute võimalikku vastutust on varem tunnustatud Liitlaste Kontrollnõukoja seaduse nr 10³²⁰ art 2 lg-s 2, millega nähti muu hulgas ette Natsi-Saksamaa tööstus-, finants- või majanduselus kõrgetel positsioonidel olevate isikute vastutus riigi toimepandud kuritegude eest. Nii esitati sellistel kohtadel olevate isikute vastu ka süüdistusi riigi planeeritud ja toimepandud kuritegudes osalemise eest Nürnbergi Rahvusvahelise Sõjatribunali raames (nt Gustav Kruppi kaasus). Ehkki lõppastmes mõisteti nad õigeks süü puudumise ja teadmatus tõttu riigi taolisest tegevusest, ei väära see valitsusväliste juhtivate positsioonidel olevate isikute võimalikku kriminaalvastutust, vaid osutab sellele, kui keeruline on tõendada valitsusvälise isiku rolli ja mõju riigi tegevuse suunamisel ning subjektiivse küljena teadmist riigi taolisest tegevusest.³²¹

Eelneva põhjal jätab *leadership*-klausel selle grammatilisel tõlgendamisel arusaama, et vastutus agressioonikuriteo eest on piiratud vaid riigi tegevust kontrollivate või juhtivate isikutega. Selline järeldus loob aga õiguslõnga, millega on välistatud teiste isikute (nt alama kui agressiooniakti vahetu täideviija) vastutus agressioonikuriteo toimepanemise eest, kes selles siiski osalevad. Selle ületamiseks on leitud, et kuigi *leadership*-klausel välistab selliste isikute vastutuse agressioonikuriteo täideviijana, pole nende võimalik vastutus välistatud muudel alustel. Nii võib taolise isiku vastutus tuleneda eelkõige Rooma statuudi art 25 lg 3 p-st c), aga ka lg 3 p-dest a) ja b), s.o põhjusel, et ta soodustab agressioonikuriteo toimepanemist, kihutab sellele, aitab kaasa või muul viisil võtab osa kuriteost või selle toimepanemise katsest.³²²

Viimaks näeb Rooma statuudi art 8 *bis* lg 2 võimaliku agressioonikuriteona ette üksnes riigipoolse sõjalise jõu kasutamise, mistõttu ei saa agressiooniaktiks pidada riigiga mitteseotud tegusid. See on problemaatiline küberrünnakute puhul, mille toimepanijateks on reeglina isikud, kellel puudub seos riigivõimuga, mille tõttu pole esmapilgul tegemist riigipoolse sõjalise jõu kasutamisega. Puuduse ületamiseks on arutletud selle üle, millistel tingimustel võib üksikisiku toimepandud tegu tuua kaasa riigi vastutuse.³²³ Nii vastutab riik isiku tegevuse eest

---

³¹⁸ Permanent Mission of the Principality of Liechtenstein (viide 8), lk 17.

³¹⁹ Ambos (viide 286), lk 499.

³²⁰ Law No. 10. Punishment of Persons Guilty of War Crimes, Crimes Against Peace and Against Humanity. – Control Council. – <https://www.legal-tools.org/doc/ffda62/pdf/> (07.02.2025).

³²¹ Ambos (viide 286), lk 499–501.

³²² Samas, lk 502.

³²³ Samas, lk 503.

esiteks siis, kui teo toimepanija tegutseb riigi juhiste alusel või selle kontrolli all. Teiseks toob riigivastutuse kaasa agressiooniakti toimepanemine ametiisiku või isiku poolt, kes täidab avaliku võimu ülesandeid.³²⁴ Eelneva põhjal on agressiooniakt omistatav riigile juhul, kui selle juhid palkavad häkkerid toime panema agressiooniaktina mõistetavat küberrünnakut. Taoline tegevus võib tuua kaasa riigijuhtide vastutuse agressioonikuriteo eest Rooma statuudi järgi. On riik aga ise korraldanud küberoperatsiooni, mis vastab agressioonikuriteo tunnustele, vastutavad selle toimepanemise eest viimase juhid. Nende kriminaalvastutust ei väära ka tõik, et riigijuht andis üksnes juhise agressiooniakti toimepanemiseks, kuid jättis selle toimepanemise viisi ja vahendi alluvate otsustada, või et tal pole eriteadmisi küberrünnakute toimepanemise kohta. Nii on riigijuhi vastutuse jaatamiseks piisav juba pelk käskluse andmine alluvatele panna toime agressiooniakt, mis on ÜRO põhikirjaga ilmses vastuolus.³²⁵

5.2. Vahekokkuvõte

Eelneva põhjal võib autori arvates küberoperatsioon olla karistatav agressioonikuriteona eeldusel, et see tähendab ÜRO põhikirjaga ilmses vastuolus oleva agressiooniakti toimepanemist. Esiteks tuleb autori meelest pidada Rooma statuudi art 8 *bis* lg 2 loetelu agressiooniaktidest avatuks, sest kui statuudi loojate eesmärk oli tõepoolest suletud loetelu, poleks sätte sõnastus niivõrd ebamäärane, andes võimaluse ka vastupidiseks järelduseks. Ammendava loetelu korral jääks paljud võimalikud teod – nii küberrünnakud kui muud –, mis on võrreldavad nimekirjas sisalduvate agressiooniaktidega, välja agressioonikuriteo kohaldamisalalt. Autor ei näe küberrünnakute mõistmisel agressiooniaktidena vastuolu ka õiguskindluse ega seaduse ettenähtavuse põhimõtetega, sest loetelu kätkeb endas suvalise teokirjeldusega koosseise, mistõttu võib koosseisupäraseks pidada iga tegu. Seega pole küberründe võimalik karistatavus agressioonikuriteona täideviijale kuidagi vähem ettenähtav, kui muul viisil kuriteo toimepanemine. Niisiis tuleb autori hinnangul pidada loetelu näitlikuks, mis avardab küberrünnaku võimalikku käsitlemist agressiooniaktina. Samas pole välistatud alltoodud näidete põhjal küberrünnaku mõistmine agressiooniaktina ka kinnise loetelu korral.

Järgnevalt peab küberoperatsioon olema ÜRO põhikirja ilmne rikkumine. Tehnoloogia kiire arengu taustal on ilmne, et küberoperatsioonid muutuvad kuritegude, sh agressioonikuriteo, toimepanemise vahendiks,³²⁶ mis kohustab Rooma statuuti ja ÜRO põhikirja tõlgendama

---

³²⁴ Permanent Mission of the Principality of Liechtenstein (viide 8), lk 18.

³²⁵ Ambos (viide 286), lk 503–504.

³²⁶ Permanent Mission of the Principality of Liechtenstein (viide 8), lk 22.

taoliste muutustega kooskõllaliselt.³²⁷ Arvestades, et küberrünnaku korraldamine võib põhjustada kineetilise relvaga samaväärset või lausa ulatuslikumat kahju,³²⁸ ei soostu autor seisukohaga, mille järgi ei saa küberoperatsiooni ühelgi juhul mõista ÜRO põhikirjaga ilmses vastuolus oleva agressiooniaktina. Nii tuleb näiteks Stuxnetiga samalaadset küberrünnakut pidada agressioonikuriteoks, sest selle tagajärg oli võrdväärne n-ö tavalise pommitamisega. Sama kehtib ka merepõhjas asuvate sidekaablite ja pankade ründamise kohta kineetiliste vahenditega. Kuna eelnevat peetakse agressiooniks, tuleb sama järeldus teha ka küberrünnaku osas, mis katkestab sideühenduse või pangateenused, ja seda isegi juhul, kui kahju ei avaldu väljaspool küberruumi.³²⁹ Autori meelest on eelneva valguses agressioonikuriteo piiritlemine vaid kineetiliste relvadega lühinägelik ega arvesta tehnoloogia arenguga toimunud muutusi. Seetõttu tuleb agressioonikuritegu tõlgendada ajakohaselt, täitmaks ühtlasi Rooma statuudi eesmärke, s.o võtta kuritegude toimepanijad vastutusele ja vältida seeläbi selliste tegude toimepanemist tervikuna.

Samas märgib autor, et koosseisupärase teona saab mõista vaid kõige tõsisemate tagajärgedega küberoperatsiooni, mille keelatus osas puudub igasugune vaidlus. Seega ei saa väheolulist kahju põhjustavat või õiguslikult ebaselgeid küberrünnakuid pidada piisavaks koosseisu täitmiseks. Nii on tõdetud, et küberrünnete tarbeks ei tohi lävendit alandada, sest see annaks riikidele laia voli tõlgendada jõu kasutamisenä ÜRO põhikirja art 2 lg 4 tähenduses ka vähemolulisi tegusid, mis omakorda õigustaks neid kasutama enesekaitset.³³⁰ Arvestades, et õiguskirjanduses puudub selgus, missugustel juhtudel on käitumisakt käsitletav ÜRO põhikirja ilmse rikkumisena, süvendaks autori meelest sellele seatud lävendi alandamine selgusetust veelgi, mistõttu tuleb lävendi alandamisest hoiduda ka õigusselguse kaalutlusel.

Kuigi agressioonikuriteo subjekti puudutavalt puudub õiguskirjanduses vaidlus, märgib autor, et sellena tuleb mõista kõiki – riigijuhte ja valitsusväliseid – isikuid, kelle positsioon võimaldas neil riiki juhtida või kontrollida agressiooniakti toimepanemisel. Samas võib see osutada probleemseks küberoperatsioonide puhul, mille toimepanijateks on reeglina riigiga mitteseotud isikud. Rooma statuudi eesmärki arvestades tuleb autori meelest võtta vastutusele kõik kuriteo toimepanemises osalenud isikud, sest vastutusest pääsemine üksnes erisubjekti kvaliteedi puudumise tõttu pole statuudi preambuliga kooskõllas. Ehkki *leadership*-klausel välistab juhtpositsioonil mitteoleva isiku vastutuse kuriteo täideviijana, saab tema vastutuse tuletada

---

³²⁷ Ogbe, R. S. The Legal Justification of Cyber Crime as a Crime of Aggression in International Law. – International Review of Law and Jurisprudence 2022/4, No 2, lk 150.

³²⁸ Ophardt (viide 135), lk 15.

³²⁹ Brown (viide 284).

³³⁰ Permanent Mission of the Principality of Liechtenstein (viide 8), lk 14.

Rooma statuudi art 25 lg 3 p-dest a)–c) kui kuriteost osavõtja. Eelnevast tõukub ka vajadus omistada riigiga mitteseotud isiku toimepandud tegu riigile, kui viimane on selle toimepanemise taga või see on muul põhjusel riigile etteheidetav. Vastasel juhul tekib autori arvates riigijuhtidel võimalus pääseda kriminaalvastutusest, lastes agressiooniakti toime panna küberrünnakutena riigiga mitteseotud isikutel. See aga poleks taas kooskõlas Rooma statuudiga – esiteks ei võimaldaks see võtta vastutusele kuriteo täideviijat ja teiseks looks see soodsa pinnase taoliste kuritegude toimepanemiseks. Eelneva põhjal on autori hinnangul Rooma statuut piisavalt paindlik võtmaks agressioonikuriteo eest vastutusele ka küberoperatsiooni toimepanijaid, kes pole reeglina riigiga seotud isikud.

Arvestades ülal märgitud on õiguskirjanduses leitud, et küberrünnak võib olla karistatav agressioonikuriteona Rooma statuudi art 8 *bis* lg 2 p-de b)–d), f) ja g) tähenduses.³³¹ Autor nõustub sellega osaliselt. Nagu öeldud, tuleb Stuxneti ussviirust pidada võrdväärseks konventsionaalsete relvadega pommitamisega Rooma statuudi art 8 *bis* lg 2 p b) mõttes, millest saab järeldada, et kui selline küberoperatsioon pannakse toime teise riigi relvajõudude vastu, võib see olla mõistetav agressioonikuriteona Rooma statuudi art 8 *bis* lg 2 p d) tähenduses kui riigi kaitsejõudude ründamine. Lisaks on peetud võimalikuks Hiina vastutust ÜRO Peaassamblee resolutsiooni nr 3314 art 3 p f) järgi, sest viimane lubab oma territooriumi kasutada Põhja-Korea küberväe üksusel võimalike agressiooniaktidena käsitletavate küberrünnakute toimepanemiseks.³³² Seega pole välistatud ka sellise riigi juhtide vastutus Rooma statuudi art 8 *bis* lg 2 p f) järgi kui riigi territooriumi kasutada lubamine agressiooniakti toimepanemiseks. Autori hinnangul on nõustumisväärne ka järeldus, mille järgi võib küberoperatsiooni korraldamine olla karistatav Rooma statuudi art 8 *bis* lg 2 p g) järgi relvastatud rühmituse teist riiki ründama saatmisena, sest relvastatud rühmitusena tuleb mõista ka küberrünnakuid toimepanevat rühmitust (vt ptk 4.1.1.1.). Samas ei soostu autor aga järeldusega, mille järgi võib küberoperatsioon täita Rooma statuudi art 8 *bis* lg 2 p c) koosseisu, s.o sadamate või ranniku blokeerimine, sest autori arvates eeldab see viimati nimetatute füüsilist blokeerimist, mis küberoperatsiooniga aga võimalik pole. Kokkuvõtlikult võib küberrünnak täita agressioonikuriteo koosseisu, kui see kujutab endast ÜRO põhikirjaga ilmses vastuolus olevat agressiooniakti. Täpsemalt võib see olla karistatav Rooma statuudi art 8 *bis* lg 2 p-de b), d), f) ja g) tähenduses, kuid kuna loetelu tuleb pidada näitlikuks, pole välistatud küberoperatsiooni karistatavus agressioonikuriteona ka loeteluvälise agressiooniaktina.

---

³³¹ Samas, lk 11.

³³² Roscini (viide 7), lk 253.

KOKKUVÕTE

Magistritöö eesmärk oli leida vastus küsimustele, kas küberoperatsiooni toimepanemine võib olla karistatav Rooma statuudi järgi ja selgitada välja, missugustele tingimustele see peab vastama selleks, et selle toimepanemine võiks tuua kaasa täideviija vastutuse Rooma statuudi alusel. Selleks uuris autor Rooma statuudi kuritegude koosseisutunnuseid, kohtupraktikat ja õiguskirjandust, misjärel analüüsis ja võrdles küberoperatsiooni käsitlust võimaliku kuriteo täideviimise vahendina. Lõppeks tõi autor välja konkreetset tingimused, millele vaadeldav küberrünnak peab vastama selleks, et olla karistatav Rooma statuudi järgi. Kuigi käesoleva töö järeldustena tuleb jaatada küberrünnaku karistatavust kõigi Rooma statuudi kuritegudena, pole õiguskirjandus selles osas üksmeelne. Liati puudub ka Rahvusvahelise Kriminaalkohtu seisukoht, mistõttu pole välistatud, et kohus võib jõuda siinesitatuga teistsugusele järeldusele. Pidades eelnevat silmas, esitab autor järgnevalt oma seisukohad ja põhjendused tingimuste osas, millele küberoperatsioon peab vastama, et see kujutaks endast Rooma statuudi kuritegu.

Esiteks leidis autor, et küberoperatsioon on karistatav genotsiidina, kui see kujutab Rooma statuudi art-s 6 nimetatud teo toimepanemist kaitstud grupi vastu, mille eesmärgiks on grupp osaliselt või täielikult hävitada füüsiliselt või bioloogiliselt, kusjuures subjektiivse küljena tuleb tuvastada kahekordne tahtlus: n-ö tavalisele tahtlusele lisaks ka genotsiidile omane eriline tahtlus, s.o tahtlus hävitada osaliselt või täielikult kaitstud grupp. Kuna Rooma statuudi art 6 on suvalise teokirjeldusega koosseis, võib ka küberrünnakut mõista koosseisupärase teona. Siiski osutub objektiivse koosseisu tasandil probleemseks eeskätt põhjusliku seose tuvastamine küberoperatsiooni ja tagajärje vahel, sest Rooma statuudi art 6 p-de d) ja e) puhul võib kausaalahel jääda küberründe eripärade tõttu ebamääraseks või puududa sootuks. Kuigi autor ei eita küberrünnaku mõistmist genotsiidina ka eelneva tähenduses, täidab küberoperatsioon kõige tõenäolisemalt genotsiidi koosseisu Rooma statuudi art 6 p-de a)–c) tähenduses.

Samuti võib küberoperatsioon olla karistatav genotsiidile õhutamisenä, kui see kutsub avalikult ja otseselt üles genotsiidile kaitstud grupi vastu. Nii on kohtupraktikas peetud genotsiidile õhutamiseks raadio ja ajakirjanduse vahendusel toimepandud õhutamistegu. Arvestades, et küberoperatsiooniga on interneti vahendusel võimalik eelmärgitutega võrreldes oluliselt

lihtsamalt ja tõhusamalt vahetada teavet määratlemata hulga isikutega, tuleb sedagi pidada võimalikuks õhutamisteoks, kui see vastab eelnimetatud tingimustele.

Järgmisena märkis autor, et küberoperatsioon on karistatav inimsusevastase kuriteona, kui see kujutab endast tsiviilelanikkonnast tegu, mis on toime pandud osana massiliselt või süstemaatilisest rünnakust tsiviilelanikkonna vastu, olles ajendatud riigi või korraldava üksuse eesmärgist. Samas tuleb mõnda, et järeldus ei kehti üheväärselt kõikide Rooma statuudi art 7 lg-s 1 loetletud tegude osas, sest taas võib osutada probleemseks kausaalalhel vaadeldava küberründe ja nõutava tagajärje vahel. Nii on vähetõenäoline, et küberrünnak võiks olla karistatav Rooma statuudi art 7 lg 1 p-de c)–e), g) ja i) järgi, sest eelnev ei saa olla ühelgi juhul küberoperatsiooni vahetu tagajärg, mistõttu on raske ette kujutada küberrünnet, mis oleks sellega mõistlikus põhjuslikus seoses. Töös esitatud näidete põhjal võib tõdeda, et küberrünnak võib olla inimsusevastane kuritegu Rooma statuudi art 7 lg 1 p-de a), b), f), h), j) ja k), s.o nii füüsilist vägivalda eeldavate kui üksnes vaimseid kannatusi põhjustavate tegude tähenduses, sest näidete põhjal *conditio sine qua non*-põhimõtet rakendades on põhjuslik seos tuvastatav.

Kolmandaks leidis autor, et küberoperatsioon võib olla karistatav sõjakuriteona, kui see on käsitletav sõjalise jõu kasutamisenä, olles seega relvakonflikti algatajaks, või on toime pandud juba olemasoleva relvastatud konflikti käigus. Samuti peab see olema mõistetav rünnakuna ja mõlemal juhul peab see järgnevalt täitma ka mõne Rooma statuudi art-s 8 loetletud teo koosseisu. Esmalt märkis autor, et küberrünnak võib olla osa rahvusvahelisest ja mitte-rahvusvahelisest relvakonfliktist, kuid viimati nimetatul puhul võib osutada probleemseks vaid küberrünnete korraldamisele keskenduv relvastatud rühmitus, mis ei pruugi olla piisavalt organiseeritud, kitsendades küberrünnaku karistatavust. Siiski on tegemist pelgalt üldistusega, mistõttu pole välistatud, et ka selline rühmitus võib olla nõuetekohaselt organiseeritud. Seejärel tõdes autor, et küberoperatsioon võib olla relvakonflikti algatajaks juhul, kui see kujutab endast sõjalist jõudu, s.o tekitab kineetiliste relvadega võrdväärse kahju või kahju küberruumis, mis avaldab olulist mõju riigi tavapärasele toimimisele. Seejuures tuleb hõlbida vastaspoole seisukohast, mille järgi saab relvastatud jõuks pidada vaid kineetiliste relvadega võrdväärse kahju tekitamist, sest see pole kooskõlas tehnoloogia arengu ega riikide vajadustega.

Kui küberrünnak põhjustab kineetiliste relvadega võrdväärse kahju, kusjuures see ei pea avalduma väljaspool küberruumi, tuleb seda pidada ka rünnakuks, mistõttu kohalduvad sellele ka eristamis- ja proportsionaalsuspõhimõte. Kuna küberründed avardavad ka võimalike sihtmärkide ringi, võimaldades rünnata arvutiandmeid, tuleb neidki pidada objektiks rahvusvahelise humanitaarõiguse mõttes, mille raames tuleb kaitsta eeskätt tsiviilandmeid.

Seda põhjusel, et andmed võivad tänapäeval olla samaväärtuslikud kui andmekandjad, millele need on talletatud. Seega tuleb rahvusvahelist õigust tõlgendada kooskõlas kaasaja arengutega. Eelneva põhjal tõdes autor, et küberoperatsioon võib olla karistatav Rooma statuudi art 8 lg 2 p b) alapunktide (i), (ii), (iv), (ix) ja (xxiv) ning p e) alapunktide (i), (ii) ja (iv) järgi.

Viimaks nentis autor, et küberoperatsioon võib olla agressioonikuritegu, kui see kujutab endast ÜRO põhikirjaga ilmses vastuolus oleva agressiooniakti toimepanemist. Esmalt peab küberrünnak olema käsitletav agressiooniaktina, mida puudutavalt leidis autor, et see võib olla agressiooniakt nii kinnise kui avatud loetelu korral. Nimelt võib küberrünne olla koosseisupärane tegu Rooma statuudi art 8 *bis* lg-s 2 sisalduvate agressiooniaktide tähenduses, sest tegemist on suvalise teokirjeldusega koosseisudega, mistõttu pole küberrünne mõistmine koosseisupärase teona täideviijale kuidagi vähem ettenähtav, kui muu teo toimepanemine. Seega puudub vastuolu õiguskindluse ja seaduse ettenähtavuse põhimõtetega. Samas tuleb tõdeda, et loetelu on tegelikkuses üksnes näitlik, mis avardab küberrünnaku mõistmist agressiooniaktina. See järeldus pole vastuolus statuudi loojate eesmärgiga, sest kui nad oleks taotlenud ammendava loetelu sätestamist, selguks see sätte sõnastusest; nii see aga pole.

Teiseks peab küberrünnak olema ÜRO põhikirja ilmne rikkumine, millena saab mõista vaid ilmselgelt keelatud olukordi. Autor leidis, et vaid kõige tõsisemaid küberoperatsioone saab selleks pidada, ja seda isegi juhul, kui need ei avaldu väljaspool küberruumi, sest küberrünnete tagajärg võib olla võrdväärne kineetilise relvaga või lausa laastavam. Tehnoloogia arengut arvestades on selge, et küberrünnakud võivad põhjustada võrreldavat kahju teiste võimalike agressioonikuritegudega. Nii on peetud Stuxneti viiruse põhjustatud kahju võrdväärseks teise riigi pommitamisega, mis oleks konventsionaalsete relvade kasutamisel kahtlemata agressioonikuritegu. Seetõttu tuleb sama järeldus teha ka küberrünnete osas, sest nende eos välistamine ÜRO põhikirja ilmse rikkumisena on kaasaja muutuste valguses lühinägelik.

Kuigi küberoperatsioonide toimepanijaks on reeglina riigiga mitteseotud isikud, kes ammugi ei kuulu riigi juhtkonda, ei välista *leadership*-klauselgi järeldust, mille järgi võib küberrünnaku toimepanemine olla karistatav agressioonikuriteona. Nimelt saab riigi juhtkonda mittekuuluva isiku, kes osaleb agressioonikuriteo toimepanemises, vastutuse tuletada Rooma statuudi art 25 lg 3 p-de a)–c) järgi kuriteost osavõtjana. Lisaks võimaldavad riigivastutuse alused omistada sellise isiku toimepandud teo riigile, kui see on viimasele etteheidetav, mis loob aluse ka riigijuhtide vastutusele võtmiseks. Eelneva põhjal tõdes autor, et küberoperatsioon võib olla karistatav Rooma statuudi art 8 *bis* lg 2 p-de b), d), f) ja g) tähenduses, kuid kuna loetelu on näitlik, pole välistatud küberrünnaku karistatavus ka muu agressiooniaktina.

CRIMINAL RESPONSIBILITY FOR CYBER OPERATIONS UNDER THE ROME STATUTE

Abstract

The Rome Statute governs individual criminal responsibility for international crimes, such as genocide, crimes against humanity, war crimes, and the crime of aggression. As technology advances, cyber conduct has emerged as a new way to cause serious harm, potentially constituting crimes under the Statute. However, whether cyber operations qualify as a recognised mode of perpetration remains unclear, as the Statute does not address them directly. Opinions on this matter vary in legal literature. While some argue that cyberattacks could amount to crimes mentioned in the Statute, others reject this idea altogether. This divergence forms the basis of the thesis: to examine whether and under what conditions cyber operations could fall within the jurisdiction of the International Criminal Court (ICC). To achieve this, the author examined whether cyberattacks could constitute new means of committing such crimes and, if so, identified the criteria they must fulfil—drawing on legal literature, international case law, and relevant conventions.

The first chapter introduces key terms, including cyber operations, cyberattacks, cybercrime, cyber espionage, and cyber warfare. There is considerable ambiguity surrounding the precise meaning of each term, as they are often used interchangeably. For this thesis, cyber operations serve as an umbrella term—including cyberattacks—for activities in cyberspace, both offensive and defensive. Cyberattacks refer to attacks carried out against computer systems or networks intended to disrupt their operations for political or national security purposes. Cyberattacks are classified into semantic and syntactic attacks—the former being simpler, as they directly target computer systems and networks. At the same time, the latter are more sophisticated and complex to detect since they often go unnoticed by the target system or its host. Some attacks, such as Stuxnet, combine both types. Conversely, cyber espionage involves surveillance and data collection without disrupting the systems, and cybercrime is driven by personal rather than political motives. Since neither falls under international concern, they are not punishable under the Rome Statute. Cyber warfare, while including cyberattacks, is beyond the scope of this paper, which focuses solely on individual cyberattacks rather than warfare.

In the second chapter, the author examines the elements of the crime of genocide to determine whether cyber operations could constitute new means of committing the crime. Genocide

involves committing acts mentioned in Article 6 of the Rome Statute with the intent to destroy a national, ethnic, racial, or religious group, either wholly or partially. This requires the special intent, or *dolus specialis*, that distinguishes genocide from other crimes under the Statute—the intent to destroy a protected group, either in whole or in part, which implies physical or biological destruction, as any other form of destruction would not constitute genocide. For example, a cyberattack causing merely mental suffering to individuals within a protected group would not, by itself, amount to genocide.

Scholars remain divided on whether cyber operations could constitute genocide. Critics argue that due to the nature of cyberattacks, it is impossible to target only members of a protected group, as cyber operations cannot differentiate between members of such groups and others. On the other hand, some scholars advocate for recognising cyber conduct as a new means of committing genocide. The author aligns with the latter position and asserts that cyber operations can be directed specifically at members of a protected group, as perpetrators can identify and target computer systems or networks in advance to ensure the attack harms only them. Additionally, the author argues that even if a cyberattack also harms individuals not belonging to the protected group, this should not prevent it from being classified as genocide, provided the required intent, i.e. *dolus specialis*, is present.

Cyber operations could amount to genocide under Article 6(a)–(c), such as in cases where a cyberattack on a nuclear power plant leads to radiation exposure and the death of a targeted group. It is also possible to shut down the electrical grid, which may deprive members of a protected group of essential resources needed for survival, potentially leading to physical destruction. However, the author argues that it is less likely—although not impossible—that a cyber operation would amount to genocide under Article 6(d) and (e) of the Statute, which involves preventing births or forcibly transferring children. In the author’s view, the ultimate decision to avoid pregnancy or to give up the children to another group rests with the members of the protected group themselves. This highlights a key issue: the nexus between cyberattacks and the required consequences may be tenuous, if not entirely absent, precluding it from being classified as genocide. To conclude, a cyber operation may be considered genocide if it constitutes an act mentioned in Article 6 committed against a protected group and the perpetrator possesses the required special intent.

In addition, regarding incitement to genocide, it can be concluded that direct and public incitement to commit genocide can be carried out through cyber operations. Given that international case law has established media and radio as tools for incitement, the author argues

that the same applies to cyber operations. Compared to radio and traditional media, the Internet enables faster and more efficient communication between people. Since the vast majority of people worldwide have access to the Internet, it is evident that one could incite a large audience to commit genocide by disseminating such a message on a widely accessible online platform.

The third chapter focuses on crimes against humanity, as defined in Article 7 of the Rome Statute. These crimes encompass any listed acts committed as part of a widespread or systematic attack against a civilian population, pursuant to or in furtherance of a state or organisational policy to carry out the attack. Based on this, the author concludes that cyber operations can be directed against a civilian population and can form part of a widespread and systematic attack. However, the more contentious issue is whether cyberattacks can constitute the specific acts listed in Article 7(1) of the Statute. Some argue that the list should be interpreted strictly, leading to the conclusion that all the listed crimes necessitate some form of physical violence against civilians. The author disagrees with this view.

Firstly, not all acts enumerated in paragraph 1—such as torture, persecution, apartheid, and other inhumane acts—require the use of physical violence. For example, it has been argued that torture is not limited to physical harm alone and includes, *inter alia*, the infliction of severe mental suffering. Therefore, one could imagine a cyber operation that harasses, intimidates, or tracks civilians or manipulates, deletes, or alters data, which could very well cause mental suffering to civilians. Secondly, cyber operations can also result in physical violence. As previously demonstrated, a cyberattack that targets a nuclear power plant could result in the death of people living nearby. Therefore, cyber operations may amount to crimes against humanity under Article 7(1)(a) and (b). However, the author finds it highly unlikely that a cyberattack could constitute crimes against humanity as defined in Article 7(1)(c)–(e), (g) and (i), as it is difficult to envisage a cyber operation causing those outcomes. The author argues that cyber operations may qualify as crimes against humanity under Article 7(1)(a), (b), (f), (h), (j), and (k) if they target civilians as part of a widespread or systematic attack tied to a state or organisational policy.

In the fourth chapter of the thesis, the author argues that cyber operations could amount to war crimes if they constitute a use of force, thereby marking the beginning of an international or non-international armed conflict. Additionally, if a cyberattack is committed as part of an existing armed conflict, it could qualify as a war crime. Furthermore, a cyber operation must be considered an attack, and in both cases, it must also amount to an act listed under Article 8(2) of the Rome Statute. While international armed conflict involves states or organisations under

the state's effective control, non-international armed conflicts require at least one party to be an organised armed group. The issue of organisation is significant in the context of cyber operations, as cyber-focused armed groups are often web-based and, therefore, may lack the hierarchy and discipline required to meet the 'organised' criteria. This limitation substantially restricts the potential classification of cyber operations as war crimes in non-international armed conflicts. However, the author notes that this is a generalisation and an armed group focusing solely on cyber operations could still meet the 'organised' criteria.

If a cyberattack occurs during an ongoing armed conflict, its potential to amount to a war crime is less contentious. However, standalone cyberattacks raise debates over whether they constitute a use of force under Article 2(4) of the United Nations (UN) Charter and could, therefore, signal the beginning of an armed conflict. Some argue that cyber operations do not amount to the use of force, or they do so only when they cause damage comparable to a kinetic attack, such as an injury, death or damage to or destruction of property. Others contend that, in addition to previously mentioned effects, cyber operations need not cause physical damage to be considered a use of force. For example, disrupting the functioning of critical infrastructure, such as the electrical grid or financial sector, may also be sufficient. The same dilemma and arguments also apply when determining whether cyber operations may constitute an attack under the Rome Statute and international humanitarian law. The author supports the latter position, arguing that the method by which damage is inflicted, or whether it manifests in the physical world, should be irrelevant—if severe harm occurs, it should be considered a use of force and an attack. Furthermore, because cyberattacks broaden the scope of potential targets, computer data should be viewed as an object, meaning attacks on civilian data (e.g., medical records) should be prohibited under international law. Based on this reasoning, cyber operations that constitute attacks under the Statute must adhere to principles of distinction and proportionality.

Drawing from the preceding discussion, the author argues that cyberattacks may constitute war crimes under Article 8(2)(b)(i), (ii), (iv), (ix), and (xxiv), as well as (e)(i), (ii), and (iv) of the Rome Statute. Take, for example, the cyberattacks against Estonia in 2007 and Georgia in 2008. These cyber operations did not discriminate between military and civilian objects, affecting government websites, civilian infrastructure, and the financial sector. Consequently, these actions were indiscriminate and disproportionate to their ultimate goal of weakening the targeted state. Since, in the author's view, the other potential war crimes listed in Article 8(2) are unrelated to cyber conduct, it is unlikely that a cyber operation could be classified as a war crime under any other provision.

In the final chapter, the author concluded that if a cyberattack is considered an act of aggression that manifestly violates the UN Charter, its commission could amount to a crime of aggression. Additionally, the perpetrator generally must be in a position to effectively control or influence a state's political or military actions. However, as demonstrated below, this is not always the case. Article 8bis(2) provides a list of acts considered to be aggression. There is debate over whether the list is exhaustive or not. Some argue that the principles of *nullum crimen sine lege*, *nulla poena sine lege*, and non-retroactivity *ratione personae* require the list to be strictly interpreted, making the list exhaustive. The author disagrees and aligns with the opposing view, asserting that the wording of paragraph 2 is intentionally vague, leaving room for broader interpretation. The author's position is further supported by the preamble of the Rome Statute, which emphasises that the crimes outlined in the Statute must not go unpunished. Consequently, it cannot be inferred that acts equivalent in nature to those listed should fall outside the ambit of the Statute. Therefore, the author's conclusion further supports the likelihood that a cyberattack could be classified as an act of aggression.

Another key point of disagreement regarding the crime of aggression is whether cyber operations can constitute an act of aggression and, more specifically, a manifest violation of the UN Charter. A manifest violation goes beyond mere use of force—it refers to an act whose illegality is beyond dispute, i.e. it is unquestionably a clear breach of the Charter. Some scholars argue that since no cyberattack has thus far been classified as a use of force, it logically cannot amount to a manifest violation of the Charter. While acknowledging that cyber operations may be harmful, they consider it unthinkable that a cyberattack could constitute a clear violation of the Charter. However, the author aligns with the opposing perspective that if a cyber operation causes significant harm—regardless of whether it has a physical impact—it could constitute an act of aggression that manifestly violates the UN Charter. This argument is reinforced by the case of the Stuxnet worm, which caused significant damage comparable to that of a conventional bombing. This act would undoubtedly be considered aggression and a clear violation of the Charter. The author further argues that dismissing cyber operations outright as a manifest violation of the Charter is short-sighted, given the rapid pace of technological advancements.

However, the author emphasises that only the most severe cyberattacks should be regarded as a manifest violation of the Charter. Therefore, the standard for such a violation should not be lowered, as doing so could lead to countries interpreting minor cyber incidents as a use of force, thereby justifying self-defence. Additionally, given the uncertainty surrounding what

constitutes a clear breach of the Charter, lowering the standard would only further obscure the issue.

Another challenge is that most cyberattacks are conducted by non-state actors, while the leadership clause in Article 8*bis* of the Statute limits responsibility for the crime of aggression to a state leader. However, this should not pose an issue. While the leadership clause may prevent non-state actors from being prosecuted as perpetrators of the crime, their responsibility may arise under Article 25(3)(a)–(c) of the Rome Statute as participants in the commission of the crime. Furthermore, for the same reason mentioned above, it is crucial to ensure that the action of a non-state actor can be attributed to a state if the latter is responsible for it. In the author's opinion, these conclusions align with the preamble of the Rome Statute, which establishes that crimes listed in the Statute should not go unpunished. Moreover, attributing the actions of non-state actors to a state would prevent state leaders from evading responsibility for orchestrating acts of aggression through cyber operations carried out by non-state individuals.

Based on the above, cyber operations may constitute a crime of aggression under Article 8*bis*(2)(b), (d), (f), and (g). As previously mentioned, the effects of the Stuxnet worm were comparable to those of a conventional bombing, meaning it could amount to a crime of aggression under Article 8*bis*(2)(b). Were such an attack carried out against the armed forces of a state, it could amount to a crime of aggression pursuant to Article 8*bis*(2)(d). Additionally, it has been argued that if a state allows its territory to be used for a cyber operation that qualifies as an act of aggression, it could be considered an act of aggression under Article 3(f) of the UN General Assembly Resolution 3314. The author concludes that such activity could result in the criminal responsibility of that state's leaders under Article 8*bis*(2)(f) of the Rome Statute. Lastly, if a state were to send an armed group—such as a cyber-focused unit—to conduct cyberattacks against another state, it could constitute a crime of aggression under Article 8*bis*(2)(g).

Drawing from the examples above, it is clear that cyberattacks can cause considerable damage, regardless of whether they have a physical impact. Therefore, the author ultimately concludes that while the issue remains open for discussion and no definitive ICC judgment has been made on the matter thus far, cyber operations could constitute crimes mentioned in the Rome Statute, provided they meet all the criteria outlined for each crime. Given technological advancements, the author argues that it is crucial for international law, including the Rome Statute, to adapt to modern realities, leading to the recognition of cyberattacks as new means of committing such crimes and holding perpetrators accountable under the Rome Statute.

KASUTATUD KIRJANDUS

1. Access to internet in urban and rural areas in 2023. Eurostat 2024. – <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20241122-1> (09.02.2025).
2. Ambos, K. Cyber-Attacks as International Crimes Under the Rome Statute of the International Criminal Court? – The ICC Forum 2022. – <https://iccforum.com/cyberwar> (26.01.2025).
3. Ambos, K. General Principles of Criminal Law in the Rome Statute. – Criminal Law Forum 1999/10, No 1.
4. Ambos, K. Individual Criminal Responsibility for Cyber Aggression. – Journal of Conflict and Security Law 2016/21, No 3.
5. Ambos, K. International criminal responsibility in cyberspace. – Tsagourias, N., Buchan R. (koost). Research Handbook on International Law and Cyberspace. Cheltenham: Edward Elgar Publishing 2015.
6. Arimatsu, L. Classifying cyber warfare. – Tsagourias, N., Buchan, R. (koost). Research Handbook on International Law and Cyberspace. Cheltenham: Edward Elgar Publishing 2015.
7. Bannelier-Christakis, K. Is the principle of distinction still relevant in cyberwarfare? – Tsagourias, N., Buchan R. (koost). Research Handbook on International Law and Cyberspace. Cheltenham: Edward Elgar Publishing 2015.
8. Beatty, G. War Crimes in Cyberspace: Prosecuting Disruptive Cyber Operations under Article 8 of the Rome Statute. – Military Law and the Law of War Review 2020/58, No 2.
9. Brown, G. D. Some Nondestructive State Cyber Operations Probably Constitute the Crime of Aggression Under the Rome Statute, but Attribution Difficulties and State Practice Make Effective Deterrence Unlikely. – ICC Forum 2022. – <https://iccforum.com/cyberwar> (07.02.2025).

10. Buchan, R., Tsagourias, N. Autonomous Cyber Weapons and Command Responsibility. – International Law Studies Series 2020/96.
11. Cammack, C. The Stuxnet and Potential Prosecution by the International Criminal Court Under the Newly Defined Crime of Aggression. – Tulane Journal of International and Comparative Law 2011/20, No 1.
12. Chaumette, A.-L. International Criminal Responsibility of Individuals in Case of Cyberattacks. – International Criminal Law Review 2018/18, No 1.
13. Chesterman, S. An Altogether Different Order: Defining the Elements of Crimes against Humanity. – Duke Journal of Comparative & International Law 2000/10, No 2.
14. Cohen, A. Cyberterrorism: Are We Legally Ready. – Journal of International Business and Law 2010/9, No 1.
15. Cyber operations. – NordVPN. – <https://nordvpn.com/cybersecurity/glossary/cyber-operations/> (28.01.2025).
16. Danca, D. The Applicability of International Law to Cyber Attacks. – International Conference Education and Creativity for a Knowledge-Based Society 2013.
17. Dever, J., Dever, J. Cyberwarfare: Attribution, Preemption, and National Self Defense. – Journal of Law & Cyber Warfare 2013/2, No 1.
18. Dictionary. – Cambridge University Press & Assessment 2025. – <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/computer-system> (13.01.2025).
19. Elements of Crimes. International Criminal Court. The Hague: International Criminal Court 2011. – <https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/Publications/Elements-of-Crimes.pdf> (16.03.2025).
20. Fraser, A. M. Cybercrime from the Perspective of the Control over the Crime Theory in International Criminal Law: New Challenge, Established Solutions? – Jogi Tanulmányok 2024.
21. Gabrielli, G. Individual Criminal Responsibility of Non-State Actors Operating in Cyberspace for War Crimes Under the ICC Statute. – EU and Comparative Law Issues and Challenges Series. Special Issue. Law in the Age of Modern Technologies 2023/7.

22. Gill, T. D. International humanitarian law applied to cyber-warfare: Precautions, proportionality and the notion of 'attack' under the humanitarian law of armed conflict. – Tsagourias, N., Buchan, R. (koost). Research Handbook on International Law and Cyberspace. Cheltenham: Edward Elgar Publishing 2015.
23. Greco, G. Cyber-Attacks as Aggression Crimes in Cyberspace in the Context of International Criminal Law. – European Journal of Political Science Studies 2020/4, No 1.
24. Hathaway, O. A. jt. The Law of Cyber-Attack – California Law Review 2012/100, No 4.
25. Hathaway, O. A. To What Extent and Under What Conditions Might Cyber Operations or Cyberwarfare Constitute Crimes Specified in the Rome Statute? – ICC Forum 2022. – <https://iccforum.com/cyberwar> (06.02.2025).
26. Information for victims. Bangladesh/Myanmar. – International Criminal Court. – <https://www.icc-cpi.int/victims/bangladesh-myanmar> (13.04.2025).
27. Jarose, J. Reconsidering the Definition of 'Attack' and 'Damage' in Cyber Operations during Armed Conflict: Emerging Subsequent State Practice. – Adelaide Law Review 2023/44, No 2.
28. Jeet, C. Definitions and Elements of Crimes in the Rome Statute: Some Critical Reflections. – ISIL Yearbook of International Humanitarian and Refugee Law 2006/6.
29. Johnson, H. About 2.5 billion people lack internet access: How connectivity can unlock their potential. – World Economic Forum 25.09.2024. – <https://www.weforum.org/stories/2024/09/2-5-billion-people-lack-internet-access-how-connectivity-can-unlock-their-potential/> (09.02.2025).
30. Katz, E. Liar's War: Protecting Civilians from Disinformation during Armed Conflict. – International Review of the Red Cross 2020/102, No 914.
31. Kõgel, G. Rahvusvahelise Kriminaalkohtu jurisdiktsioon küberruumis. Magistritöö. Juhendaja Andres Parmas. Tallinn: Tartu Ülikool 2022.
32. Lubell, N. Lawful Targets in Cyber Operations: Does the Principle of Distinction Apply. – Israel Yearbook of Human Rights 2013/43.

33. Lucas, G. *Ethics and Cyber Warfare: The Quest for Responsible Security in the Age of Digital Warfare*. New York: Oxford University Press 2017.
34. Mačák, K. *Military Objectives 2.0: The Case for Interpreting Computer Data as Objects under International Humanitarian Law*. – *Israel Law Review* 2015/48, No 1.
35. Matos, L. B. *Cyberattacks as Crimes Against Humanity and International Responsibility of States*. 2021.
36. McDougal, T. *Establishing Russia's Responsibility for Cyber-Crime Based on Its Hacker Culture*. – *Birmingham Young University International Law & Management Review* 2015/11, No 2.
37. McKenzie, S. *Cyber Operations against Civilian Data. Revisiting War Crimes against Protected Objects and Property in the Rome Statute*. – *Journal of International Criminal Justice* 2021/19, No 5.
38. Miller, K. L. *The Kampala Compromise and Cyberattacks: Can There Be an International Crime of Cyber-Aggression*. – *Southern California Interdisciplinary Law Journal* 2014/23, No 2.
39. Mohanakrishnan, R. *What Is a Computer Network? Definition, Objectives, Components, Types, and Best Practices*. – *Spiceworks* 08.12.2021. – <https://www.spiceworks.com/tech/networking/articles/what-is-a-computer-network/> (13.01.2025).
40. Nevara, L. *International Legal Responsibility for Cyberattacks during Armed Conflict through the Prism of International Humanitarian Law*. – *Law of Ukraine: Legal Journal* 2024/2024, No 3.
41. Ogbe, R. S. *The Legal Justification of Cyber Crime as a Crime of Aggression in International Law*. – *International Review of Law and Jurisprudence* 2022/4, No 2.
42. Ophardt, J. A. *Cyber Warfare and the Crime of Aggression: The Need for Individual Accountability on Tomorrow's Battlefield*. – *Duke Law & Technology Review* 2010–2011/9, No 3.

43. Permanent Mission of the Principality of Liechtenstein to the United Nations. jt. Handbook: Ratification and Implementation of the Kampala Amendments on the Crime of Aggression to the Rome Statute of the ICC. 3. vlj. 2019.
44. Permanent Mission of the Principality of Liechtenstein to the United Nations (koost). The Council of Advisers' Report on the Application of the Rome Statute of the International Criminal Court to Cyberwarfare. 2021. – <https://www.ila-americanbranch.org/wp-content/uploads/2022/10/The-Council-of-Advisers-Report-on-the-Application-of-the-Rome-Statute-of-the-International-Criminal-Court-to-Cyberwarfare.pdf> (06.02.2025).
45. Roscini, M. Cyber operations as a use of force. – Tsagourias, N., Buchan R. (koost). Research Handbook on International Law and Cyberspace. Cheltenham: Edward Elgar Publishing 2015.
46. Roscini, M. Gravity in the Statute of the International Criminal Court And Cyber Conduct That Constitutes, Instigates or Facilitates International Crimes. – Criminal Law Forum 2019/30, No 3.
47. Schmitt, M. N. Cyber Operations and the *Jus in Bello*: Key Issues. – Naval War College International Law Studies 2011/87.
48. Schmitt, M. N. Tallinn Manual 2.0 on the International Law Applicable to Cyber Operations. 2. vlj. Cambridge: Cambridge University Press 2017.
49. Shackelford, S. J. From Nuclear War to Net War: Analogizing Cyber Attacks in International Law. – Berkeley Journal of International Law 2009/27, No 1.
50. Stevens, S. R. Internet War Crimes Tribunals and Security in an Interconnected World. – Transnational Law & Contemporary Problems 2009/18, No 3.
51. Sussman, R. H. The Reusable Bomb: Exploring How the Law of Armed Conflict Applies in Cyberspace. – Boston University Journal of Science and Technology Law 2017/23, No 2.
52. Teenustõkestusründe ennetus. – Riigi Infosüsteemi Amet 20.09.2023. – <https://www.ria.ee/kuberturbe-nouanded/nouanded-asutusele-ja-ettevottele/teenusetokestusrunde-ennetus> (20.12.2024).

53. Trahan, J. The Criminalization of Cyber-Operations under the Rome Statute. – Journal of International Criminal Justice 2021/19, No 5.
54. Vagias, M. The Territorial Jurisdiction of the ICC for Core Crimes Committed through the Internet. – Journal of Conflict and Security Law 2016/21, No 3.
55. Velenczei, D. V. Recognising Cyber Blockades as Crimes Against Humanity: Can International Law Keep Up? – International Conference on Cyber Warfare and Security 2024/19, No 1.
56. Verbruggen, Y. Cyberattack as war crimes. – International Bar Association 10.01.2024. – <https://www.ibanet.org/Cyberattacks-as-war-crimes> (14.02.2025).
57. Weissbrodt, D. Cyber-Conflict, Cyber-Crime, and Cyber-Espionage. – Minnesota Journal of International Law 2013/22, No 2.
58. Who are the Uyghurs and why is China being accused of genocide?. – BBC News 24.05.2022. – <https://www.bbc.com/news/world-asia-china-22278037> (19.01.2025).
59. Zarmsky, S. Is International Criminal Law Ready to Accommodate Online Harm? Challenges and Opportunities. – Journal of International Criminal Justice 2024/22, No 1.

KASUTATUD ÕIGUSAKTID

60. 12. augusti 1949 Genfi konventsioonide 8. juuni 1977 (I) lisaprotokoll rahvusvaheliste relvakonfliktide ohvrite kaitse kohta. – RT II 1999, 21, 121.
61. Law No. 10. Punishment of Persons Guilty of War Crimes, Crimes Against Peace and Against Humanity. – Control Council. – <https://www.legal-tools.org/doc/ffda62/pdf/> (07.02.2025).
62. Rahvusvahelise Kriminaalkohtu Rooma statuudi muudatused. – RT II, 12.02.2013, 2.
63. Rahvusvahelise Kriminaalkohtu Rooma statuut. – RT II 2002, 2, 5.
64. Rome Statute of the International Criminal Court. – International Criminal Court 2021. – <https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/2024-05/Rome-Statute-eng.pdf> (18.01.2025).
65. Statut de Rome de la Cour pénale internationale. – Cour Pénale Internationale 2021. – <https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/NR/rdonlyres/ADD16852-AEE9-4757-ABE7-9CDC7CF02886/283948/RomeStatuteFra1.pdf> (18.01.2025).
66. Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni põhikiri. – RT II 1996, 24, 95.

KASUTATUD KOHTUPRAKTIKA

68. ICC-01/04-01/07, *The Prosecutor v. Germain Katanga and Mathieu Ngudjolo Chui*.
69. ICC-01/04-01/07, *The Prosecutor v. Germain Katanga*.
70. ICC-01/04-02/06, *The Prosecutor v. Bosco Ntaganda*.
71. ICC-01/05-01/08, *The Prosecutor v. Jean-Pierre Bemba Gombo*.
72. ICC-02/05-01/09, *The Prosecutor v. Omar Hassan Ahmad al Bashir* (“Omar al Bashir”).
73. ICC-02/11-01/11, *The Prosecutor v. Laurent Gbagbo*.
74. ICTR-96-4-T, *The Prosecutor versus Jean-Paul Akayesu*.
75. ICTR-99-52-T, *The Prosecutor v. Ferdinand Nahimana, Jean Bosco Barayagwiza, Hassan Ngeze*.
76. International Court of Justice 27.06.1986. *Nicaragua v. United States of America*. – <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/70/070-19860627-JUD-01-00-EN.pdf> (15.03.2025).
77. IT-02-60-T, *The Prosecutor v. Vidoje Blagojević and Dragan Jokić*.
78. IT-98-33-T, *The Prosecutor v. Radislav Krstić*.
79. IT-94-1-AR72, *The Prosecutor v. Duško Tadić aka Dule*.
80. IT-94-1-A, *The Prosecutor v. Duško Tadić*.
81. International Court of Justice Advisory Opinion of 8 July 1996. *Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons*. – <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/95/095-19960708-ADV-01-00-EN.pdf> (15.03.2025).